

WOJEWÓDZTWO
MAŁOPOLSKIE

Ocena sytuacji na rynku pracy województwa małopolskiego w roku 2010

Kraków, marzec 2011 r.

SPIS TREŚCI:

1	ZAKRES I STRUKTURA OPRACOWANIA	5
2	WSKAZANIA DLA POLITYKI RYNKU PRACY W MAŁOPOLSCE	7
3	GOSPODARKA	10
3.1	Koniunktura gospodarcza	10
3.2	Zatrudnienie w gospodarce.....	14
3.3	Wynagrodzenia.....	17
3.4	Podmioty gospodarcze	18
3.5	Mobilność zawodowa na europejskim rynku pracy	21
3.6	Podsumowanie	23
4	DEMOGRAFIA I RYNEK PRACY	25
4.1	Demografia.....	25
4.2	Rynek pracy	26
4.3	Podsumowanie	40
5	EDUKACJA I KSZTAŁCENIE USTAWICZNE	42
5.1	Struktura wykształcenia mieszkańców.....	42
5.2	Edukacja przedszkolna.....	43
5.3	Szkolnictwo dzieci i młodzieży	44
5.4	Szkolnictwo wyższe	48
5.5	Kształcenie dorosłych	50
5.6	Podsumowanie	58
6	REALIZACJA REGIONALNEJ POLITYKI RYNKU PRACY	63
6.1	Działania antykryzysowe	64
6.2	Wspieranie powstawania i rozwoju firm	66
6.3	Lepsze szanse edukacyjne dla dzieci i młodzieży.....	70
6.4	Powiązanie sektora edukacyjnego z rynkiem pracy	74
6.5	Wsparcie osób szczególnej sytuacji na rynku pracy	78
6.6	Zrównoważony rozwój regionu	82
6.7	Wspieranie partnerskich działań na rzecz rozwoju kapitału ludzkiego małopolski	85
6.8	Wsparcie dla Małopolan i terenów dotkniętych skutkami powodzi	86

1. ZAKRES I STRUKTURA OPRACOWANIA

Niniejszy dokument¹ w syntetyczny sposób omawia sytuację i zmiany, jakie zaszły na rynku pracy województwa małopolskiego w 2010 r., na tle tendencji poprzednich lat oraz w odniesieniu do danych ogólnopolskich, a także przedstawia realizację polityki Samorządu Województwa w obszarze rynku pracy.

Dane prezentowane w dokumencie nie zawsze dotyczą końca roku lub też nie obejmują pełnych 12 miesięcy 2010 r. Wynika to z faktu, że znaczna część danych analitycznych, na których opiera się materiał pochodzi z publikacji Głównego Urzędu Statystycznego, które ukazują się w terminach późniejszych. Pełne dane zamieszczone w materiale dotyczące 2010 r. pochodzą tylko ze statystyk opracowywanych przez Wojewódzki i Powiatowe Urzędy Pracy.

Ponadto w latach poprzednich uzupełnieniem i poszerzeniem *Oceny sytuacji na rynku pracy województwa małopolskiego* były raporty tematyczne dotyczące poszczególnych obszarów objętych oceną. W tym roku raporty zostaną opublikowane w maju, ponieważ wtedy dostępne będą pełne dane podsumowujące 2010 r.

Ocena sytuacji na rynku pracy województwa małopolskiego zawiera następujące rozdziały:

1. Wskazania dla polityki rynku pracy w Małopolsce
2. Demografia i rynek pracy
3. Gospodarka
4. Edukacja i kształcenie ustawiczne
5. Realizacja regionalnej polityki rynku pracy

Rozdział 1 przedstawia wskazania dla kierunków działania Samorządu Województwa w roku 2011 w obszarze rynku pracy i rozwoju zasobów ludzkich.

Rozdziały 2-4 zawierają diagnozę zmian, jakie zaszły w 2010 r. na rynku pracy w kontekście sytuacji gospodarczej oraz w obszarze edukacji i kształcenia ustawicznego. Każdy z rozdziałów zakończony jest krótkim podsumowaniem jego treści.

¹ Dokument stanowi realizację zapisów *Ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy*. Rokrocznie Sejmik Województwa Małopolskiego podejmuje zagadnienia dot. sytuacji na rynku pracy oraz realizacji polityki Województwa w tym obszarze.

Rozdział 5 przedstawia założenia polityki Województwa przyjęte na 2010 r., pokazuje działania podjęte dla realizacji tych założeń, a także działania, które były kontynuowane z lat poprzednich.

Omawiając poszczególne zagadnienia przyjęto zasadę, że w przypisach wprowadzono wyjaśnienia i szczegółowe definicje zawartych pojęć. Również w przypisach znajdują się odniesienia do konkretnych programów i projektów, które stanowią narzędzie realizacji polityki rynku pracy w województwie.

2. WSKAZANIA DLA POLITYKI RYNKU PRACY W MAŁOPOLSCE

Wskazania kontynuowane

- I. Redefinicja polityki rynku pracy i oddziaływaniem na trzech poziomach: świadomości Małopolan odnośnie aktywności zawodowej, zmian prawnych wspierających aktywność osób starszych oraz poszukiwania nowych rozwiązań wydłużających aktywność zawodową.
- II. Kontynuowanie działań ukierunkowanych na podnoszenie konkurencyjności małopolskich przedsiębiorstw poprzez rozwój zasobów pracy. Ważne jest objęcie wsparciem firm, które dotychczas nie korzystały ze szkoleń współfinansowanych ze środków europejskich, a także zapewnienie usług doradczych, które będą wspomagać dostosowanie firm do zmian zachodzących w gospodarce.
- III. Wspieranie tworzenia nowych firm powinno być różnicowane ze względu na źródło finansowania (Fundusz Pracy i Europejski Fundusz Społeczny). Środki Europejskiego Funduszu Społecznego (w formie dotacji lub pożyczek) powinny być nakierowane na tworzenie małych przedsiębiorstw wykorzystujących potencjał innowacyjny regionu, a dotacje z Funduszu Pracy - na samozatrudnienie.
- IV. Kontynuowanie działań ukierunkowanych na rozwijanie kompetencji kluczowych dzieci i młodzieży. Szczególny nacisk powinien zostać położony na rozwój kompetencji matematycznych i naukowo-technicznych, oraz znajomość drugiego języka obcego oprócz języka angielskiego.
- V. Kontynuowanie działań zwiększających udział pracodawców w kształceniu zawodowym, a także promowanie postawy uczenia się przez całe życie wśród uczniów szkół zawodowych.

Wskazania nowe

- VI. Wspieranie inicjatyw oddolnych, służących rozwiązywaniu lokalnych problemów społecznych. Jest to szansa na wzmacnianie społeczności obywatelskich i wyzwianie w nich kreatywności w zakresie identyfikowania lokalnych problemów i opracowywania zindywidualizowanych projektów służących ich rozwiązywaniu. Dzięki zaangażowaniu społeczności lokalnych na obszarach wiejskich i w małych miastach regionu powstają nowe możliwości edukacyjne, aktywizacyjne i integracyjne.

- VII. Podejmowanie działań promujących wśród osób młodych wolontariat jako wartościową i interesującą formę zdobywania doświadczenia zawodowego. Równocześnie uczy on młodych zaangażowania i odpowiedzialności społecznej. Wolontariat należy również promować wśród osób, które zakończyły aktywność zawodową, jako sposób wykorzystania ich wiedzy i doświadczenia. Rozpropagowanie wolontariatu uwarunkowane jest również otwartością instytucji publicznych na wolontariuszy, na wzór trzeciego sektora.
- VIII. Promowanie elastycznych form zatrudnienia wśród Małopolan i pracodawców w regionie. Elastyczne formy zatrudnienia są szansą dla wielu osób na aktywność zawodową zgodną z ich możliwościami (przykładowo ze względu na sytuację rodzinną, stan zdrowia, wiek, podnoszenie wykształcenia). Nowe metody organizacji pracy to również szansa dla przedsiębiorstw na zwiększanie zdolności adaptacyjnych oraz lepsze zarządzanie wiekiem.
- IX. Wzrost innowacyjności przedsiębiorstw powiązany jest z kwalifikacjami zasobów ludzkich w regionie. Niezbędne jest tworzenie warunków dla rozwoju powiązań sieciowych pomiędzy nauką i biznesem, jak również wspieranie rozwoju kwalifikacji i współpracy pomiędzy sferami poprzez system staży w przedsiębiorstwach i jednostkach naukowych. Szkolenia w zakresie komercjalizacji wiedzy i przedsiębiorczości ułatwią absolwentom i przedstawicielom nauki zakładanie innowacyjnych firm.
- X. Podejmowanie działań zwiększających dostępność doradztwa edukacyjno-zawodowego dla młodzieży w wieku gimnazjalnym. Diagnoza kompetencji i predyspozycji oraz rozwój umiejętności w zakresie planowania drogi edukacyjno – zawodowej powinny poprzedzać decyzje w zakresie wyboru ścieżki kształcenia, jak również uświadamiać osobom młodym długofalowe zawodowe skutki podjętych wyborów edukacyjnych.
- XI. Wspieranie tworzących dla siebie miejsca pracy w formie samozatrudnienia osób po 50 roku życia, długotrwale bezrobotnych oraz kobiet. Jak wskazuje praktyka własna firma jest postrzegana jako skuteczna metoda uzyskania pracy i stałego źródła dochodów.
- XII. Stosowanie zróżnicowanego podejścia i różnych form wsparcia dla osób po 50 roku życia, poprzez realizację zindywidualizowanych działań, uwzględniających zróżnicowanie ze względu na wiek, poziom wykształcenia, stan zdrowia, czy inne czynniki warunkujące aktywność zawodową.
- XIII. Zogniskowanie działań z zakresu aktywizacji zawodowej i integracji społecznej na osobach w najtrudniejszej sytuacji, w tym niepełnosprawnych i długotrwale bezrobotnych. Kierowane do nich wsparcie powinno być zindywidualizowane i kompleksowe, by skutecznie przewyższać bariery wejścia lub powrotu na rynek pracy.

XIV. Inicjowanie i wspieranie projektów z zakresu integracji społecznej, proponujących całościowe podejście do rozwiązywania problemów osób wykluczonych. Nowe podejście powinno polegać na odchodzeniu od segmentacji działań (osobno pomoc społeczna, osobno rynek pracy) i realizacji kompleksowych działań likwidujących, bądź minimalizujących przyczyny wykluczenia.

3. GOSPODARKA

3.1 KONIUNKTURA GOSPODARCZA

W trzech kwartałach 2010 roku sytuacja gospodarcza uległa poprawie, co było kontynuacją trendu zapoczątkowanego w pierwszej połowie 2009 roku². Załamanie aktywności gospodarczej w województwie małopolskim trwało 7 kwartałów - od II kwartału 2007 (szczyt) do I kwartału 2009 (dno). Wskaźnik Wyprzedzający Koniunktury dla województwa małopolskiego³ **w III kwartale 2010 roku** osiągnął wartość zbliżoną do wartości z II kwartału 2007 roku i tym samym **aktywność gospodarcza w Małopolsce powróciła do stanu sprzed załamania kryzysowego**. W III kwartale 2010 do wzrostu WWK-MA przyczyniło się zwiększone tempo napływu zamówień w sektorze przetwórczym, poprawa kondycji finansowej firm oraz ogólna poprawa sytuacji gospodarczej kraju (zwiększona podaż pieniądza oraz wzrost indeksów giełdowych). Autorzy raportu za zagrożenia dla kontynuacji ożywienia gospodarczego w województwie małopolskim na przełomie 2010 i 2011 roku uznali nieznaczne pogorszenie się nastrojów menedżerów przedsiębiorstw (wyrażające się niską oceną sytuacji finansowej przedsiębiorstwa i rozwoju sytuacji gospodarczej w kraju), a także brak dopasowania tempa wzrostu produkcji sprzedanej i napływu nowych zamówień. W Małopolsce w porównaniu z takimi województwami, jak śląskie, mazowieckie, wielkopolskie i dolnośląskie w 2010 roku obserwowana była większa skłonność do tworzenia zapasów magazynowych produkcji.

Badania koniunktury w 2010 roku wskazywały na lepsze, niż w 2009 roku, nastroje przedsiębiorców, choć w zależności od instytucji, która je prowadziła, bardziej lub mniej optymistyczne. Przykładem prognoz pozytywnych i znajdujących swoje odzwierciedlenie w wynikach gospodarczych są badania prowadzone przez NBP⁴. Pracodawcy badani przez NBP spodziewali się wzrostu produktywności pracy w 2010 roku, przy czym w drugiej połowie roku miał on być niższy, niż w pierwszym półroczu (w edycji z listopada 2009 pracodawcy spodziewali się wzrostu produktywności o 1,8%, w maju 2010 – o 1,6%). Pracodawców, którzy spodziewali się takiego wzrostu w drugim półroczu 2010 roku było mniej, niż na początku kryzysu (w edycjach badania z 2007 roku i z maja 2008) to jest około

² Biuro Inwestycji i Cykli Ekonomicznych, *Barometr społeczno-gospodarczy Małopolski*, Małopolskie Obserwatorium Gospodarki, Kraków 2010.

<http://www.gospodarka.obserwatoria.malopolska.pl/Files.mvc/395/WWK.pdf>

³ Wskaźnik Wyprzedzający Koniunktury dla województwa małopolskiego (WWK-MA) jest przygotowywany na zlecenie Małopolskiego Obserwatorium Gospodarki (MOG) przez Biuro Inwestycji i Cykli Ekonomicznych (BIEC). Raporty na temat tego wskaźnika są publikowane w postaci *Barometru społeczno-gospodarczego Małopolski*, dostępnego na stronie <http://www.gospodarka.obserwatoria.malopolska.pl/>.

⁴ Por. Wiesław Gumuła, Adrian Gucwa, Witold Nalepa, Zbigniew Opiola, *Rynek pracy w Polsce. Wynagrodzenia, produktywność pracy i migracje w maju 2010 r. – na tle panelowych badań opinii pracodawców i bezrobotnych w latach 2006-2009*, w: *Materiały i Studia*, zeszyt nr 250, NBP, Warszawa 2010. Badania prowadzone przez NBP są reprezentatywne dla całej Polski, ale nie pozwalają na dekompozycję wyników na województwa. Mimo to, jak pokazuje niniejsza analiza, wskazują trendy występujące w omawianym okresie w Małopolsce.

17% w porównaniu z ponad 20% w poprzednich latach. Rosła natomiast liczba pracodawców, którzy spodziewali się utrzymania produktywności pracy na niezmiennym poziomie. Od początku 2009 roku zaznaczał się trend prognozujący wzrost produktywności przewyższający wzrost wynagrodzeń, co było zmianą w stosunku do wcześniejszych edycji badań NBP. W maju 2010 roku wzrostu produktywności spodziewali się przede wszystkim pracodawcy zatrudniający 10 do 49 pracowników, działający w miastach wojewódzkich oraz w branży handlowej. Najmniejszy wzrost produktywności pracy prognozowali pracodawcy z powiatów o wysokiej stopie bezrobocia, działający w branży budowlanej oraz zatrudniający powyżej 250 pracowników. Przewidywania dotyczące produktywności pracy znalazły potwierdzenie w danych statystyki publicznej. Według Urzędu Statystycznego w Krakowie⁵ **wydajność pracy mierzona produkcją sprzedaną na jednego zatrudnionego wzrosła w przemyśle o 20,1% w stosunku do poprzedniego roku**⁶, najbardziej w przetwórstwie przemysłowym - o 21,0%, zaś w górnictwie i wydobywaniu odnotowano spadek o 1,7%. **W budownictwie** przychody ze sprzedaży przypadające na 1 zatrudnionego uzyskane w ciągu 2010 r. były **o 18,2% wyższe niż rok wcześniej**⁷ (największy wzrost miał miejsce w przedsiębiorstwach zajmujących się budową budynków - o 31,1%).

Od końca 2009 roku poprawiały się przewidywania pracodawców dotyczące wzrostu przychodów – pytani przez NBP spodziewali się, że w 2010 roku przychody ich firm wzrosną o 3% w pierwszej połowie roku i o dalsze 5,5% w drugim półroczu. Prognozowali również wzrost cen towarów i usług stanowiących główny przedmiot działalności ich przedsiębiorstw, jednak ów wzrost miał być zdecydowanie niższy, niż w poprzednich latach (rzędu 0,7% w I połowie roku i 0,3% w drugim półroczu). Jedynie w budownictwie w drugim półroczu 2010 roku pracodawcy przewidywali spadek cen produkcji (o 0,1%).⁸ Te przewidywania znalazły odzwierciedlenie w wynikach ekonomicznych przedsiębiorstw, jednak wyniki były lepsze od przewidywanych, co potwierdzają dane zbierane przez Urząd Statystyczny w Krakowie⁹. **Dynamika produkcji sprzedanej przemysłu w 2010 r. zarówno w Polsce, jak i województwie małopolskim znacznie wzrosła w zestawieniu z latami poprzednimi, a tempo wzrostu w Małopolsce było wyższe niż średnia krajowa** (w Małopolsce nastąpił wzrost o 20,4%, podczas gdy w kraju – o 9,8%)¹⁰. W budownictwie przychody ze sprzedaży produkcji i usług uzyskane przez przedsiębiorstwa w 2010 roku w porównaniu z rokiem 2009 wrosły o 26,5%¹¹. Rok 2010 był kolejnym, w którym odnotowano wzrost produkcji sprzedanej

⁵ *Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa małopolskiego nr 12. Grudzień 2010*, Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków, 28.01.2011 r.

⁶ Wydajność pracy w przemyśle, mierzona produkcją sprzedaną na 1 zatrudnionego, wyniosła w 2010 r. 341,4 tys. zł.

⁷ Wyniosły 339,4 tys. zł.

⁸ Por. *Rynek pracy w Polsce. Wynagrodzenia, produktywność pracy i migracje w maju 2010 r.*

⁹ Por. *Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa małopolskiego nr 12.*

¹⁰ W okresie styczeń-grudzień 2010 r. produkcja sprzedana przemysłu wyniosła 58266,7 mln zł.

¹¹ Osiągnęły wartość 14115,5 mln zł.

budownictwa, a tempo tego wzrostu znacznie zwiększyło się w odniesieniu do roku poprzedniego. Produkcja sprzedana zwiększyła się we wszystkich działach budownictwa, szczególnie w przedsiębiorstwach zajmujących się budową budynków - o 39,5%. Jednostki zajmujące się budową obiektów inżynierii lądowej i wodnej odnotowały wzrost na poziomie 22,9%, a firmy wykonujące roboty budowlane specjalistyczne - 7,7%. Gorsze były jedynie wyniki budownictwa mieszkaniowego, szczególnie na sprzedaż lub wynajem¹². Mniejsza liczba nowo oddanych mieszkań wynikała między innymi ze spadku koniunktury, jak i z niekorzystnych warunków atmosferycznych (długa, ostra zima, powódź). Jednocześnie wyraźnie wzrosła liczba mieszkań, na budowę których wydano pozwolenia, a także nowo rozpoczętych inwestycji, co pozwala mieć nadzieję na lepsze wyniki budownictwa w 2011 roku. **W handlu w trakcie 2010 r. odnotowano dalszy wzrost sprzedaży detalicznej oraz odwrócenie trendu spadkowego sprzedaży hurtowej**, w efekcie czego nastąpił niewielki wzrost w stosunku rocznym. W ciągu dwunastu miesięcy 2010 r. przedsiębiorstwa handlowe i niehandlowe odnotowały wzrost sprzedaży hurtowej w ujęciu rocznym o 5,0%¹³. W sektorze prywatnym (posiadającym 99,4% udziału w handlu hurtowym) sprzedaż wzrosła o 4,7%, natomiast w sektorze publicznym wzrosła ponad dwukrotnie. Sprzedaż hurtowa prowadzona przez jednostki handlowe, których udział w sprzedaży ogółem wyniósł 89,6%, zwiększyła się o 3,3% w stosunku do poprzedniego roku¹⁴. Z kolei sprzedaż detaliczna prowadzona przez przedsiębiorstwa handlowe i niehandlowe w 2010 r. zwiększyła się w ujęciu rocznym o 8,5%¹⁵, przy czym największy wzrost dotyczył sprzedaży detalicznej mebli, RTV, AGD (o 17,5%) oraz żywności, napojów i wyrobów tytoniowych (o 12,9%).

W badaniach koniunktury najgorzej wypadają branże usługowe¹⁶. Według danych GUS w Polsce w 2010 roku tylko cztery branże oceniały swoją sytuację pozytywnie – sekcja K (*działalność finansowa i ubezpieczeniowa*) oraz Q (*opieka zdrowotna i pomoc społeczna*) przez cały rok wskazywały na dodatnie oceny bieżącego popytu i sprzedaży, natomiast sekcje I (*działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi*) i J (*informacja i komunikacja*) osiągały oceny pozytywne jedynie przez część roku. W pozostałych branżach nawet okresowa poprawa ocen tych aspektów działalności firm nie pozwoliła na uzyskanie dodatnich wyników (sekcje H, L, M, N, P, R i S, czyli transport,

¹² Według wstępnych danych w województwie małopolskim oddano do użytkowania 12250 nowych mieszkań – o 34,8% mniej w ujęciu rocznym (w kraju spadek wyniósł 15,2%).

¹³ Do kwoty 72893,8 mln zł.

¹⁴ Osiągając wartość 65342,7 mln zł.

¹⁵ Osiągając wartość 37910,3 mln zł.

¹⁶ Zgodnie z metodyką GUS sektor usług obejmuje następujące sekcje według PKD 2007: H – Transport i gospodarka magazynowa, I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, J – Informacja i komunikacja, K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa, L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości, M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca, P – Edukacja, Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna, R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją, S – Pozostała działalność usługowa.

obsługa nieruchomości, działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, usługi administrowania, edukacja oraz działalność kulturalna i rozrywkowo-rekreacyjna¹⁷, a także pozostałe usługi, szczególnie związane z wyglądem¹⁸, przez cały rok uzyskiwały ujemne oceny popytu i sprzedaży)¹⁹.

Analiza dostępnych wskaźników koniunktury w województwie małopolskim wskazywała, że przedsiębiorcy mają tendencję do gorszej oceny przyszłej sytuacji, niż ma to miejsce w rzeczywistości – sytuacja gospodarcza i sytuacja przedsiębiorstw jest na ogół nieco lepsza od przewidywań menedżerów, jednak prawidłowo przewidują oni kierunek zmian i głębokość trendu²⁰. Duży wpływ na oceny mają czynniki zewnętrzne, prawdopodobnie między innymi przekaz medialny dotyczący przyszłej sytuacji gospodarczej. Jest to widoczne chociażby w badaniu prowadzonym przez Instytut Badawczy "Randstad" oraz TNS OBOP²¹. Duża część uczestników tych badań oceniła rok 2010 jako okres stagnacji (39%). O połowę mniej było przedsiębiorców, którzy stwierdzili, że ich firma odczuła skutki kryzysu. Jednocześnie co trzecia badana firma odnotowała wzrost. W prognozach przedsiębiorców na pierwsze półrocze 2011 roku widoczne były duże rozbieżności w ocenie kondycji gospodarczej. Nadal najliczniejsza grupa spodziewała się braku radykalnych zmian (41 proc.). Niewiele mniej liczna była grupa spodziewająca się wzrostu gospodarczego. Alarmujące jest zwiększenie liczebności respondentów spodziewających się recesji (z 7 proc. w sierpniu do 13 proc. w listopadzie).

Choć wskaźniki ekonomiczne pokazują, że w 2010 roku kryzys w Polsce był już przeszłością, a Małopolska radziła sobie szczególnie dobrze, wiele firm nadal odczuwało skutki recesji. Z danych za III kwartał zeszłego roku opublikowanych przez Krajowy Rejestr Długów w raporcie *Portfel należności polskich przedsiębiorstw* wynika, że ok. 8 proc. całości kosztów działalności małych i średnich firm stanowią koszty wynikające z przeterminowanych należności - związane z monitoringiem, windykacją i utraconymi odsetkami. Zatory płatnicze są spowodowane zarówno opóźnieniami w regulowaniu należności przez kontrahentów dłużników, jak i przez celowe działania niektórych firm, próbujących w ten sposób zabezpieczyć własną sytuację finansową. Drugim problemem, który towarzyszy zatorom płatniczym, jest wymuszanie kredytu kupieckiego, który był bardziej dostępny w czasach koniunktury. Według wywiadowni gospodarczej D&B Poland te problemy są szczególnym zagrożeniem dla firm najmniejszych. Choć według statystyk liczba upadłości firm zmniejszyła się w 2010 roku w stosunku do poprzedniego o 9% (w sądach

¹⁷ Tzw. przemysł czasu wolnego.

¹⁸ Kosmetyka i fryzjerstwo.

¹⁹ Dane dostępne w momencie przygotowania *Oceny* nie pozwoliły na weryfikację rzeczywistych wyników osiągniętych w 2010 roku przez podmioty gospodarcze funkcjonujące w sektorze usług.

²⁰ Por. MOG, GUS, IBnGR, NBP.

²¹ Badanie *Plany Pracodawców* zostało przeprowadzone listopadzie 2010 roku. Była to 9. edycja tego badania.

gospodarczych odnotowano 629 upadłości polskich przedsiębiorstw), zdaniem eksperta wywiadowni upadłość jest rzadziej udziałem firm dużych. Natomiast właściciele małych firm w obliczu zagrożenia bankructwem często decydują się na likwidację firmy, bowiem niewydolność sądów nie pozwala na szybkie odzyskanie należności i zachowanie płynności finansowej.

Na sytuację przedsiębiorstw w 2010 roku obok czynników ekonomicznych wpływały też zjawiska przyrodnicze i katastrofy ekologiczne: chłodna zima ze stosunkowo niewielką sumą opadów atmosferycznych, powódzie i osunięcia ziemi, zakłócenia transportu spowodowane wybuchem wulkanu na Islandii, susza i związane z tym niższe plony w krajach sąsiednich, wzrost cen paliw związany z katastrofą ekologiczną w Zatoce Meksykańskiej. Wszystkie te zjawiska przekładały się na ceny surowców i koszty produkcji.

3.2 ZATRUDNIENIE W GOSPODARCE

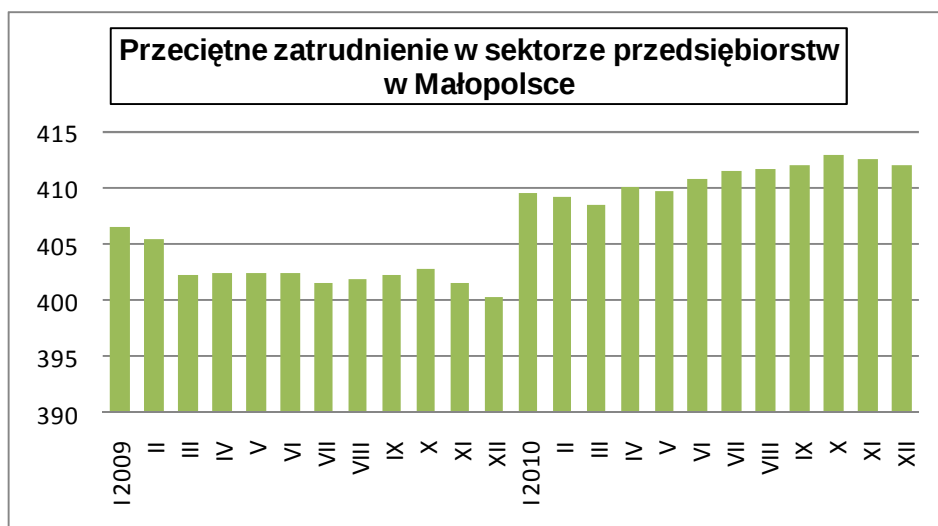
Badania prowadzone pod koniec 2009 roku i w trakcie roku 2010 wskazywały na umiarkowany optymizm pracodawców odnośnie sytuacji na rynku pracy. Niemal ¼ pracodawców badanych przez NBP²² informowała o zamiarze zwiększenia zatrudnienia w przedsiębiorstwie w drugiej połowie 2010 roku. Jest to znacznie mniej niż w początkowych edycjach badań (ponad 40% w latach 2006-I poł. 2008), jednak widoczny był nieznaczny wzrost liczby wskazań w porównaniu z dwoma poprzednimi edycjami (22,0% w maju 2009 r.; 21,0% w listopadzie 2009 r.). Zmniejszyła się liczba pracodawców informujących, że w okresie ostatnich sześciu miesięcy mieli trudności ze znalezieniem nowych pracowników. Większość pracodawców badanych przez NBP (72,3% w pierwszej połowie 2010 roku i 71,6% w drugiej) zamierzało utrzymać zatrudnienie na dotychczasowym poziomie. Co dwudziesty pracodawca (4,3%) badany w maju 2010 roku przewidywał redukcję zatrudnienia w swoim przedsiębiorstwie (w edycji badania z listopada 2009 roku takich odpowiedzi było więcej - 6,7%). Odpowiedzi dotyczące przewidywanego bezrobocia świadczyły o umiarkowanym optymizmie odnośnie do jego spadku w drugiej połowie 2010 roku.

Dane statystyki publicznej potwierdziły zaistnienie pozytywnych zmian na rynku pracy²³. **Urząd Statystyczny w Krakowie odnotował w Małopolsce wzrost przeciętnego zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw w 2010 roku o 1,2%.** Był to szósty wzrostowy rok z rzędu, a tempo tego wzrostu było wyższe niż w kraju (0,8%). Począwszy od marca tempo wzrostu w poszczególnych miesiącach było zauważalnie wyższe niż w 2009 roku. W okresie styczeń-grudzień 2010 roku przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw

²² 23,8%.

²³ Por. *Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa małopolskiego nr 12.*

wyniosło 412,1 tys. osób, z czego w sektorze publicznym zatrudnionych było 44,4 tys. (w skali roku spadek o 4,6%), a w sektorze prywatnym - 367,6 tys. osób (w stosunku do 2009 roku nastąpił wzrost o 1,9%). Choć wzrostowi zatrudnienia towarzyszył wzrost bezrobocia (zwiększyła się liczba zarejestrowanych bezrobotnych i stopa bezrobocia), również w tym segmencie pojawiły się symptomy poprawy sytuacji, gdyż do urzędów pracy zgłoszono znacznie więcej propozycji zatrudnienia²⁴.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Krakowie.

W ujęciu rocznym przeciętne zatrudnienie zwiększyło się w większości sekcji, przede wszystkim w górnictwie i wydobywaniu (o 26,4%, wskutek m.in. zmian organizacyjnych), pozostałej działalności usługowej (o 16,9%), administrowaniu i działalności wspierającej (o 15,8%) oraz w budownictwie (o 7%). Poziom zatrudnienia był niższy niż w 2009 roku w dostawie wody, gospodarowaniu ściekami i odpadami i rekultywacji (spadek o 9,5%), wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (o 4,4%), w handlu i naprawie pojazdów samochodowych (o 2,7%), a także w obsłudze rynku nieruchomości (o 2,3%). W sekcji przetwórstwo przemysłowe, skupiającej 35% zatrudnionych w sektorze przedsiębiorstw, przeciętne zatrudnienie zwiększyło się o 0,8%. Wyższa dynamika przeciętnego zatrudnienia w tej sekcji była konsekwencją wzrostu liczby zatrudnionych między innymi w działach: produkcja mebli (o 9,4%), produkcja wyrobów z drewna, korka, słomy i wikliny (o 6,7%), produkcja urządzeń elektrycznych (o 4,5%), produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep (o 4,1%). Największe redukcje zatrudnienia dotyczyły jednostek produkujących odzież (o 15,0%), wyroby tytoniowe (o 12,7%), metale (o 10,0%) oraz maszyny i urządzenia (o 7,9%).

²⁴ Por. rozdział niniejszego opracowania dot. sytuacji na rynku pracy.

Wyniki pierwszej krajowej edycji badania Randstad *Monitor Rynku Pracy*²⁵ pokazują, że Polacy czują się na rynku pracy bezpiecznie. Ich optymizm nie odbiega od ogółu badanych w projekcie 26 narodów z całego świata. Zaobserwowanej pewności siebie towarzyszy wzrost oczekiwań wobec pracodawców. Jedynie 8% badanych ryzyko utraty pracy na przełomie 2010 i 2011 roku oceniało jako duże (przeciętna ocena dla wszystkich krajów wyniosła 7%). Co piąty uczestnik badania uznał, że dotyczy go umiarkowane ryzyko zwolnienia. Ponad 2/3 badanych pracowników spodziewało się w razie konieczności znaleźć porównywalną pracę w okresie nie dłuższym niż 6 miesięcy, a czterech na pięciu ankietowanych było zdania, że w podobnym czasie może znaleźć jakąkolwiek inną pracę. Obie te wielkości nieznacznie przekraczają łączne wyniki dla wszystkich badanych państw (odpowiednio 69% oraz 75%). Odpowiedzi ankietowanych odślaniają wysoką dynamikę rotacji na polskim rynku pracy. Niemal 1/3 badanych pracowała u obecnego pracodawcy nie dłużej niż 2 lata, aż 17% zmieniło pracę w okresie ostatniego półrocza.

Stworzony przez Randstad na potrzeby badania „Indeks mobilności” odzwierciedlający przewidywania pracowników co do prawdopodobieństwa zatrudnienia u innego pracodawcy w kolejnych 6 miesiącach (zarówno w przypadku podjęcia podobnej, jak i zupełnie innej pracy), wyniósł dla Polski 105 punktów. Plasuje to nasz kraj na poziomie nieco powyżej średniego wyniku dla wszystkich badanych krajów (102 punkty). Polacy wyrażali umiarkowany poziom zadowolenia z pracy. Z łącznym wynikiem 69% wskazań dla bardzo zadowolonych oraz zadowolonych Polska zajmuje miejsce nieco poniżej najbardziej entuzjastycznie nastawionych krajów skandynawskich, wyprzedzając jednak Węgry, Włochy czy Słowację. Charakterystyczną cechą polskich uczestników badania jest wzrost poziomu satysfakcji z wykonywanej pracy wraz z wiekiem ankietowanych. Zdecydowanie częściej zadowoleni są pracownicy starsi, znacząco rzadziej - pracownicy młodzi. Choć Polscy pracownicy wskazywali, że rozwój zawodowy ma dla nich bardzo duże znaczenie, to byli w tej kwestii niekonsekwentni. Klarowna możliwość rozwoju zawodowego jest jednym z kluczowych czynników decydujących o atrakcyjności pracodawcy - 4 na 5 badanych Polaków zmieniłoby pracodawcę, gdyby taka zmiana oznaczała możliwość szybszego lub ciekawszego rozwoju zawodowego. Deklarowane poczucie inicjatywy nie zawsze idzie w parze z jasną ścieżką własnej kariery oraz konsekwentną pracą nad sobą.

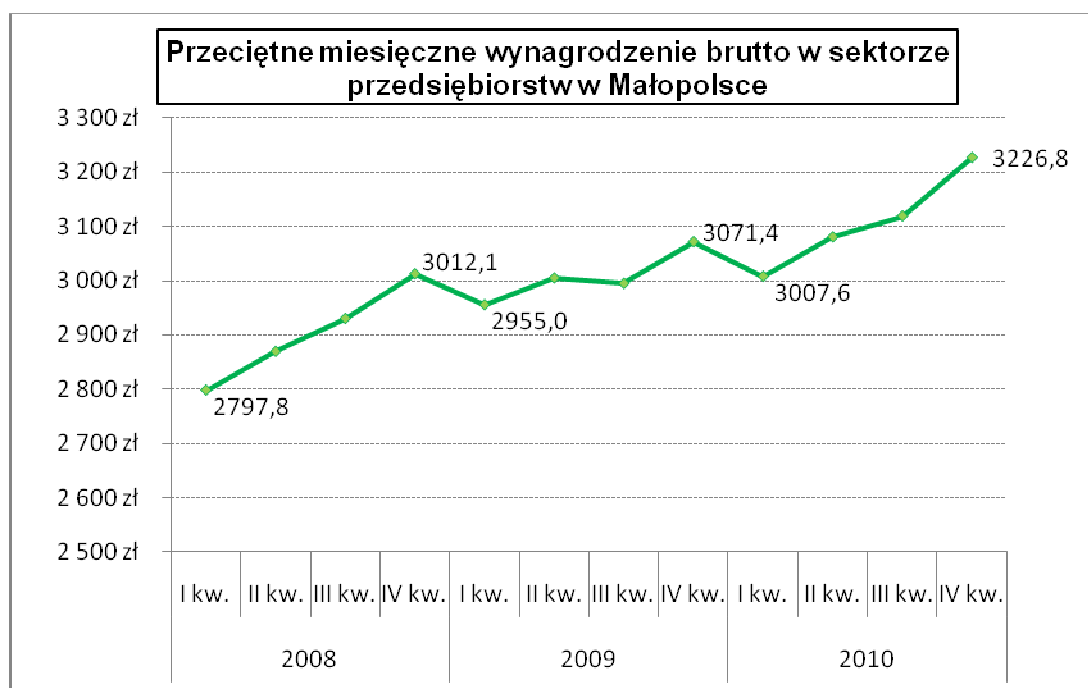
Również wśród bezrobotnych badanych przez NBP duża część była przekonana (30,7% w maju 2010 roku 29,6% w listopadzie 2009 roku), że znajdzie pracę w ciągu

²⁵ Randstad po raz pierwszy przeprowadził badanie „Monitor Rynku Pracy” na początku 2010 r. Badanie ankietowe prowadzone on-line jest prowadzone w grupie respondentów w wieku od 18 do 64 lat, pracujących minimum 24 godziny w tygodniu (z wykluczeniem osób samozatrudnionych). W edycji prowadzonej pod koniec III kwartału 2010 po raz pierwszy badanie zostało przeprowadzone w Polsce. Przedmiotem badania jest diagnoza opinii pracowników w obszarach zatrudnienia, mobilności na rynku pracy oraz rozwoju zawodowego. Próba w Polsce wynosi 405 respondentów (w całym badaniu bierze udział 12.345 osób z 26 krajów Europy, Azji, Australii i obu Ameryk). http://www.randstad.pl/content/aboutrandstad/news/client/2010/Monitor-Rynku-Pracy_fala1_prezentacja_08112010.pdf.

najbliższych sześciu miesięcy (choć warto zauważyć, że w edycjach od maja 2007 do maja 2009 uważało tak 34,5%–37,1%). Poziom gotowości bezrobotnych do podjęcia pracy w majowej edycji badań z 2010 roku był zbliżony do wyników uzyskanych w poprzednich badaniach - 87,2% bezrobotnych pytanych o to, czy byliby w stanie rozpocząć pracę w ciągu najbliższego tygodnia, odpowiedziało twierdząco. (87,5% w listopadzie 2009 r.)²⁶.

3.3 WYNAGRODZENIA

Według danych Urzędu Statystycznego w Krakowie w Małopolsce wynagrodzenia rosły w tempie wyższym, niż w analogicznych okresach roku 2009. **Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw** wzrosło w ujęciu rocznym o 3,8% do **3113,61 zł** (w kraju nastąpił wzrost rzędu 3,3%). W sektorze publicznym średnia płaca zwiększyła się o 5,0% do poziomu 3922,47 zł, natomiast w sektorze prywatnym wzrost wyniósł 3,8% do kwoty 3015,84 zł. W porównaniu z 2009 rokiem wzrost wynagrodzeń wystąpił we wszystkich sekcjach PKD, z wyjątkiem górnictwa i wydobywania (spadek o 16,9%) oraz pozostałej działalności usługowej (-3,2%). Przeciętne płace najbardziej wzrosły w administrowaniu i działalności wspierającej (o 8,8%), jak również w wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę, oraz w dostawie wody, gospodarowaniu ściekami i odpadami i rekultywacji (po 6,4%). W przetwórstwie przemysłowym średnie wynagrodzenie było wyższe o 5,0%.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Krakowie.

²⁶ Por. Rynek pracy w Polsce. Wynagrodzenia, produktywność pracy i migracje w maju 2010 r.

W okresie I-XII 2010 r. płace wyższe niż średnia w województwie otrzymywali m.in. zatrudnieni w sekcjach informacja i komunikacja (5448,95 zł), wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (5015,48 zł) oraz działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (4924,44 zł). Najniższe wynagrodzenie wypłacano pracownikom w sekcjach: administrowanie i działalność wspierająca (1910,85 zł), zakwaterowanie i gastronomia (2113,90 zł), pozostała działalność usługowa (2396,84 zł). Płace oscylujące wokół średniej wojewódzkiej odnotowano w budownictwie (3106,22 zł), przetwórstwie przemysłowym (3098,05 zł) i obsłudze rynku nieruchomości (3074,22 zł).

Zgodnie z raportem Państwowej Inspekcji Pracy w okresie trzech kwartałów 2010 roku w porównaniu z odpowiednim okresem roku 2009 pogorszyło się przestrzeganie przepisów w zakresie wypłaty wynagrodzeń za pracę. Wzrosła liczba przypadków niewypłacenia pensji w skontrolowanych zakładach (z 64 tysięcy do 72 tysięcy)²⁷. Niemal o połowę wzrosła kwota niewypłaconych należności wskazanych w decyzjach inspektorów pracy (z ok. 100 mln zł do 144 mln zł). Odnotowano też więcej naruszeń przepisów prawa pracy w sferze należności pracowniczych (z 13,1 tys. do 13,8 tys. przypadków), ale zmniejszyła się liczba naruszeń w zakresie zwolnień grupowych (351 do 333). Miało to odzwierciedlenie we wzroście (o ¼) ogólnej liczby skarg, przy jednoczesnym spadku (o ponad ¼) liczby skarg dot. zwolnień grupowych. Ogólna liczba skarg pracowniczych wzrosła z 26,1 tys. do 32,5 tys., w tym skarg dot. wynagrodzeń i innych świadczeń – o 17%; czasu pracy – o 28%. Ogólna liczba mandatów nałożonych przez inspektorów pracy w okresie I-IX 2010 r. wyniosła 16,4 tys., zastosowanych środków wychowawczych – 9 tys., wniosków do sądu – 3,2 tys. (w okresie I-IX 2009 r. odpowiednio: 15,4 tys., 6,9 tys., 2,9 tys.).

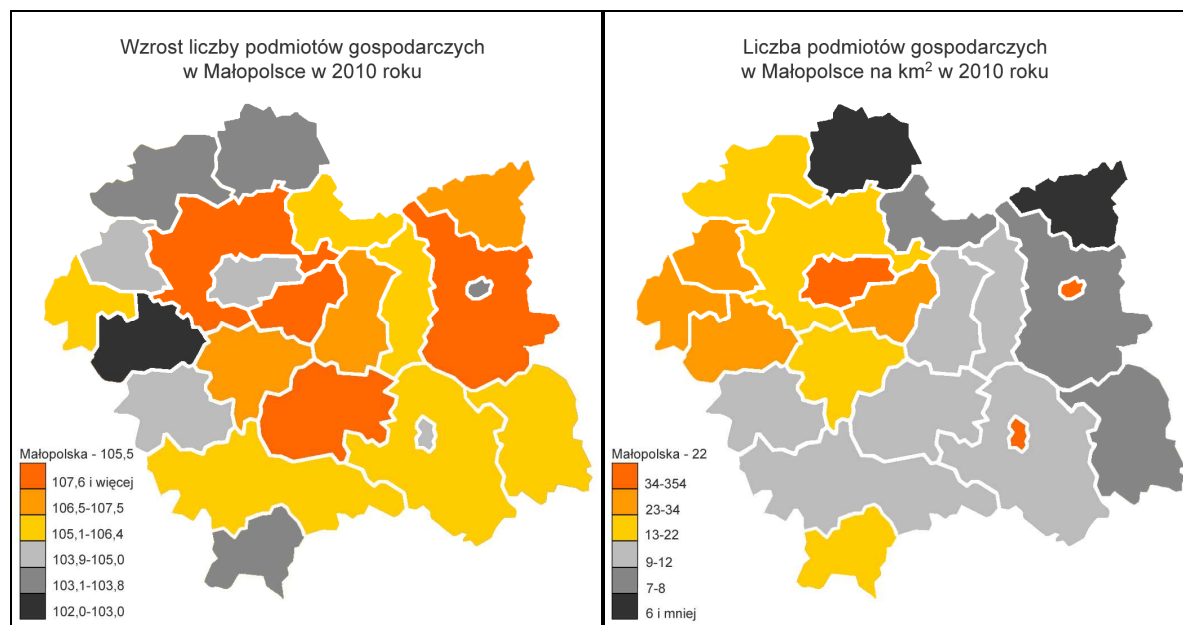
3.4 PODMIOTY GOSPODARCZE

W 2010 roku w Małopolsce przybyło 5,5% podmiotów gospodarczych. Według stanu w dniu 31 XII 2010 r. na terenie województwa małopolskiego w rejestrze KRUPGN-REGON figurowało 331363 podmiotów gospodarki narodowej (bez osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne). **Tak dobry wynik sytuuje Małopolskę w czołówce polskich regionów.** Wzrosła zarówno liczba podmiotów w sektorze publicznym (o 0,8%), jak i prywatnym (o 5,6%), który skupiał 97,6% ogółu podmiotów.

Wzrost przedsiębiorczości rozumiany jako wzrost liczby zarejestrowanych podmiotów miał miejsce we wszystkich powiatach Małopolski. Najmniejszy był w powiecie wadowickim (o 2,8% w porównaniu z końcem 2009 r.), a największy w powiecie tarnowskim (o 8,5%)

²⁷ Państwowa Inspekcja Pracy, *Przestrzeganie przepisów w zakresie wypłaty wynagrodzeń za pracę. I – IX.10 r. w porównaniu z I – IX. 09 r.*, Warszawa 2010. PIP przeprowadził 63,1 tys. kontroli w okresie I-IX 2009 r. oraz 73,2 tys. kontroli w okresie I-IX 2010 r.

oraz w powiatach krakowskim, wielickim i limanowskim. W większości powiatów wzrosła dynamika przyrostu liczby nowych działalności gospodarczych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Krakowie.

Zwiększył się również wskaźnik koncentracji podmiotów gospodarczych – w 17 z 22 powiatów Małopolski wzrosła liczba podmiotów na km². Nie wpłynęło to jednak na rozkład tego wskaźnika w regionie, nadal najmniejsze zagęszczenie firm występowało w północno-wschodniej i wschodniej części województwa, a największe w powiatach północno-zachodnich oraz w dużych miastach i powiecie tatrzańskim.

W 2010 roku zarejestrowano 36,4 tys. nowych podmiotów gospodarczych. Choć trzeba pamiętać, że nie wszystkie podmioty figurujące w rejestrze REGON rzeczywiście prowadzą działalność gospodarczą (według danych GUS około 1,8 mln z 3,9 mln zarejestrowanych w Polsce firm nie jest aktywnych - zakończyło działalność, ale nie wyrejestrowało się ze statystyk)²⁸, to tak **duży wzrost przedsiębiorczości należy uznać za sukces**. Ten wzrost aktywności gospodarczej jest reakcją na wzrost bezrobocia, jaki nastąpił w 2009 i 2010 roku.

Firmy prowadzone przez osoby fizyczne (253,2 tys.), stanowiły 76,4% ogółu podmiotów. Rok 2010 był czwartym z kolei, w którym odnotowano wzrost liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (o 5,9% w relacji do 2009 r.). **Ponad 6 tys. nowych jednoosobowych działalności gospodarczych zostało założonych przez bezrobotnych w oparciu o dotację z PUP**. Wsparcie publiczne dla osób zainteresowanych stworzeniem miejsca pracy dla siebie jest jednym z czynników stymulujących rozwój

²⁸ Por. Cieślak-Wróblewska A., *Rekordowy wzrost liczby firm w 2010 r.*, w: Parkiet.com, www.parkiet.com/artykul/1020906-Rekordowy-wzrost-liczby-firm-w-2010-r-.html

przedsiębiorczości w regionie. Ponad 90% bezrobotnych, którzy otrzymali jednorazowe środki na podjęcie działalności gospodarczej z małopolskich powiatowych urzędów pracy w poprzednich latach, nie wróciło do rejestru bezrobotnych w ciągu 30 miesięcy od otrzymania tej formy pomocy publicznej²⁹. Nieliczne firmy zostały zlikwidowane w trakcie tzw. okresu obowiązkowego³⁰, około 6% zakończyło działalność w drugim roku istnienia³¹. Właściciele kolejnych 4,5% biznesów stali się na powrót bezrobotnymi po dwóch latach działalności gospodarczej. Średni czas przetrwania firmy obliczony na podstawie danych z powiatowych urzędów pracy dotyczących beneficjentów dotacji na podjęcie działalności gospodarczej wyniósł około 21 miesięcy. Większość firm, których właściciele powrócili do rejestru bezrobotnych, istniała przez 26 miesięcy.

Na koniec 2010 r. w Małopolsce działało 375 przedsiębiorstw dużych, zatrudniających ponad 250 pracowników. Większość z nich prowadziła działalność w przetwórstwie przemysłowym (116) lub w handlu (39), a 86 dużych jednostek działało w obszarze administracji publicznej oraz opieki zdrowotnej i społecznej. Ogromna większość podmiotów gospodarczych funkcjonujących w Małopolsce to jednostki małe, zatrudniające do 9 pracowników.

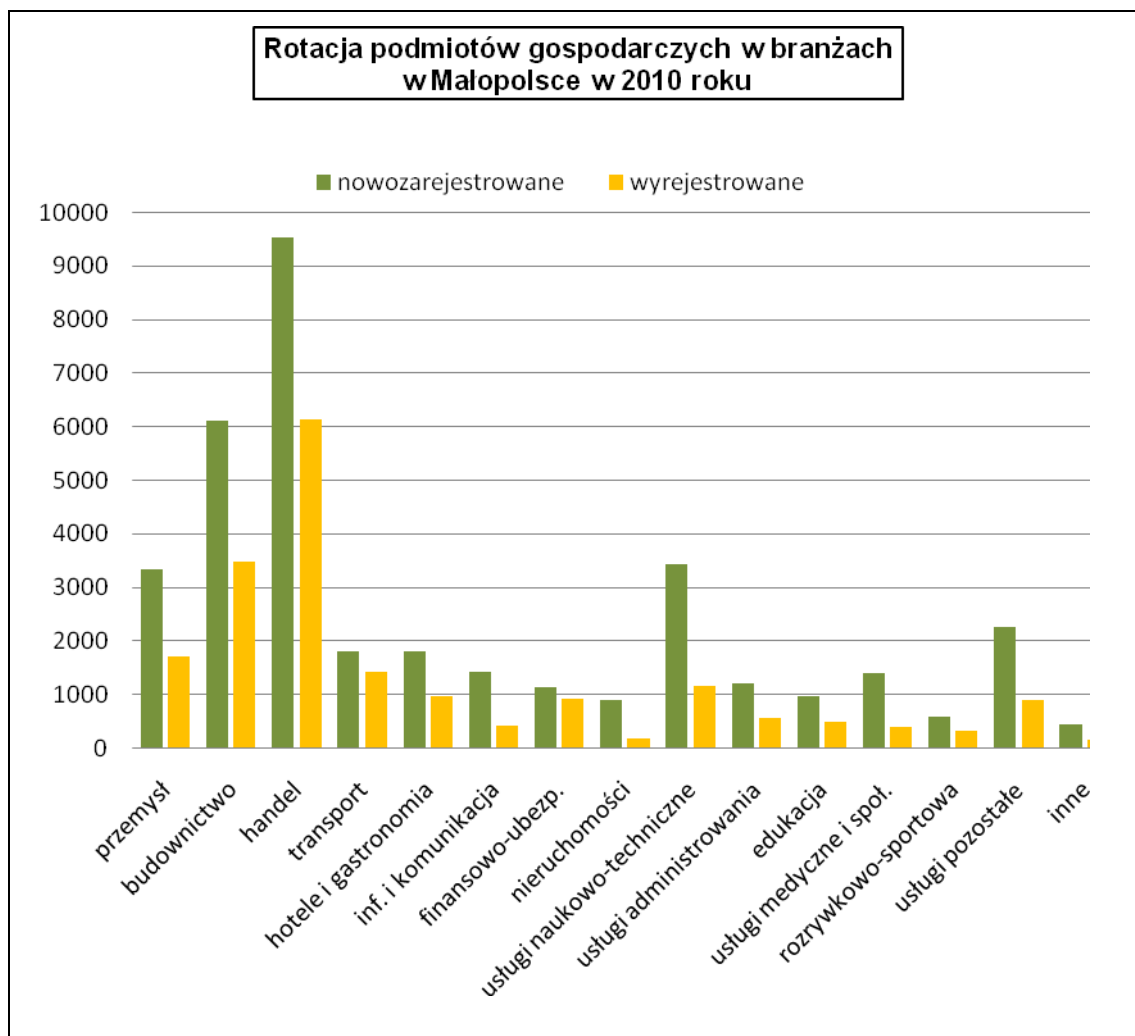
Pod względem liczby funkcjonujących firm największą branżą w Małopolsce jest handel – w 2010 r. w tej sekcji działało 27,2% wszystkich podmiotów. Duży udział w liczbie działających podmiotów gospodarczych miały też budownictwo, przetwórstwo przemysłowe oraz działalność profesjonalna, naukowa i techniczna.

W ciągu omawianego roku usunięto z rejestru 19,3 tys. jednostek z terenu województwa Małopolskiego. W żadnej branży nie przyczyniło się to do zmniejszenia liczby działających podmiotów. Dużą rotację obserwowano jak zwykle w handlu i w budownictwie, a także w działalności finansowo-ubezpieczeniowej oraz transporcie i gospodarce magazynowej.

²⁹ W ramach zrealizowanego przez Małopolskie Obserwatorium Rynku Pracy i Edukacji badania jednorazowych środków na podjęcie działalności gospodarczej na podstawie danych z systemów informatycznych powiatowych urzędów pracy, dotyczących osób bezrobotnych, które otrzymały dotację na rozpoczęcie działalności gospodarczej określono czas istnienia firm założonych w oparciu o dotację. W analizie uwzględniono osoby, które otrzymały dotację w latach 2006-2008. Zbadano, czy w ciągu 30 miesięcy od przyznania środków beneficjent zarejestrował się w urzędzie pracy jako bezrobotny. Wybrano okres 2,5 roku ze względu na możliwość analizy takiego przedziału czasowego dla każdego z trzech roczników. Ponadto przyjęto, że likwidacja działalności gospodarczych często może być związana z zakończeniem okresu obowiązkowego (czyli nastąpiłaby po minimum 12 miesiącach, ale przed 24. miesiącem istnienia firmy) lub z utratą przez przedsiębiorcę prawa do obniżonej stawki ZUS (po upływie 24 miesięcy od przyznania dotacji). Założenia znalazły odzwierciedlenie w danych. Raport z badania będzie niebawem dostępny na stronie www.obserwatorium.malopolska.pl.

³⁰ Osoba, która otrzymała dotację na podjęcie działalności gospodarczej ma obowiązek prowadzić działalność przez minimum 12 miesięcy lub zwrócić przyznaną kwotę.

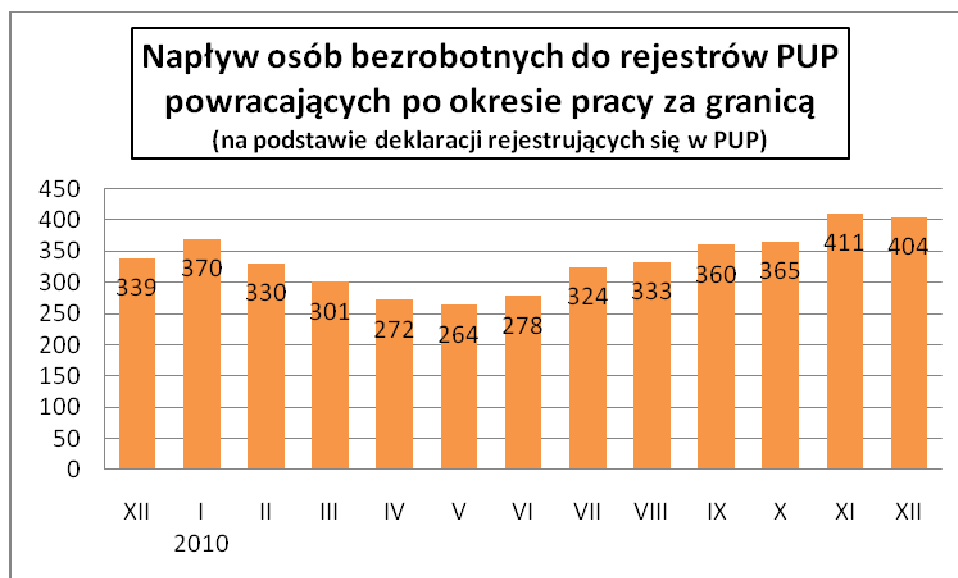
³¹ W związku ze wspomnianą utratą przez przedsiębiorcę prawa do obniżonej stawki ZUS.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Krakowie.

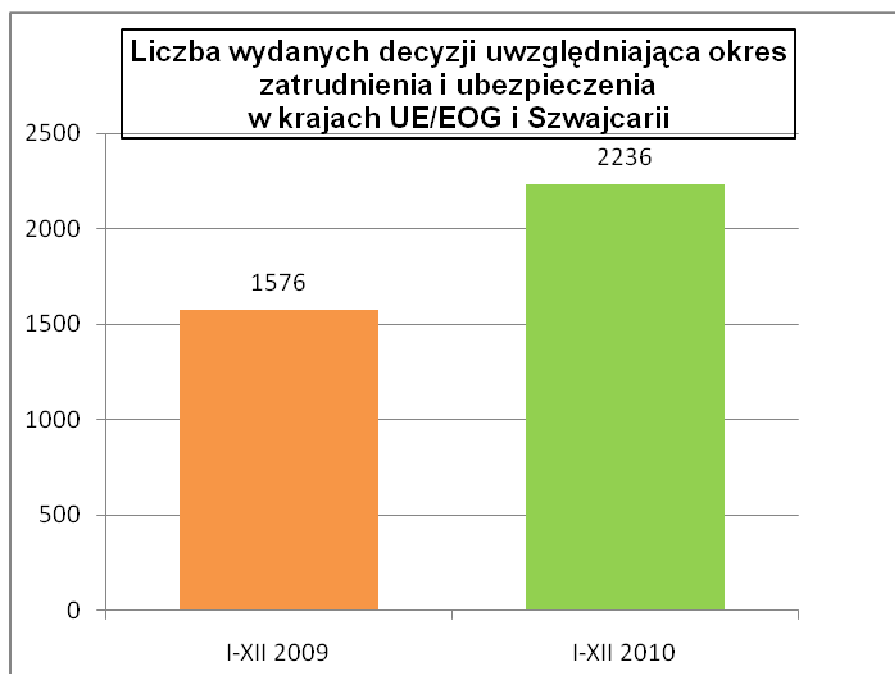
3.5 MOBILNOŚĆ ZAWODOWA NA EUROPEJSKIM RYNKU PRACY

Według danych WUP w Krakowie liczba osób powracających po pracy za zagranicą do Małopolski w 2010 roku była porównywalna z rokiem poprzednim. W okresie od marca do grudnia 2009 r. 3489 osób rejestrujących się w małopolskich urzędach pracy zadeklarowało, że wróciło po okresie pracy za granicą. W porównywalnym okresie 2010 roku takie deklaracje złożyło 3312 osób (4012 w całym 2010 roku). Posiadane przez urzędy pracy dane na ten temat nie są pełne, gdyż w przypadku osób nie ubiegających się o zasiłek zbierane są wyłącznie na podstawie dobrowolnego oświadczenia.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych WUP w Krakowie.

W roku 2010 w Wojewódzkim Urzędzie Pracy w Krakowie wydano 2 236 decyzji administracyjnych na zasadach koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego z uwzględnieniem okresów zatrudnienia i ubezpieczenia z UE/EOG i Szwajcarii, podczas gdy rok wcześniej - **łącznie 1576 decyzji, co oznacza wzrost w o 42% w okresie sprawozdawczym.**

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych WUP w Krakowie.

W badaniu NBP³² z edycji na edycję spada udział wskazań pracodawców na migracje zarobkowe jako na czynnik, który decyduje o odejściach pracowników z pracy, trudnościach

³² Por. Rynek pracy w Polsce. Wynagrodzenia, produktywność pracy i migracje w maju 2010 r.

związanych ze znalezieniem wykwalifikowanych kandydatów do pracy oraz o wzroście wynagrodzeń w ich przedsiębiorstwach. Mniejsze zainteresowanie migracją było widoczne również w odpowiedziach bezrobotnych. Zdecydowana większość z nich (76,7%) nie wyjeżdżała dotychczas za granicę w celach zarobkowych. Z kolei wśród tych, którzy wyjeżdżali, pracę znalazło dziewięciu na dziesięciu (91,8% migrujących). W ciągu najbliższych sześciu miesięcy chęć wyjazdu za granicę zadeklarowało 12,0% ankietowanych. Średnia płaca netto, która skłoniłaby deklarujących chęć wyjazdu do pozostania w kraju, wyniosła w maju 2010 roku 2629 zł.

Zarobkowe migracje zagraniczne z Małopolski mają charakter rozgęszczenia - powodują zmniejszenie realnego bezrobocia dzięki zatrudnieniu mieszkańców regionu za granicą. Ma to szczególne znaczenie dla terenów wiejskich. W latach 2004-2009 19,7% gospodarstw domowych z powiatu brzeskiego i 19,4% z powiatu tarnowskiego miało przynajmniej jedną osobę pracującą za granicą³³. Najmniej „emigranckich” gospodarstw domowych odnotowano w północno-zachodniej części województwa³⁴. W skali całego województwa 12,5% gospodarstw domowych z terenów wiejskich posiadało doświadczenia emigracyjne. Mieszkańcy wsi częściej wyjeżdżają na dłużej (do 2010 r. wróciło 61% mieszkańców Krakowa i 48% mieszkańców wsi, którzy emigrowali w latach 2004-2009), ale niewielu z nich decyduje się na wielokrotne wyjazdy i powroty (tylko 15,2% mieszkańców wsi wybierało ponowną emigrację). Małopolska, a w szczególności Kraków jest atrakcyjnym miejscem zamieszkania dla osób decydujących się na powrót z zagranicy³⁵. Obok efektu rozgęszczenia migracje zarobkowe mają wpływ na regionalny rynek pracy również poprzez przywożony przez migrantów kapitał ludzki³⁶ i finansowy lub jego brak. Ze względu na te dwa rodzaje przywożonego kapitału migrantów powrotnych można podzielić na cztery grupy: turystów (którzy na ogół nie zyskują doświadczenia zawodowego, a niewielki kapitał finansowy przeznaczają na konsumpcję po powrocie), specjalistów (zyskujących kapitał ludzki, ale niewiele finansowego), inwestorów (przywożą głównie pieniądze, które inwestują w nieruchomości, instrumenty finansowe lub edukację) oraz aktorów zmiany (najczęściej przywożą oba rodzaje kapitału). Pierwsza z tych grup (stanowiąca 33% badanych przez CDS) na ogół nie poprawia swojej sytuacji na rynku pracy, większość trafia na bezrobocie.

³³ Bieńkowska D., Ulański C., Szymańska J., *Kierunek Małopolska. Charakterystyka powracających i rekomendacje jak nie zmarnować ich kapitału*, Kraków 2010.

³⁴ W powiecie krakowskim – 5,2%, w oświęcimskim - 5,5%, olkuskim – 7,6% i miechowskim- 6,9%, przy czym w odróżnieniu od pozostałych tu wymienionych miechowski nie jest powiatem zurbanizowanym i uprzemysłowionym, lecz jego dobre skomunikowanie z Krakowem sprawia, że to stołeczne miasto regionu jest kierunkiem migracji, w tym wypadku wahałowej, tzn. codziennych dojazdów do pracy).

³⁵ 85,7% badanych chciało się osiedlić w Małopolsce po powrocie, 10% planujących powrót nie zdecydowało jeszcze, w którym regionie się osiedli, a 4,3% wybrało już inne województwo jako miejsce zamieszkania. Osoby, które zmieniły powiat zamieszkania w stosunku do tego, gdzie mieszkały przed wyjazdem, najczęściej osiedlały się w Krakowie.

³⁶ Pracując za granicą migranci mogą zyskać lub stracić doświadczenie zawodowe. O stracie kapitału ludzkiego można mówić w przypadku osób, które pracują poniżej swoich kwalifikacji i w zawodach, na które nie ma popytu na krajowym rynku pracy.

Specjaliści (9%) nie mają problemu ze znalezieniem pracy, a przywiezione pieniądze stymulują ich konsumpcję. Inwestorzy stanowią największą grupę (34%) i połowa z nich po powrocie jest bezrobotna, a ¼ podjęła naukę. Pośród aktorów zmiany (24%) ponad połowa jest zatrudniona, a ¼ dzięki przywiezionym pieniądзом założyła lub chce założyć firmę.

3.6 PODSUMOWANIE

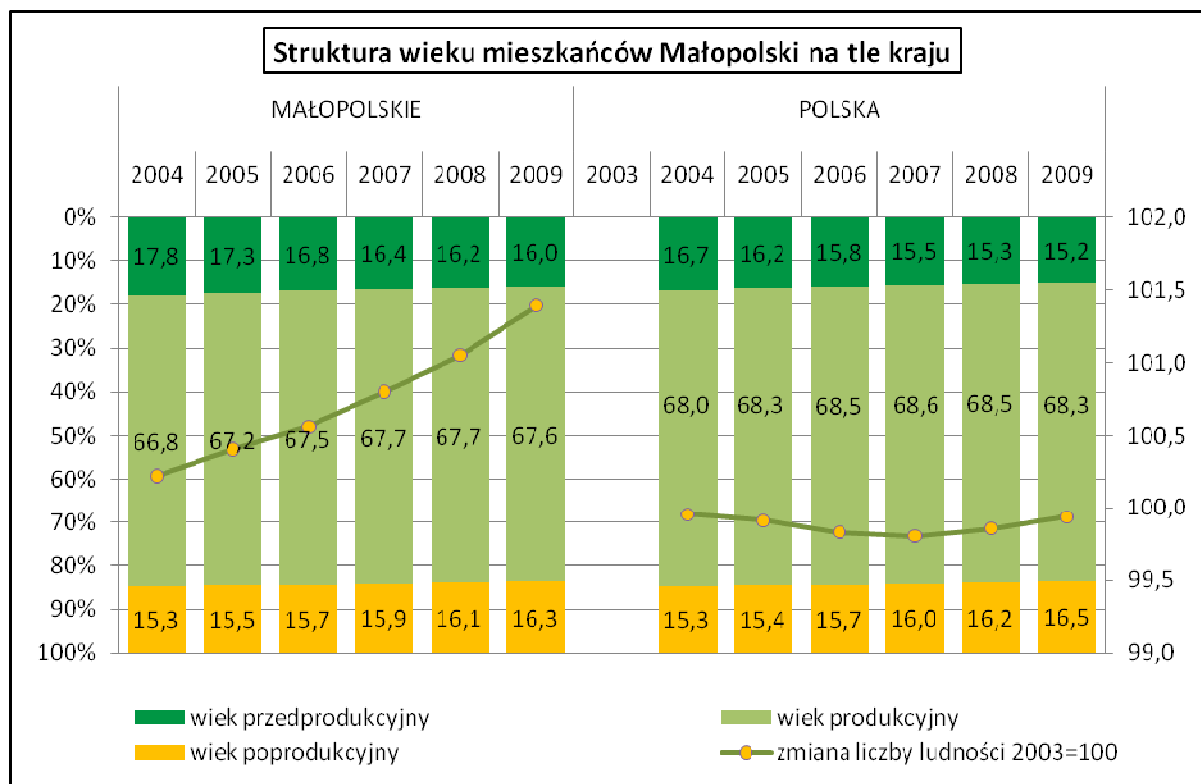
Rok 2010 był dla małopolskiej gospodarki i rynku pracy czasem wychodzenia z kryzysu, jednak poprawa sytuacji nie odbywała się bez przeszkód. Odnotowano lepsze wyniki przedsiębiorstw przemysłowych i podmiotów handlowych – wyższą sprzedaż i wzrost wydajności pracy. Choć większość pracodawców biorących udział w prowadzonych przez różne instytucje badaniach koniunktury dość nisko oceniali zarówno bieżącą, jak i przyszłą sytuację swoich firm i całej gospodarki, oceny te okazały się bardziej pesymistyczne niż rzeczywistość. Pokłosem kryzysu były zatory płatnicze, które przyczyniły się do upadłości i likwidacji głównie małych firm. Problemy finansowe miały mniejszy zakres w przedsiębiorstwach dużych, które były ostrożniejsze w podejmowaniu zobowiązań i zawieraniu transakcji obciążonych ryzykiem.

Nastąpił wzrost zatrudnienia, wzrosła też liczba pracujących usługach, co może świadczyć o modernizacji struktury pracujących w Małopolsce. W porównaniu z rokiem 2009 zmniejszyła się liczba zapowiadanych i zrealizowanych zwolnień z przyczyn zakładu pracy. Wzrost liczby podmiotów gospodarki narodowej (jeden z największych w Polsce), choć był reakcją na spadek dostępności miejsc pracy, świadczy o poprawie sytuacji, jest bowiem symptomem dalszego wzrostu przedsiębiorczości Małopolan. W omawianym okresie w Polsce występowała dość duża rotacja pracowników, jednak wzrost zatrudnienia skłonił uczestników rynku pracy do formułowania dość optymistycznych ocen. Ponad 2/3 pracujących nie spodziewało się dużych problemów ze znalezieniem nowej pracy, gdyby utracili obecną. Nieco mniej optymistyczne oceny formułowali bezrobotni – mniej niż 1/3 z nich miała nadzieję znaleźć pracę w ciągu 6 miesięcy. Wzrost wynagrodzeń, choć charakteryzował się dość dużą dynamiką, nie dotyczył wszystkich pracujących. W kraju PIP odnotował więcej niż przed rokiem wypadków niewypłacania wynagrodzeń, ale mniej nieprawidłowości wystąpiło w związku ze zwolnieniami grupowymi. W ocenie pracodawców zmniejszył się wpływ migracji na trudności firm w znalezieniu i utrzymaniu pracowników.

4. DEMOGRAFIA I RYNEK PRACY

4.1 DEMOGRAFIA

Na koniec 2009 roku Małopolska liczyła 3 298 tys. mieszkańców, czyli o 11 134 osób więcej niż w poprzednim roku (wzrost o 0,3%). Był to największy przyrost ludności od 9 lat. Jak podaje Urząd Statystyczny w Krakowie, główną przyczyną wzrostu liczby mieszkańców był dodatni przyrost naturalny (wzrost liczby urodzeń o ponad 4% w stosunku do roku poprzedniego), dodatnie saldo migracji stałej oraz zmniejszenie ujemnego salda migracji czasowej³⁷. W 2009 roku województwo małopolskie było jednym z dziewięciu województw, w których miał miejsce wzrost liczby ludności w stosunku do roku poprzedniego. W Polsce w 2009 roku liczba ludności wzrosła o niespełna 0,1%, a w województwie małopolskim o 0,3%. Małopolska plasowała się tym samym na 3. miejscu w kraju pod względem przyrostu liczby ludności. Jej mieszkańcy stanowią 8,6% ogółu ludności Polski, a ich udział stopniowo i systematycznie wzrasta.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności*, GUS

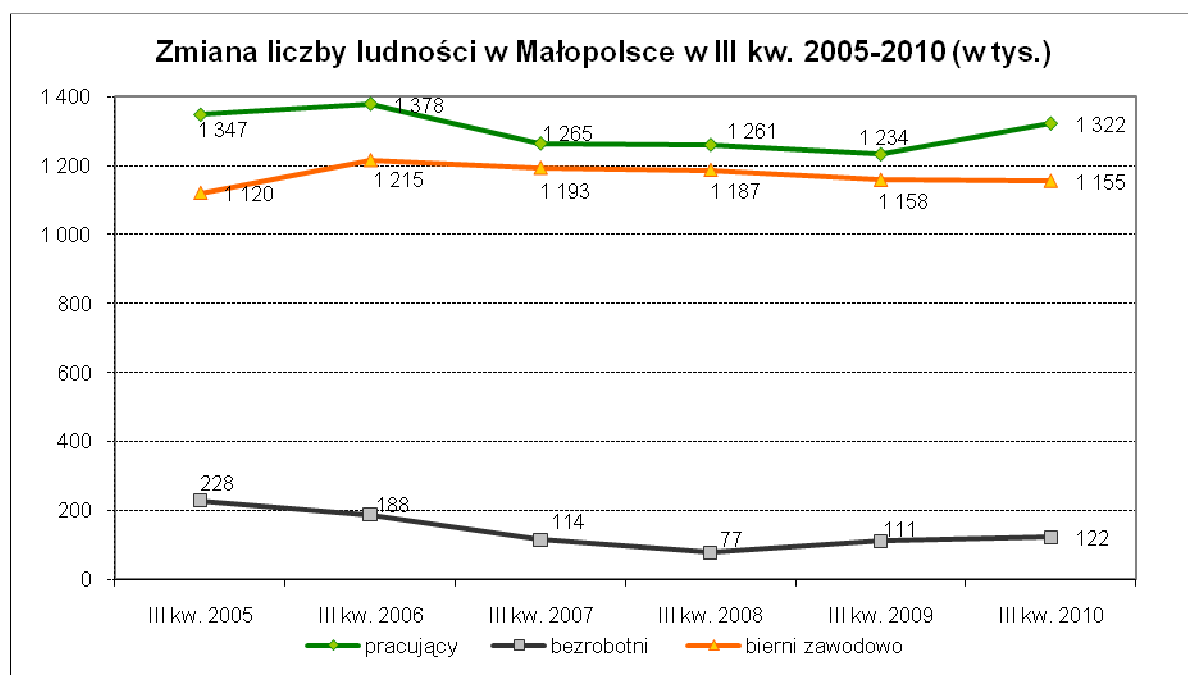
³⁷ Stan ludności i ruch naturalny w województwie małopolskim w 2009 roku, Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków: maj 2010, źródło: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/krak/ASSETS_2010_04_inf_syg.pdf.

Obok wzrostu liczby ludności w Małopolsce od kilku lat odnotowuje się zmniejszenie populacji dzieci i młodzieży. Mimo to struktura mieszkańców Małopolski nadal jest młodsza niż w całej Polsce. Udział osób w wieku przedprodukcyjnym (do 15 lat) w Małopolsce w 2009 roku wynosił 16% i był mniejszy niż rok wcześniej (16,2%). Co charakterystyczne, zarówno w regionie jak i w całym kraju ma miejsce stały wzrost liczby i udziału ludności w wieku poprodukcyjnym (w Małopolsce z 493 675 w 2003 roku, co stanowiło 15,2%, do 520 449 w 2007 roku, co stanowiło 15,9%, a następnie do 538 977 czyli 16,3% w 2009). Jak wskazuje większość prognoz, udział osób w tej grupie ludności będzie wzrastał, co związane jest bezpośrednio ze starzeniem się społeczeństwa. Liczba osób w wieku produkcyjnym również rosła przez cały czas od 2003 roku, jednak od 2007 nie wpływało to na udział tej kategorii wiekowej w ogóle mieszkańców regionu. Wzrost w kategorii osób w wieku predysponującym do pracy był jednak dużo wyższy niż w Polsce (w kraju pomiędzy 2008 a 2009 nastąpił wręcz spadek liczby ludności w tej kategorii).

4.2 RYNEK PRACY

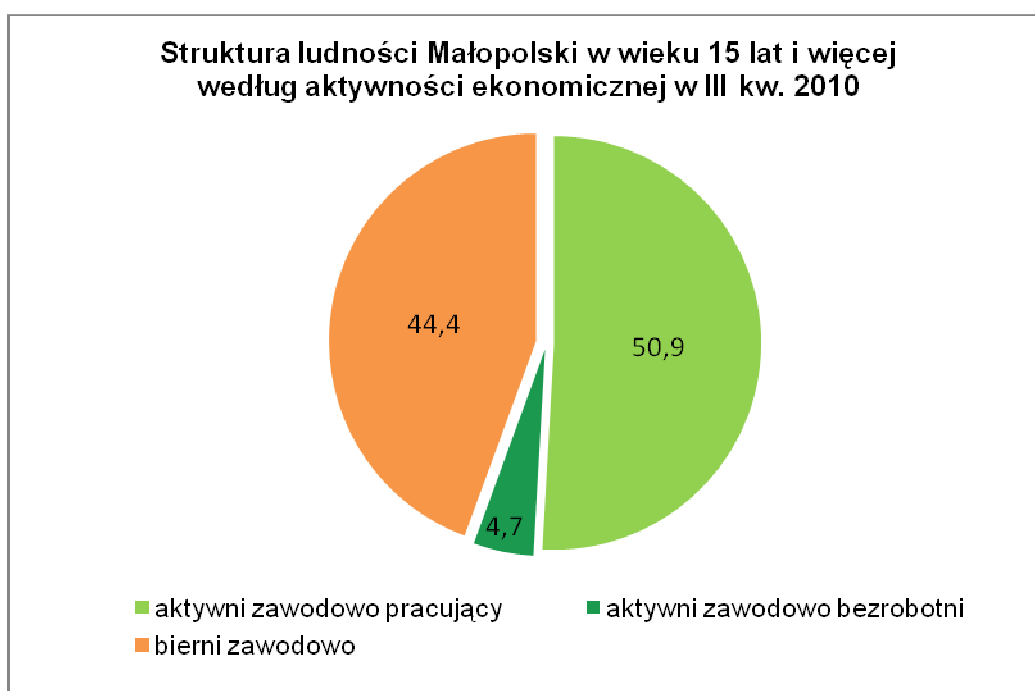
Aktywność zawodowa

Spowolnienie gospodarcze z 2009 roku odzwierciedlają zmiany w liczbie ludności aktywnej i biernej zawodowo. W trzecim kwartale 2009 nastąpił wzrost liczby osób bezrobotnych o ponad 40% w stosunku do roku poprzedniego. Równocześnie spadła liczba osób pracujących i biernych zawodowo. W III kwartale 2010 sytuacja uległa polepszeniu – pomimo wzrostu liczby bezrobotnych, wzrosła również liczba pracujących i nieznacznie spadła liczba osób biernych zawodowo.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności*, GUS

Liczba osób biernych zawodowo, porównując rok 2010 do poprzedniego, zmalała o 3 tys. osób (1158 tys. na 1155 tys.), co widać na powyższym wykresie. Nadal główną przyczyną bierności zawodowej pozostawała emerytura. W III kwartale 2010 wzrosła liczba osób podających ją jako powód nieposzukiwania pracy (z 487 tys. w III kw. 2009 do 516 tys., czyli wzrost o niespełna 6%). W tym samym czasie spadła liczba osób biernych zawodowo ze względu na podejmowaną naukę i uzupełnianie kwalifikacji (304 tys. do 295 tys., czyli spadek o niespełna 3%), a także z powodu choroby (199 tys. na 187 tys. – spadek o 6%). Ponad dwukrotnie spadła również liczba tych, którzy deklarowali zniechęcenie bezskutecznym poszukiwaniem pracy (z 24 tys. do 11 tys.).

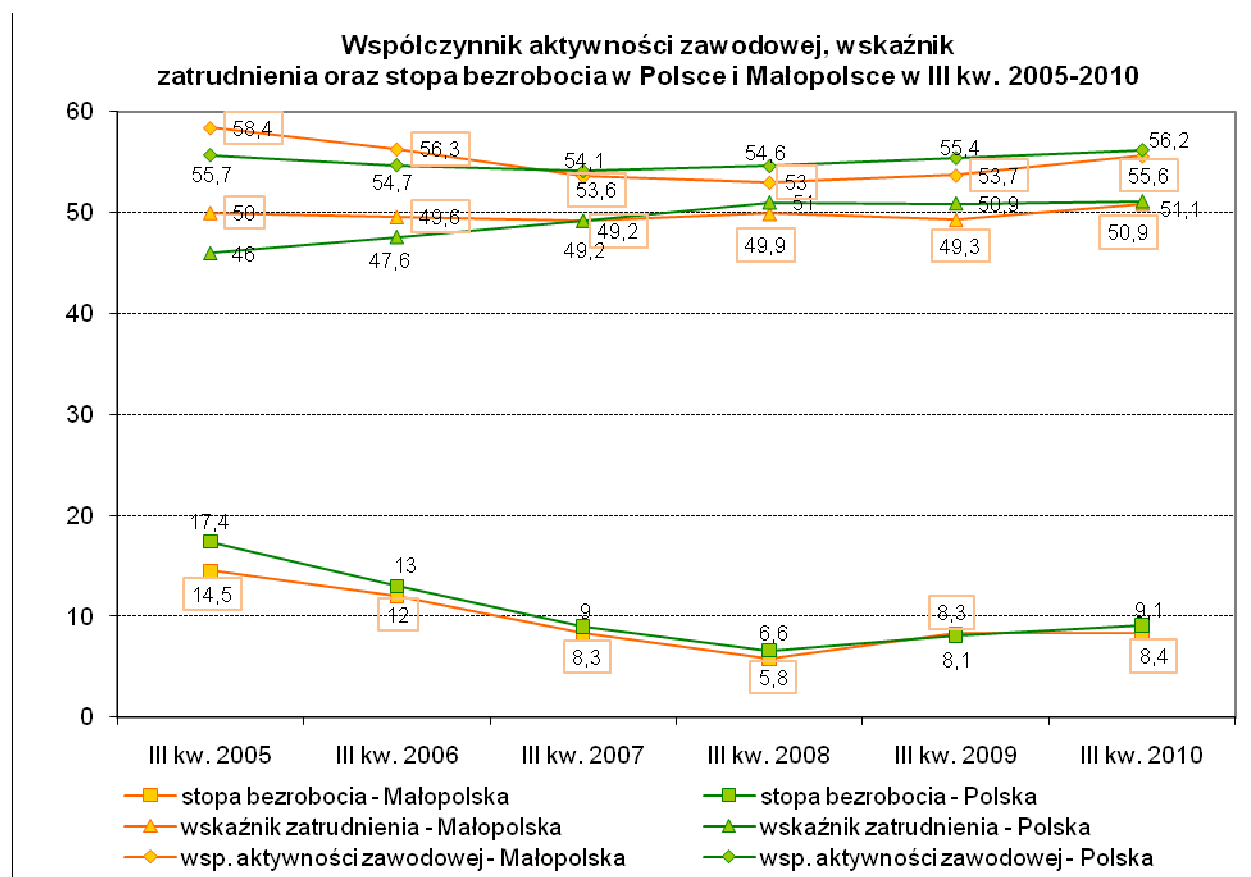

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności, GUS

W trzecim kwartale 2010 roku w Małopolsce osoby bierne zawodowo stanowiły 44,4%, a osoby aktywne zawodowo obejmowały 55,6% (w tym 4,7% stanowiły osoby bezrobotne, a 50,9% osoby pracujące). W porównaniu do analogicznego okresu w 2009 roku, zbiorowość aktywnych zawodowo wzrosła o 7,4%, a populacja biernych zawodowo spadła o 0,3%. W 2009 roku proporcje poszczególnych kategorii były bardziej niekorzystne dla rynku pracy (mniejszy udział osób pracujących, a większy biernych zawodowo). W 2010 roku liczba osób bezrobotnych cały czas wzrastała (wzrost o 9,9%), jednak kategoria pracujących również się zwiększyła (wzrost o 7,1%). W rezultacie tych zmian proporcja osób niepracujących do

pracujących wypadła korzystnie – w III kwartale 2010 na 1000 pracujących przypadało 966 niepracujących osób, podczas gdy rok wcześniej było to 1028 osób.³⁸

Główne tendencje w 2010 roku na rynku pracy w Małopolsce widać obserwując zmiany wskaźników obliczanych przez GUS na podstawie danych z BAEL – współczynnika aktywności zawodowej, wskaźnika zatrudnienia oraz stopy bezrobocia. Zmiany tych wskaźników zostały zaprezentowane na poniższym wykresie.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności*, GUS

W Małopolsce przez długi czas utrzymywała się bardziej korzystna sytuacja dla wszystkich 3 wskaźników niż średnio w Polsce. W 2007 zaczęło się to zmieniać na korzyść kraju (wyjątek stanowiła stopa bezrobocia).

W 2009 roku miał miejsce wzrost wartości **współczynnika aktywności zawodowej** o 0,8 punktu procentowego w Polsce i 0,7 w Małopolsce, natomiast w 2010 roku wzrost wyniósł 0,8 punktu procentowego w kraju i 1,9 punktu w regionie. Tym samym, w III kwartale 2010 r. wartość współczynnika aktywności zawodowej w Małopolsce wyniosła 55,6% i była niższa niż w Polsce (56,2%) o 0,6 punktu procentowego.

³⁸ Aktywność ekonomiczna ludności w województwie małopolskim w III kwartale 2010, Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków: grudzień 2010, źródło: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/krak/ASSETS_2010_16_inf_syg.pdf

Wskaźnik zatrudnienia w Polsce i Małopolsce wzrastał od 2007 roku, jednak wskutek spowolnienia gospodarczego w 2009 roku trend ten został zahamowany. Po niewielkim spadku w 2009 wskaźnik znów zaczął rosnąć i w III kwartale 2010 wyniósł 50,9% w województwie oraz 51,1% w Polsce (wzrost w Małopolsce był większy niż w kraju - 1,6 wobec 0,2 p.p.). Tym samym dystans między wartością wskaźnika zatrudnienia dla Małopolski i wartością średnią w kraju zmalał z 1,6 p.p. do 0,2 p.p. Według danych uśrednionych z I-III kw. 2010 wartość wskaźnika zatrudnienia w Małopolsce różni się o 14,1 punktu procentowego pomiędzy kobietami (43,7%) a mężczyznami (57,8%). W skali kraju różnica ta jest nieco większa, wynosi bowiem 14,5 p.p. (kobiety – 43,4%; mężczyźni – 57,9%). Najwyższy wskaźnik zatrudnienia w regionie od lat utrzymuje się w grupie trzydziestolatków (84,9% w Małopolsce i 81,8% w Polsce według danych średniorocznych z 2009 roku) oraz czterdziestolatków (82,8% w Małopolsce oraz 80,3% w Polsce). Dużo gorzej kształtuje się sytuacja osób najmłodszych (15-29 lat), wkraczających na rynek pracy (42,2% w województwie i 44,7% w kraju), a najgorzej osób w wieku 50+ (odpowiednio 28,9% oraz 29,6%). Relacja grup wiekowych pod względem tego wskaźnika nie zmienia się od lat.

Od 2009 roku wzrastała wartość **stopy bezrobocia** dla Małopolski i Polski. W trzecim kwartale tego roku w województwie zanotowano wzrost wskaźnika o ponad 2 punkty procentowe (5,8% do 8,1%). Stopa bezrobocia w Polsce w tym samym czasie wyniosła 8,3%. W III kwartale 2010 wskaźnik ten w Małopolsce pozostał na podobnym poziomie (8,4%), natomiast w Polsce wzrósł o 0,8 p.p. (do 9,1%). Wzrost średniej wartości wskaźnika w kraju wynikał stąd, że w większości województw stopa bezrobocia rosła szybciej niż w Małopolsce. Stopa bezrobocia jest generalnie wyższa wśród kobiet niż wśród mężczyzn. Według danych uśrednionych z trzech kwartałów, w 2010 roku różnica ta wyniosła 1 p.p.

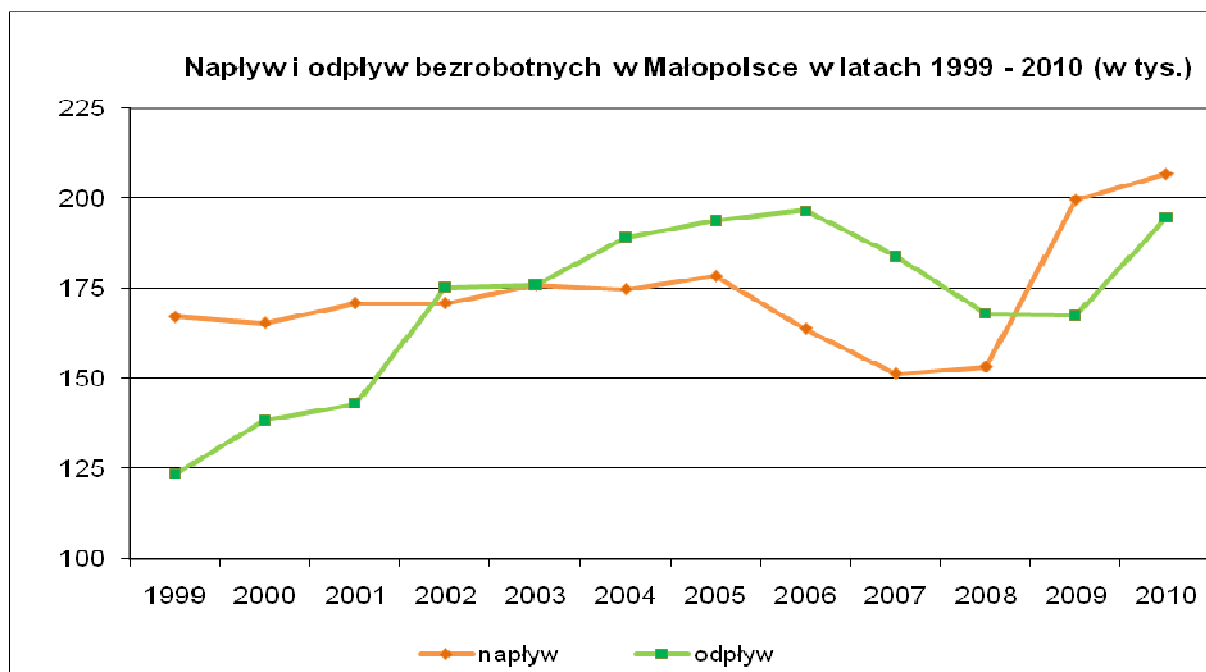
Bezrobocie

Według statystyk powiatowych urzędów pracy na koniec 2010 roku w Małopolsce zarejestrowanych było 142 221 osób bezrobotnych. W 2010 roku liczba osób bezrobotnych również wzrosła o 9,4% (wzrost o 12 214 osób). W tym samym czasie w Polsce liczba osób bezrobotnych wzrosła o 62 000 osób, tj. o 3,3%. Tym samym nadal obserwowana była tendencja wzrostu liczby osób bezrobotnych zapoczątkowana w roku 2009. Równocześnie wzrost był zdecydowanie mniejszy niż w roku 2009, kiedy to liczba osób bezrobotnych w województwie wzrosła o 32,9%, a w skali kraju o 28,4%.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z powiatowych urzędów pracy w Małopolsce

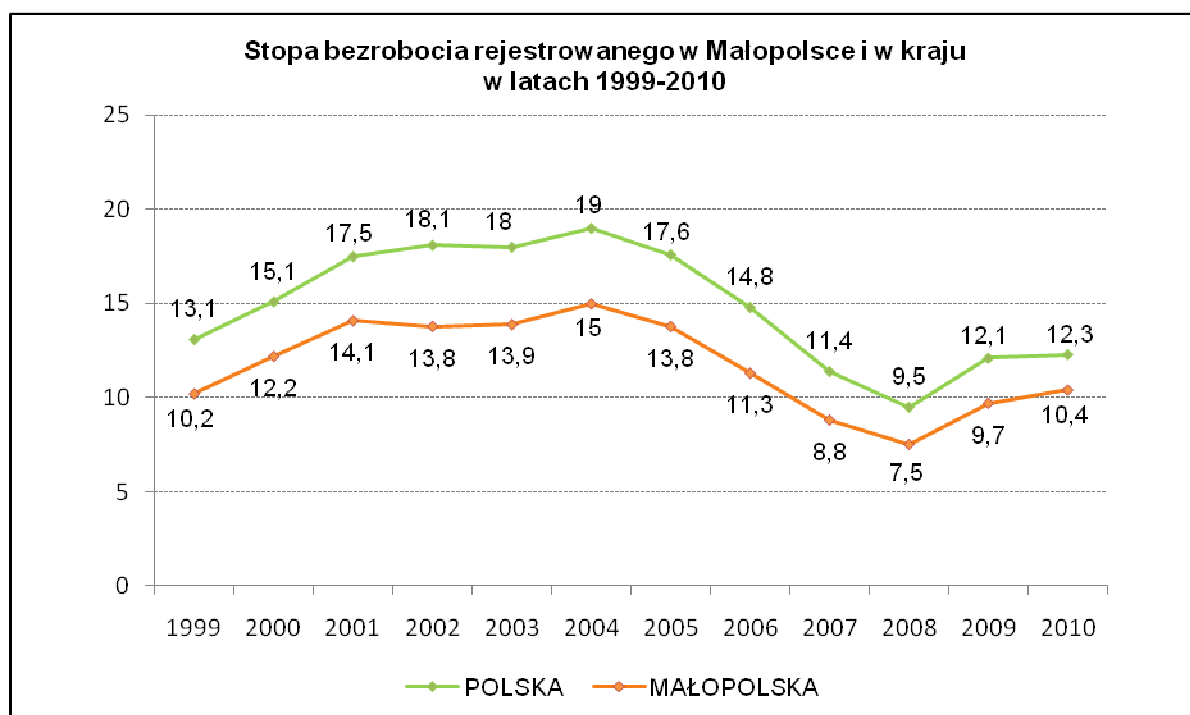
W latach poprzednich dynamicznie zmniejszająca się liczba osób bezrobotnych w rejestrach wynikała z utrzymywania się ujemnego salda pomiędzy napływami i odpływami z bezrobocia. Sytuacja uległa zmianie w IV kwartale 2008 roku – do rejestrów napłynęło o 7 tys. osób więcej, niż z nich odeszło. Tendencja ta utrzymywała się praktycznie przez cały 2009 rok, gdy do rejestrów PUP napłynęło o około 35,8 tysięcy osób więcej, niż z nich odeszło. W 2010 roku różnica między napływem i odpływem z rejestrów była prawie trzykrotnie mniejsza i wyniosła 12,2 tysiące, jednak nadal wynik tej różnicy był dodatni, czyli więcej osób zarejestrowano niż wyrejestrowano.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z powiatowych urzędów pracy w Małopolsce

Choć ogółem w 2010 roku liczba osób rejestrujących się w PUP była wyższa niż wyrejestrowanych, to nie było tak przez cały rok. W drugim i częściowo trzecim kwartale sytuacja była odwrotna – liczba osób napływających do rejestrów była mniejsza niż liczba osób wyrejestrowanych, natomiast od września znowu napływ przewyższył odpływ i tendencja ta utrzymała się do końca roku. Częściowo jest to powodowane czynnikami sezonowymi (m.in. najczęściej absolwentów rejestruje się we wrześniu oraz październiku). W 2010 roku przyrosty liczby osób bezrobotnych w rejestrach były mniejsze niż rok wcześniej.

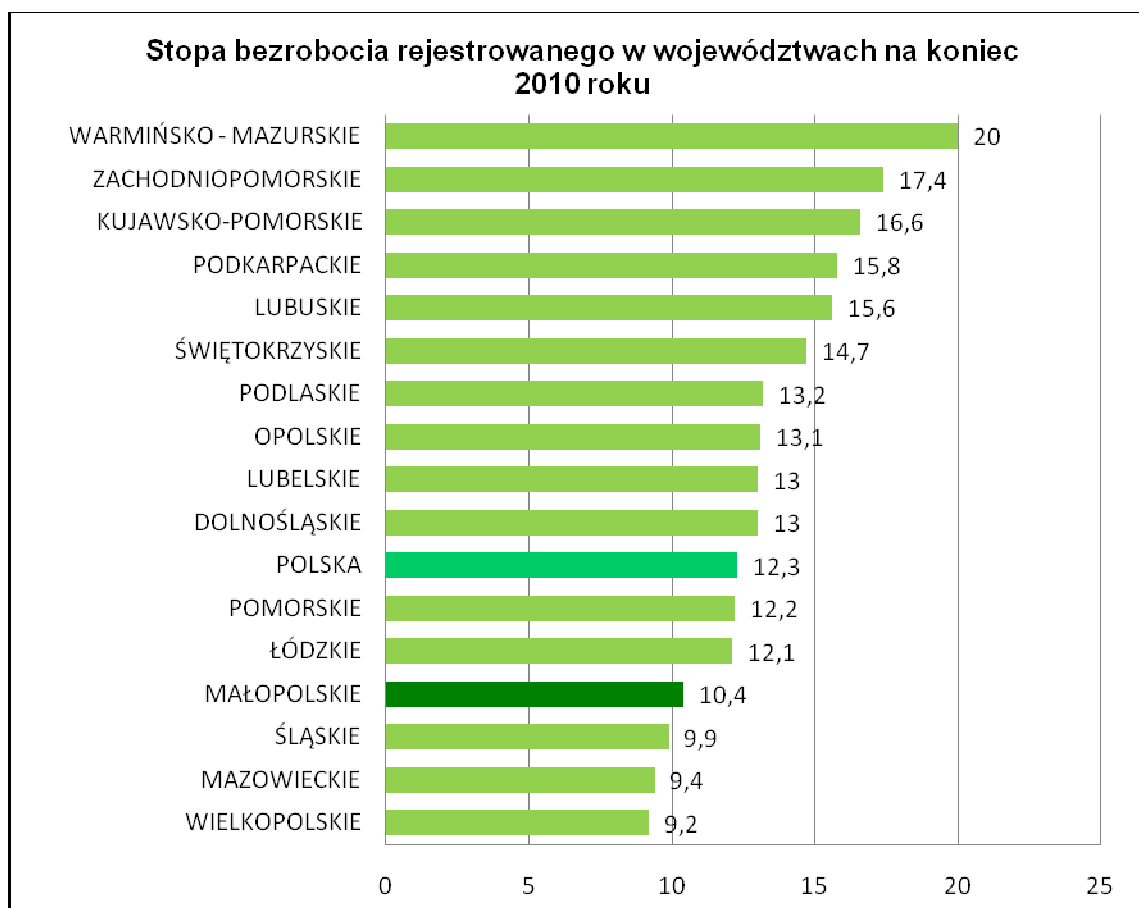
Stopa bezrobocia rejestrowanego w Małopolsce utrzymuje się od lat na niższym poziomie niż w kraju – od kilku lat różnica ta waha się wokół 2 punktów procentowych. Tendencje w wartościach wskaźnika były podobne w kraju, jak i w regionie. Kryzysowy 2009 rok przyniósł dość gwałtowny wzrost tego wskaźnika zarówno w Polsce (2,6 p.p.), jak i w Małopolsce (2,2 p.p.). 2010 rok nie przyniósł zmiany tendencji – stopa bezrobocia nadal rosła, jednak wzrost, który zanotowano, był dużo mniejszy niż w roku poprzednim (w województwie wyniósł 0,7 p.p., a w skali kraju wartość wskaźnika praktycznie się nie zmieniła).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z powiatowych urzędów pracy w Małopolsce

W 2010 roku Małopolska, tak samo jak rok wcześniej, sytuowała się na czwartym miejscu w rankingu województw pod względem stopy bezrobocia, która wyniosła w regionie 10,4% i była wyższa o 0,7 punktu procentowego w stosunku do roku poprzedniego. Pierwsze trzy województwa w rankingu również pozostały te same, a więc: wielkopolskie (9,2%),

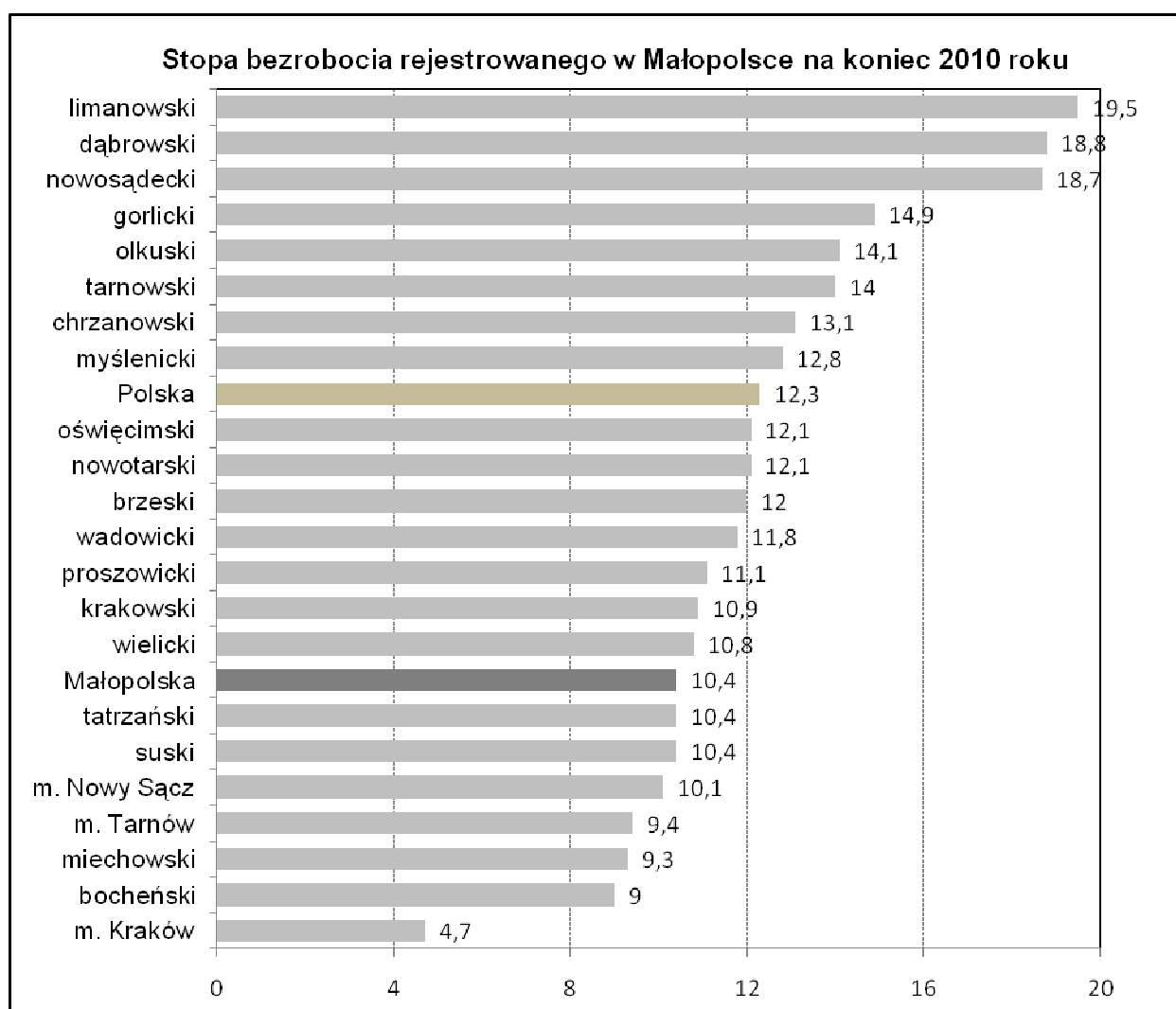
mazowieckie (9,4%) oraz śląskie (9,9%). Zmieniła się jedynie ich kolejność – Wielkopolska tym razem prześcignęła Mazowsze. Stopę niższą od średniej ogólnopolskiej (12,3%) miało sześć województw – oprócz wspomnianych trzech i Małopolski, były to województwa łódzkie oraz pomorskie. Niezmiennie najgorszą sytuację zaobserwowano w województwach warmińsko-mazurskim (20%) i zachodniopomorskim (17,4%). Podsumowując: czwarte miejsce w rankingu województw oraz stopa niższa od średniej ogólnokrajowej o 1,9 p.p. to dobry wynik, świadczący na korzyść małopolskiego rynku pracy.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z powiatowych urzędów pracy w Małopolsce

Bezrobocie w Małopolsce jest zróżnicowane terytorialnie. Od lat najniższy poziom utrzymuje się w Krakowie (4,7% w 2010 roku). Powiatami o bardzo dobrym wyniku są, podobnie jak w 2009, bocheński (9%) oraz miechowski (9,3%), które zanotowały najniższe po Krakowie wartości wskaźnika. Wartości poniżej średniej wojewódzkiej uzyskiwały także miasta Tarnów (9,4%) i Nowy Sącz (10,1%). Powiaty suski i tatrzański uzyskały taką samą wartość jak średnia wojewódzka, czyli 10,4%. Powiatem o najmniej korzystnej wartości stopy bezrobocia okazał się powiat limanowski (19,5%), zamieniając się ostatnim miejscem w rankingu z powiatem dąbrowskim (18,8%). Bardzo niekorzystna sytuacja wystąpiła również w powiecie nowosądeckim (18,7%). Pozostałe powiaty, choć ze stopą wyższą niż

ogółem w Małopolsce, nie odstawały tak bardzo od średniej, co zobrazowano na poniższym wykresie. Warto też zauważyć, że większość powiatów wyróżnia się pozytywnie na tle średniej stopy w kraju. Różnica stopy bezrobocia pomiędzy Krakowem a powiatem o najwyższej jego wartości – tj. limanowskim – w 2010 roku wyniosła 14,8 p.p. Od 2004 roku różnica uległa zmniejszeniu (wówczas wynosiła 21,8 p.p.), więc można uznać, że sytuacja w województwie bardzo powoli, ale jednak równoważy się.

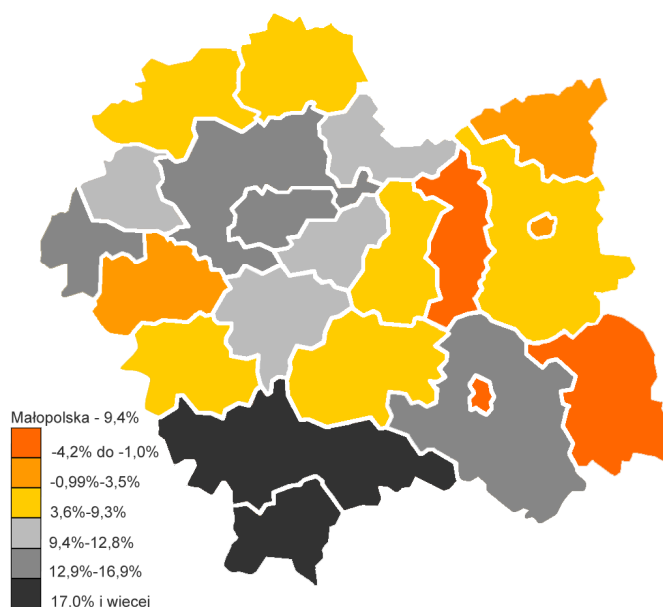
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z powiatowych urzędów pracy w Małopolsce

Istotne w analizie bezrobocia w regionie jest uchwycenie jego zmienności w poszczególnych powiatach³⁹. Jak już zostało powiedziane, w 2010 roku liczba osób bezrobotnych w rejestrach powiatowych urzędów pracy w Małopolsce wzrosła ogółem o 9,4%, jednak sytuacja w powiatach była znacznie zróżnicowana. Do obszarów, w których napływ osób bezrobotnych w ostatnim roku był największy należały: powiat nowotarski (20,8%), tatrzański (19,1%), miasto Kraków (16,9%) oraz powiat krakowski (16,5%). Wyższy

³⁹Zmienność bezrobocia została zmierzona w wartościach względnych – jako różnica liczby bezrobotnych w porównaniu do poprzedniego roku. Wartości przedstawiono w procentach.

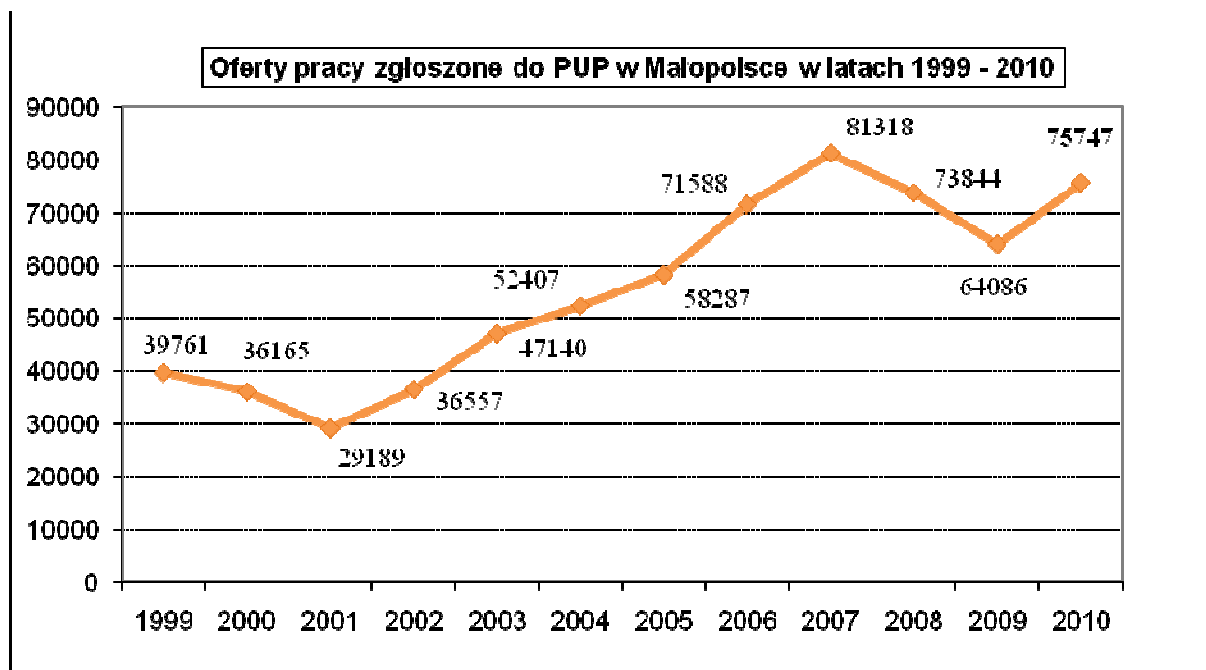
napływ od średniej w województwie wystąpił również w powiatach: oświęcimskim, nowosądeckim, wielickim, proszowickim, myślenickim oraz chrzanowskim. W pozostałych 12 powiatach wzrost liczby osób bezrobotnych był niższy niż średnia wojewódzka, przy czym w trzech powiatach liczba bezrobotnych w rejestrach spadła w porównaniu do roku poprzedniego – były to: powiat brzeski (spadek o 4,2%), gorlicki (o 1,3%) oraz miasto Nowy Sącz (o 1%). Również nienajgorsza sytuacja wystąpiła w powiatach: dąbrowskim, mieście Tarnowie i powiecie wadowickim (wzrost liczby bezrobotnych wyniósł mniej niż 4%).

Zmiana liczby osób bezrobotnych w 2010 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z powiatowych urzędów pracy w Małopolsce

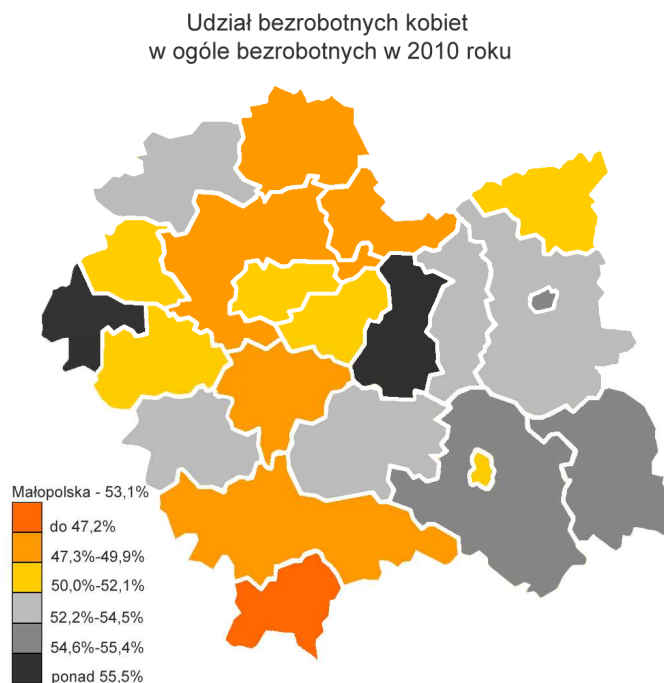
W 2009 roku do urzędów pracy w Małopolsce zgłoszono 64 086 ofert pracy, czyli o 9 758 (13%) mniej niż w poprzednim roku oraz o 17 232 (21%) mniej niż w rekordowym pod tym względem 2007 roku. W 2010 roku ofert było więcej, bo 75 747 (wzrost o 18% w stosunku do 2009 i spadek o 7% w porównaniu do 2007). Tendencja spadkowa trwająca od 2008 została więc zahamowana: w listopadzie i grudniu 2009 liczba ofert pracy była większa niż rok wcześniej i ta tendencja utrzymywała się do października 2010. W listopadzie i grudniu nastąpił niewielki spadek liczby ofert pracy zgłaszanych do PUP. Biorąc pod uwagę czynniki sezonowe należy stwierdzić, że jest to zjawisko częste pod koniec roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z powiatowych urzędów pracy w Małopolsce

Płeć a rynek pracy

W analizie bezrobocia nie sposób nie odnieść się do sytuacji kobiet na lokalnych rynkach pracy. W kontekście wskaźników aktywności zawodowej oraz zatrudnienia wskazywane było, że kobiety w mniejszym stopniu uczestniczą w rynku pracy. Związane jest to w dużej mierze z pełnieniem przez nie funkcji opiekuńczych nad osobami zależnymi (w młodości nad dziećmi, potem nad osobami starszymi lub wnukami), a także innymi czynnikami o charakterze kulturowym.

Średnio w Małopolsce udział kobiet w statystykach bezrobotnych wzrósł o 1,1 punktu procentowego w 2010 roku i wyniósł 53,1%. Najniższy udział bezrobotnych kobiet wystąpił w powiatach: tatrzańskim (42,7%), nowotarskim (47,6%), proszowickim (48,4%), myślenickim (49%), krakowskim (49,5%), miechowskim (49,8%) oraz w Krakowie (51%). Z kolei najwyższy udział bezrobotnych kobiet w rejestrach PUP zanotowano we wspomnianym powiecie oświęcimskim, następnie w powiecie bocheńskim (58,6%), gorlickim (56,9%), w mieście Tarnowie (56,5%), a także w powiecie nowosądeckim (56,1%) i tarnowskim (55,5%). We wszystkich tych powiatach udział kobiet wzrósł w stosunku do roku poprzedniego.

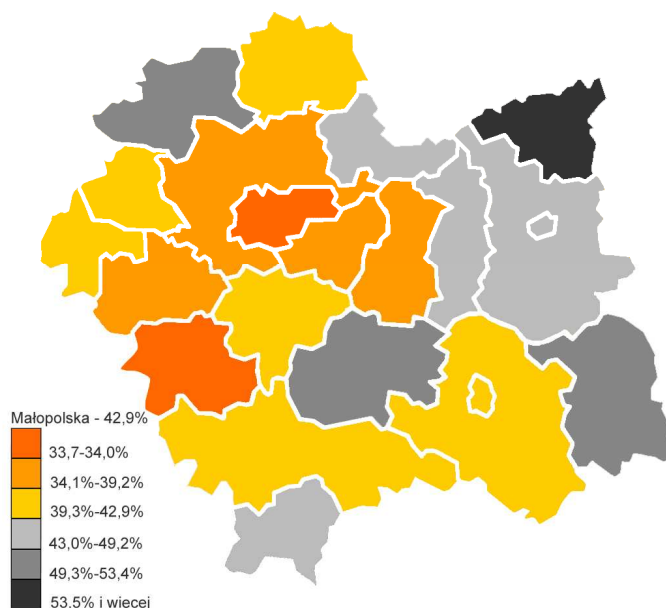
W 2009 roku udział kobiet w ogóle bezrobotnych był najniższy na przestrzeni ostatnich lat (52%) co było powiązane z faktem, że napływ fali bezrobotnych do rejestrów urzędów pracy w 2009 roku odbył się głównie za sprawą mężczyzn. W 2010 roku wzrost liczby kobiet w rejestrach bezrobotnych był co prawda niższy (wyniósł 11,7% tj. 7 897 osób), jednak równocześnie ich udział w ogóle bezrobotnych się zwiększył. Oznacza to, że bezrobocie w grupie kobiet rosło szybciej niż w grupie mężczyzn, na co wskazuje również większy wzrost stopy bezrobocia według BAEL w ostatnim roku. Liczba bezrobotnych kobiet zwiększyła się najbardziej w Krakowie (wzrost o 22,8%), powiecie tatrzańskim (20,4%), myślenickim (18,8%), wielickim (18,5%), nowosądeckim (18,4%), krakowskim (18,2%), nowotarskim (18,2%) i oświęcimskim (17,7%). Większość z tych powiatów cechowała się jednak niższym niż średnio w województwie udziałem kobiet w ogóle bezrobotnych (wyjątki to powiat oświęcimski i nowosądecki).

Długotrwale bezrobocie

W szczególnej sytuacji na rynku pracy są również osoby długotrwale bezrobotne⁴⁰. W 2009 roku udział tej kategorii osób w stosunku do ogółu bezrobotnych w Małopolsce wyniósł 38,1%, w 2010 wzrósł natomiast do 42,9%. Wzrost w tej kategorii może być spowodowany tym, że część osób, które straciły pracę w wyniku spowolnienia gospodarczego, cały czas nie znalazła nowego zajęcia. W 2010 roku, podobnie jak w roku poprzednim, najniższy udział osób długotrwale bezrobotnych miał Kraków (33,7%) oraz powiaty: suski (34%), bocheński (34,5%), wielicki (36,1%) oraz krakowski (38,3%). Najwyższy udział osób długotrwale bezrobotnych utrzymywał się natomiast w powiatach: dąbrowskim (60,2%), limanowskim (53,4%) gorlickim (51,4%), olkuskim (51%), a także proszowickim (49,2%) i mieście Tarnowie (49%).

⁴⁰W myśl *Ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy* bezrobotnym długotrwale jest osoba bezrobotna pozostająca w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego w miejscu pracy.

Udział osób długotrwale bezrobotnych w 2010 roku

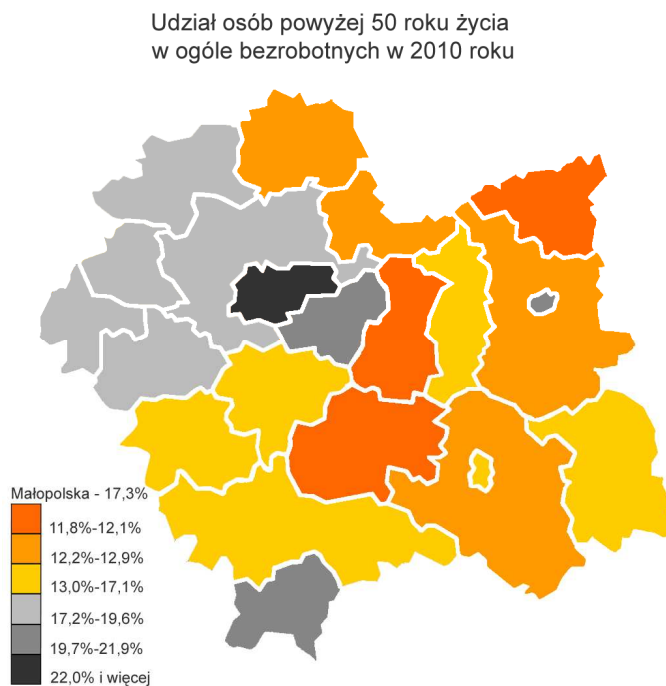
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z powiatowych urzędów pracy w Małopolsce

We wszystkich powiatach województwa małopolskiego liczba osób długotrwale bezrobotnych wzrosła. Wzrost na poziomie województwa wyniósł w 2010 roku 23,1% w stosunku do roku poprzedniego (rok wcześniej ta sama wartość wyniosła 8%). Wzrost liczby osób długotrwale bezrobotnych w rejestrach nie jest pozytywnym zjawiskiem, należy jednak pamiętać, że wzrost jego wartości nie musi świadczyć o pogarszaniu się sytuacji na rynku pracy w ogóle (np. w 2007 roku, gdy bezrobocie było niższe, liczba osób długotrwale bezrobotnych figurujących w rejestrach była wyższa niż w 2010). Największy napływ osób długotrwale bezrobotnych do rejestrów PUP w 2010 roku zanotowano w powiecie krakowskim (wzrost o 49,6%), w Krakowie (48,3%), wielickim (37,3%), bocheńskim (34,8%), nowotarskim (34,3%), tatrzańskim (31,4%) i myślenickim (31,4%). Do powiatów, w których wzrost w tej kategorii był stosunkowo niewielki, zaliczyć można powiat gorlicki (4%), dąbrowski (4,1%), brzeski (6,4%) oraz miasto Nowy Sącz (8,3%). Należy jednak pamiętać, że zwłaszcza dwa pierwsze z wymienionych powiatów cechuje duży udział osób długotrwale bezrobotnych w ogóle zarejestrowanych. Dużą różnicę pod względem dynamiki omawianego wskaźnika w stosunku do poprzedniego roku widać w Krakowie i powiecie tatrzańskim – w 2009 roku należały one do powiatów, w których zanotowano spadek liczby osób długotrwale bezrobotnych.

Osoby powyżej 50 roku życia.

Osoby powyżej 50. roku życia to grupa o najniższym wskaźniku zatrudnienia według BAEL. Udział osób bezrobotnych w tej grupie w rejestrach małopolskich PUP w 2009 roku

wynosił 16,9%, natomiast w 2010 wzrósł do 17,3% (wzrost o 0,4 p.p.). Najniższy udział w ogóle bezrobotnych osób powyżej 50. roku życia zanotowano w powiatach: dąbrowskim (11,8%), bocheńskim (12,1%), limanowskim (12,1%), proszowickim (12,3%), a także nowosądeckim (12,4%), tarnowskim (12,7%) i miechowskim (12,9%). Wysoki udział bezrobotnych w wieku 50+ wystąpił w tych samych powiatach co w poprzednim roku, tj.: w Krakowie (26,1%), powiecie tatrzańskim (21,9%) i wielickim (21,5%) oraz w Tarnowie (20%).

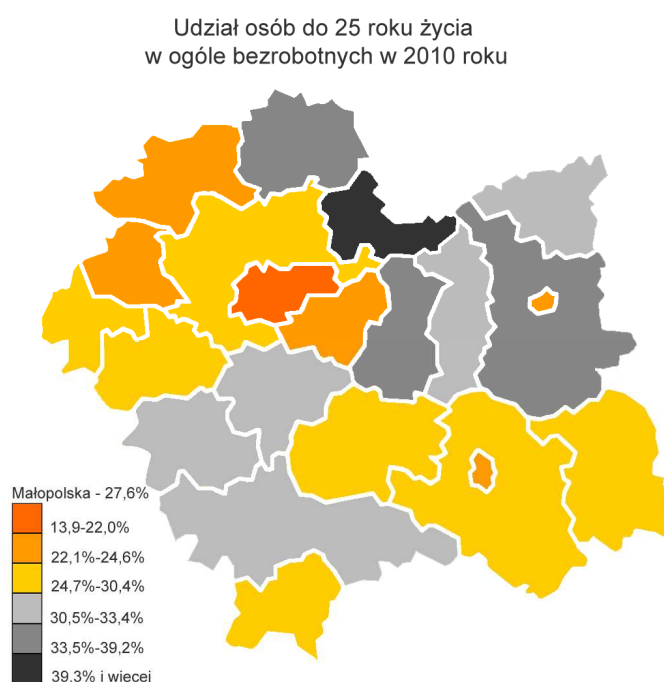

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z powiatowych urzędów pracy w Małopolsce

Średnio w Małopolsce liczba osób bezrobotnych powyżej 50. roku życia wzrosła w 2010 roku o 12,2% (wzrost o 2 674 osoby). Był to tym samym dużo mniejszy wzrost niż w 2009 roku, gdy w rejestrach przybyło 4 870 osób (wzrost o 28,5%). Powiatami, które odnotowały w 2010 roku największy wzrost w omawianej kategorii bezrobotnych były: nowotarski (25%), krakowski (22,3%), tatrzański (18,1%), chrzanowski (17,9%) i wielicki (17,8%). W powiatach tych (za wyjątkiem nowotarskiego) utrzymywał się równocześnie wyższy od średniej wojewódzkiej udział osób bezrobotnych powyżej 50. roku życia. Porównując liczbę osób bezrobotnych powyżej 50. roku życia do tej sprzed roku widać, że w Małopolsce wystąpiły również powiaty, które cechowały się spadkiem liczby osób w tej grupie. Do tej grupy należały powiat brzeski oraz miasto Nowy Sącz. Nienajgorszą sytuację zanotowano także w powiecie bocheńskim i mieście Tarnowie, gdzie wzrosty w tej kategorii bezrobotnych wyniósł mniej niż 2%.

Osoby do 25 roku życia

Udział osób w wieku do 25 lat w ogóle bezrobotnych wyniósł w Małopolsce 27,6% i spadł w stosunku do 2009 roku o 0,3 punktu procentowego. Rozmieszczenie bezrobotnej młodzieży w Małopolsce jest zróżnicowane terytorialnie. Najniższy poziom bezrobocia wśród osób młodych wystąpił – podobnie jak rok wcześniej – w miastach, a więc w: Krakowie (13,9%), Tarnowie (22,1%) oraz Nowym Sączu (22,6%), a także w powiatach wielickim (23,8%), olkuskim (24,1%), chrzanowskim (24,6%), oświęcimskim (25%) i tatrzańskim (25,6%). Reszta powiatów przekraczała pod tym względem średnią wojewódzką. Najwyższy udział osób do 25. roku życia wśród bezrobotnych wystąpił natomiast w powiatach: proszowickim (42,3%), bocheńskim (39,2%), tarnowskim (36,6%) i miechowskim (34,9%).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z powiatowych urzędów pracy w Małopolsce

Liczba młodych bezrobotnych dynamicznie wzrosła w roku 2009 w wyniku pogorszenia sytuacji na rynku pracy. Również w roku 2010 zanotowano wzrost liczby osób bezrobotnych należących do tej grupy, jednak był on niewielki w porównaniu do roku poprzedniego (8,5%). Równocześnie należy podkreślić, że w roku 2010 udział osób młodych w ogóle bezrobotnych zarejestrowanych w małopolskich PUP uległ zmniejszeniu. Powyższe dane wskazują, że rok 2009 był najgorszy dla osób młodych pod względem szans na rynku pracy, natomiast w roku 2010 następowała stopniowa poprawa ich sytuacji. Potwierdzają to również przywoływane wcześniej dane z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności, wskazujące na wzrost wskaźnika zatrudniania oraz spadek stopy bezrobocia wśród najmłodszej kategorii pracujących w III kwartale 2010. Największy wzrost liczby osób bezrobotnych do 25. roku życia na przestrzeni roku 2010 miał miejsce w powiatach:

nowotarskim (27,5%), tatrzańskim (18,5%), oświęcimskim (17%), myślenickim (16,7%), a także w Krakowie (15,4%). Należy również pamiętać, że w Krakowie, powiecie oświęcimskim oraz tatrzańskim udział młodzieży w ogóle bezrobotnych jest niższy niż średnio w województwie.

4.3 PODSUMOWANIE

Jak już wspomniano, 2010 rok był dla rynku pracy rokiem względnej stabilizacji. **Współczynnik aktywności zawodowej** wzrósł w Małopolsce w stosunku do roku poprzedniego (wzrost wyniósł 1,9 punktu i był większy niż w skali kraju). **Wskaźnik zatrudnienia** po niewielkim spadku w 2009 roku zaczął rosnąć i w III kwartale 2010 wyniósł 50,9% w województwie oraz 51,1% w Polsce. Aż do 2007 roku **stopa bezrobocia** w Małopolsce utrzymywała się na niższym poziomie niż średnio w kraju, potem jednak tendencja ta została zahamowana (wzrost wystąpił zwłaszcza w okresie 2008-2009 ze względu na gorszą koniunkturę). W III kwartale 2010 stopa bezrobocia wzrosła w Małopolsce do 8,4%, a w Polsce do 9,1%. Małopolska na tle innych województw wypadła niekorzystnie pod względem współczynnika aktywności zawodowej (10. miejsce). Pod względem wskaźnika zatrudnienia wypadliśmy natomiast zdecydowanie lepiej – Małopolska znalazła się w pierwszej czwórce województw, w których w 2010 najdynamiczniej wzrastała wartość tego wskaźnika. W tym samym czasie w ponad połowie województw wskaźnik zatrudnienia spadł. W dalszym ciągu maleje w Małopolsce liczba osób biernych zawodowo, a proporcja osób niepracujących do pracujących wypadła korzystnie (w III kwartale 2010 na 1000 pracujących przypadało 966 niepracujących osób, podczas gdy rok wcześniej było to 1028 osób).

Dane powiatowych urzędów pracy dają powód do umiarkowanego optymizmu. W 2010 roku **liczba osób bezrobotnych** zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy wzrosła, wzrost ten był jednak ponad trzykrotnie mniejszy niż przed rokiem i wyniósł 9,4%. Pozytywnym zjawiskiem, świadczącym o poprawie kondycji firm, był fakt, że liczba ofert pracy znowu zaczęła rosnąć – w 2010 roku do powiatowych urzędów pracy spłynęło ich o 18% więcej niż rok wcześniej. W rejestrach PUP w 2010 roku wzrósł udział kobiet oraz osób długotrwale bezrobotnych. W tej ostatniej kategorii zapewne znalazły się też osoby, które straciły pracę w wyniku spowolnienia gospodarczego w 2009 roku i dotychczas nie znalazły nowego zajęcia. Ważne jest to, aby nie pozostawały one długo w rejestrach i nie popadały w bierność zawodową.

Stopa bezrobocia rejestrowanego na koniec 2010 roku wyniosła w Małopolsce 10,4% (wzrost w stosunku do roku poprzedniego o 0,7 p.p). Równocześnie Małopolska wciąż utrzymuje się na czwartym miejscu w rankingu województw pod względem wysokości

stopy bezrobocia z wartością wskaźnika niższą o 1,9 p.p. od średniej krajowej. Najniższą stopę bezrobocia zanotowano w Krakowie oraz powiatach bocheńskim, miechowskim i Tarnowie, natomiast najwyższa wartość wskaźnika wystąpiła w powiecie limanowskim oraz dąbrowskim i nowosądeckim. Różnica między Krakowem i powiatem limanowskim była nadal bardzo wysoka – wyniosła 14,8 punktu procentowego.

Spore wyzwanie dla powiatowych urzędów pracy stanowi fakt, że w 2011 roku na swoją ustawową działalność otrzymają dużo mniej środków z Funduszu Pracy niż otrzymywały dotychczas. Oznacza to, że mniej osób będzie mogło skorzystać ze szkoleń oraz staży zawodowych, które prawdopodobnie będą krótsze niż dotychczas. Urzędy będą musiały przeformułować swoje budżety, a także w większym stopniu same szukać źródeł finansowania poprzez udział w konkursach o środki unijne. Oszczędności mogą spowodować wzrost liczby osób długotrwale bezrobotnych w rejestrach PUP, zwłaszcza w powiatach cechujących się niską dynamiką rynku pracy.

Według opinii ekspertów, a także w świetle wyników badań, sytuacja zatrudnieniowa na rynku pracy w 2011 roku powinna się jednak stopniowo poprawiać. Według przywoływanego już *Barometru Manpower Perspektyw Zatrudnienia*⁴¹, pracodawcy w pierwszym kwartale 2011 zamierzają zwiększyć zatrudnienie, jednak są ostrożniejsi w formułowaniu prognoz. Dla Polski prognoza na pierwszy kwartał wyniosła +5% (17% chciało zatrudniać, 12% zwalniać), co oznacza spadek w porównaniu z poprzednim kwartałem o 6 punktów procentowych. W regionie południowym, a więc w Małopolsce i na Śląsku, prognoza ta wyniosła +6% (spadek o 11 p.p. w stosunku do poprzedniego kwartału i o 3 p.p. w stosunku do analogicznego okresu w 2010). Nastroje wśród przedsiębiorców zarówno w kraju, jak i w regionie są więc umiarkowane. Ważne jest jednak to, że do sektorów o najbardziej optymistycznych planach zatrudnieniowych na nadchodzący kwartał należą transport i logistyka, produkcja przemysłowa oraz branża finansowo-ubezpieczeniowa wraz z obsługą rynku nieruchomości. Są to branże, które w dużym stopniu ucierpiały na skutek spowolnienia gospodarczego, więc poprawę ich kondycji można potraktować jako miernik względnej stabilizacji gospodarczej i poprawy sytuacji przedsiębiorstw w ogóle.

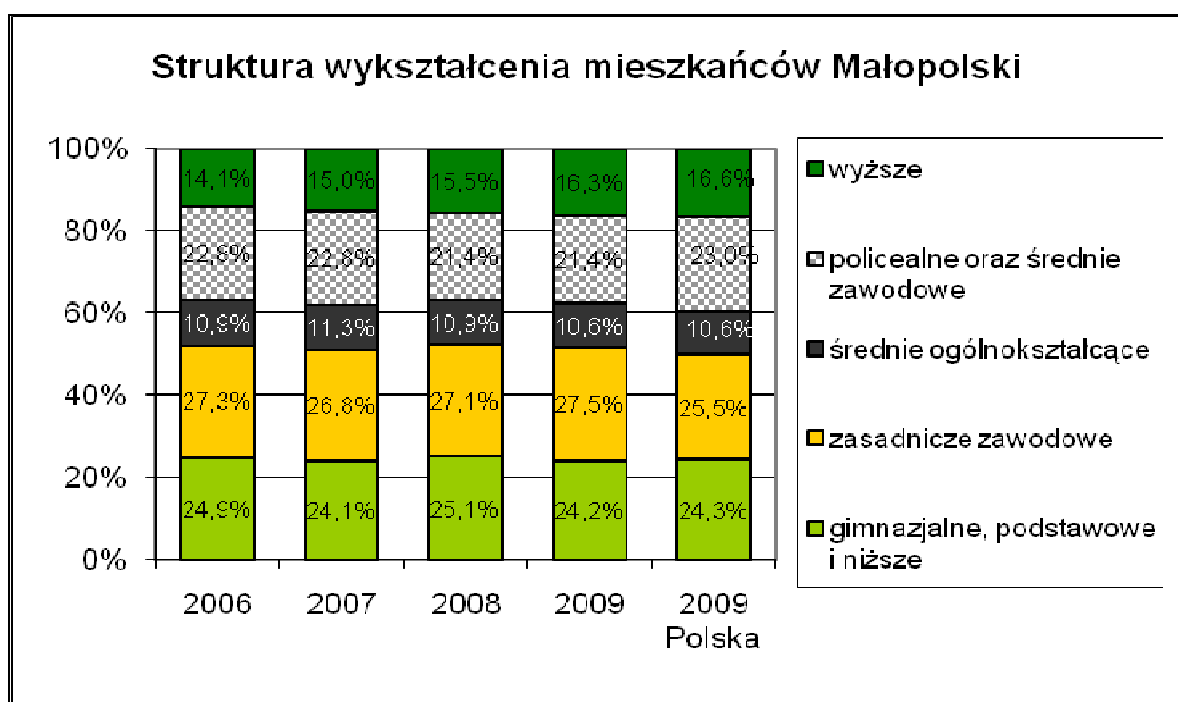
⁴¹ Źródło: www.manpower.pl

5. EDUKACJA I KSZTAŁCENIE USTAWICZNE

5.1 STRUKTURA WYKSZTAŁCENIA MIESZKAŃCÓW

Wśród mieszkańców Małopolski coraz większą część stanowią osoby z wykształceniem wyższym. W 2009⁴² roku było to 16,3% ogółu Małopolan. Taka sama tendencja obserwowana jest w całej Polsce. W 2009 roku odsetek osób z wykształceniem wyższym wyniósł średnio w kraju 16,6% i co warto zauważyć, pierwszy raz od 2005 roku był większy niż w Małopolsce.

Podczas gdy przeciętnie w Polsce stopniowo zmniejsza się udział osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym (w 2009: 25,5%) w Małopolsce od 2007 roku udział ten wzrasta (w 2009: 27,5%). W województwie, w stosunku do roku poprzedniego zmniejszył się odsetek osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym i najniższym (gimnazjalnym, podstawowym). Na tym samym poziomie, co przed rokiem – 21,4% pozostał odsetek osób z wykształceniem policealnym oraz średnim zawodowym.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

⁴² W momencie przygotowywania opracowania nie były dostępne dane za rok 201.

5.2 EDUKACJA PRZEDSZKOLNA

Wychowanie przedszkolne obejmuje dzieci w wieku 3-6 lat i realizowane jest w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych przy szkołach podstawowych, a od roku szkolnego 2008/2009 również w zespołach wychowania przedszkolnego i punktach przedszkolnych.⁴³

W roku szkolnym 2009/2010 w Małopolsce⁴⁴ funkcjonowało w sumie 1 861 placówek wychowania przedszkolnego, w tym 868 przedszkoli, 1 zespół wychowania przedszkolnego, 39 punktów przedszkolnych oraz 953 oddziały wychowania przedszkolnego przy szkołach podstawowych. Corocznie notuje się wzrost liczby tych placówek⁴⁵. W sumie, we wszystkich placówkach przebywało 88 951 najmłodszych Małopolan, co stanowi wzrost o 2 236 w stosunku do poprzedniego roku, w tym w przedszkolach 68 943 dzieci, 10 w zespole wychowania przedszkolnego, 777 w punktach przedszkolnych i 19 223 w oddziałach przedszkolnych. Na obszarach wiejskich zlokalizowane były 1 254 placówki, do których uczęszczało 39 475 wychowanków, w tym przeważającej liczbie są to oddziały wychowania przedszkolnego (785). W miastach struktura placówek wychowania przedszkolnego jest dokładnie odwrotna: na 607 wszystkich placówek – 432 to przedszkola. Przewaga przedszkoli w miastach i oddziałów wychowania przedszkolnego na wsiach jest powszechnym zjawiskiem w skali kraju.

Warto odnieść się również do wskaźnika upowszechnienia edukacji przedszkolnej, który obrazuje jaki jest udział dzieci w wieku od 3 do 5 lat uczęszczających do przedszkoli. 58,7% dzieci w wieku 3-5 lat w Małopolsce jest objęte opieką przedszkolną, przy czym sytuacja jest wyraźnie lepsza w miastach. Na obszarach wiejskich do przedszkoli uczęszcza niespełna 42% dzieci w wieku przedszkolnym⁴⁶.

⁴³ **Przedszkole** to placówka przeznaczona dla dzieci w wieku 3-6 lat, wspomagająca indywidualny rozwój, zapewniająca opiekę odpowiednią do potrzeb dziecka oraz przygotowująca go do nauki w szkole (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutow publicznego przedszkola ora publicznych szkół – Dz. U. nr 61 poz. 624).

Oddział przedszkolny w szkole podstawowej jest podstawową jednostką organizacyjną przedszkola i w świetle art .61 ust.1 Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. nr 256, poz. 2572, z późn. zm.) nie wchodzi w skład struktury organizacyjnej szkoły podstawowej. Oddział przedszkolny w szkole podstawowej zachowuje odrębność programową, a kształcenie i wychowanie w nim jest zorganizowane odmiennie niż w oddziałach szkoły podstawowej, na zasadach odnoszących się do działań zgodnie z ramowym statutem przedszkola.

Zgodnie z zapisami Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10.stycznia 2008 r., w sprawie rodzajów innych form wychowania przedszkolnego, warunków tworzenia i organizowania tych form oraz sposobu ich działania (Dz. U. z dnia 17 stycznia 2008 roku), wychowanie przedszkolne może być w następujących, innych niż przedszkola i oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych, formach: 1) **zespółach wychowania przedszkolnego**, w których zajęcia są prowadzone w niektóre dni tygodnia, 2) **punktach przedszkolnych**, w których zajęcia prowadzone są przez cały rok szkolny, z wyjątkiem przerw ustalonych przez organ prowadzący. Zajęcia wychowania przedszkolnego w zespołach i punktach mogą być prowadzone w grupach liczących od 3 do 25 dzieci.

⁴⁴ Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2009/2010, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2010.

⁴⁵ Dla porównania, wg. danych z roku szkolnego 2007/2008 – w Małopolsce działało 1 749 wszystkich placówek, w tym 792 przedszkola.

⁴⁶ W roku szkolnym 2008/2009 wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej wynosił w skali regionu 58,7%, na wsiach 41,9%. Analogiczne dane za rok szkolny 2009/2010 nie są jeszcze dostępne. Za: Rocznik statystyczny województw 2010, Warszawa, 7.02.2011.

5.3 SZKOLNICTWO DZIECI I MŁODZIEŻY

Na przestrzeni trzech ostatnich lat widać znaczący spadek liczby uczniów. Pomiędzy rokiem szkolnym 2008/2009 a 2009/2010 w małopolskich szkołach ogółem ubyło 3,8% uczniów. Największy spadek widoczny jest w liceach profilowanych – z roku na rok liczba uczniów zmniejsza się o niemal jedną trzecią. Najmniejszy w szkołach zawodowych. W zasadniczych zawodowych, co prawda w roku szkolnym 2009/2010 nieznacznie ubyło uczniów w porównaniu z poprzednim rokiem szkolnym, lecz w latach ubiegłych, jako nielicznych, przybywało uczniów.

Liczba uczniów w podziale na typy szkół

	2006/2007	zmiana 2006/07 a 2007/08	2007/2008	zmiana 2007/08 a 2008/09	2008/2009	zmiana 2008/09 a 2009/10	2009/2010
policealne	27110	-10,4%	24291	16,5%	28303	-18,9%	22959
technika**	55463	2,0%	56548	-0,4%	56345	-1,9%	55289
licea profilowane	10049	-32,5%	6786	-33,1%	4538	-31,8%	3095
licea ogólnokształcące*	64725	-0,2%	64597	-2,2%	63153	-2,3%	61709
zasadnicze zawodowe	22953	2,6%	23551	3,3%	24322	-1,4%	23984
gimnazja	136616	-5,2%	129572	-4,3%	124014	-4,1%	118952
podstawowe	225957	-3,8%	217400	-2,5%	211958	-2,3%	206995
ogółem	542873	-3,7%	522745	-1,9%	512633	-3,8%	492983

* łącznie z liceami uzupełniającymi

** łącznie ze szkołami artystycznymi dającymi uprawnienia zawodowe i technikami uzupełniającymi

*** kolorem zielonym oznaczono dodatnią zmianę pomiędzy jednym z drugim rokiem szkolnym

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Zmiana liczby uczniów w poszczególnych typach szkół wpływa na zmianę struktury. Na przestrzeni ostatnich czterech lat w Małopolsce zwiększył się odsetek uczniów technikum, szkół zasadniczych zawodowych, a także liceów ogólnokształcących. W roku szkolnym 2009/2010 wyniósł odpowiednio: 11,2%, 4,9% oraz 12,5% i był wyższy niż przeciętnie w kraju (odpowiednio: 10,8%, 4,6%, 12,3%). Systematycznie malał udział gimnazjalistów w województwie do poziomu 24,1% w 2009/2010. Uczniowie szkół policealnych w 2009/2010 roku stanowili w Małopolsce 4,7% ogółu uczniów, mniej niż przed rokiem (5,5%) i znacząco mniej niż średnio w Polsce (5,3%).

Systematyczny spadek liczby uczniów powoduje, że co roku zamykane są kolejne szkoły. W roku szkolnym 2009/2010 stosunkowo najwięcej ubyło placówek liceów profilowanych (z 68 w 2008/2009 do 41 szkół w 2009/2010) i szkół policealnych (z 263 do 248). Nieznacznie, ale kolejny raz, zmniejszyła się liczba szkół podstawowych (z 1490 do 1481). Z drugiej strony przybyło gimnazjów (z 730 do 737). W 2009/2010 po wcześniejszych spadkach przybyło także szkół zasadniczych zawodowych (wzrost ze 182 do 186) oraz jedno liceum ogólnokształcące.

Liczba szkół w Małopolsce (łącznie ze szkołami specjalnymi)

	2006/2007	zmiana 2006/07 a 2007/08	2007/2008	zmiana 2007/08 a 2008/09	2008/2009	zmiana 2008/09 a 2009/10	2009/2010
szkoły policealne	305	-15,1%	259	1,5%	263	-5,7%	248
technika	206	4,4%	215	-2,8%	209	-1,9%	205
licea profilowane	99	-13,1%	86	-20,9%	68	-39,7%	41
licea ogólnokształcące	204	0,0%	204	-1,5%	201	0,5%	202
zasadnicze zawodowe	187	-2,7%	182	0,0%	182	2,2%	186
gimnazja	714	0,6%	718	1,7%	730	1,0%	737
podstawowe	1524	-1,7%	1498	-0,5%	1490	-0,6%	1481

* łącznie z liceami uzupełniającymi

** łącznie ze szkołami artystycznymi dającymi uprawnienia zawodowe i technikami uzupełniającymi

*** kolorem zielonym oznaczono dodatnią zmianę pomiędzy jednym z drugim rokiem szkolnym

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Nauka języków obcych

W ramach obowiązkowych zajęć z języka obcego, szkoły organizują dla uczniów głównie lekcje języka angielskiego⁴⁷. W Małopolsce procent uczniów, którzy w nich uczestniczyli wzrósł z 63,3% w roku szkolnym 2006/2007 do 85,9% w roku szkolnym 2009/2010. Dla porównania, średnio w kraju lekcjami angielskiego w roku szkolnym 2009/2010 objętych było 82% uczniów. Popularnym językiem jest również niemiecki – w obowiązkowych zajęciach wzięło udział 30,1% małopolskich uczniów. Stosunkowo mniej niż przeciętnie w Polsce (31,9%), ale jednocześnie najwięcej od 4 lat patrząc na dane wojewódzkie.

W ostatnich czterech latach stopniowo malał udział uczniów objętych obowiązkowym nauczaniem języka francuskiego i rosyjskiego (odpowiednio z 4,3% w roku szkolnym 2006/2007 do 3,5% w roku szkolnym 2009/2010 oraz z 2,7% do 2,2%). Na tym samym poziomie lub nieznacznie wyższym utrzymał się odsetek uczących się łacińskiego, włoskiego, hiszpański – cały czas jednak wynosił mniej niż 1% ogółu młodzieży szkolnej.

W dodatkowych zajęciach językowych uczestniczą głównie gimnazjaliści. W ramach dodatkowych lekcji uczą się języka niemieckiego, w drugiej kolejności angielskiego i sporadycznie francuskiego. Warto przy tym zauważyć, że we wszystkich typach szkół spadł odsetek młodzieży, objętej dodatkowymi lekcjami języka obcego. Oznacza to, że dyrektorzy szkół dysponując dodatkowymi godzinami lekcyjnymi, rzadziej przeznaczają je na zajęcia językowe.

Komputeryzacja

Większość małopolskich szkół posiada komputery z Internetem, które przeznaczone są do użytku uczniów. Sytuacja najlepiej wygląda w szkołach podstawowych. W roku

⁴⁷ Języki obce nauczane są w szkołach w ramach zajęć obowiązkowych oraz dodatkowych. Zajęcia obowiązkowe odbywają się zgodnie z ramowymi planami nauczania zatwierdzonymi przez Ministerstwo Edukacji Narodowej. Dodatkowe lekcje organizuje dyrektor korzystając z godzin będących do jego dyspozycji.

szkolnym 2009/2010 już 93% podstawówek dysponowało odpowiednim sprzętem. W technikach, liceach ogólnokształcących i gimnazjach, podobnie jak przed rokiem odsetek szkół z komputerami wyniósł niemal 80%. Na tym tle najgorzej wygląda sytuacja szkół zasadniczych zawodowych. Odsetek tych szkół posiadających komputery w ostatnich latach zmienił się nieznacznie. W 2009/2010 wyniósł jedynie 23%⁴⁸.

Szkoły zasadnicze zawodowe odstają również pod względem liczby uczniów przypadających na jeden komputer. W roku szkolnym 2009/2010 z jednego komputera korzystało 33 uczniów, o 10 więcej niż średnio w Polsce. Podczas gdy, w technikach na jeden komputer przypadało 7 małopolskich uczniów. W liceach, gimnazjach i szkołach podstawowych około 11 uczniów.

Egzaminy zewnętrzne

Egzaminy zewnętrzne, w sposób obiektywny weryfikują osiągnięcia uczniów na poszczególnych etapach edukacji. Po 6 klasie szkoły podstawowej uczniowie przystępują do sprawdzianu⁴⁹. W Małopolsce, w 2010 roku sprawdzian zdawało 35 774 osób. Średnio uczeń w województwie zdobył 25,61 punkty na 40 możliwych, podczas gdy w średnio w Polsce 24,56 punktów. W Małopolsce najlepiej poradzili sobie uczniowie ze szkół zlokalizowanych w dużych miastach: w Krakowie (29,21 punkty), w Tarnowie (26,48 punkty)⁵⁰.

Egzamin gimnazjalny, sprawdza wiedzę uczniów klas trzecich i stanowi równocześnie podstawę wyboru dalszej ścieżki kształcenia. Składa się z trzech części: humanistycznej, matematyczno-przyrodniczej oraz językowej. Z każdej z części można uzyskać maksymalnie 50 punktów. W 2010 roku zaświadczenie o wynikach otrzymało 40 581 małopolskich gimnazjalistów. Ze wszystkimi częściami egzaminu uczniowie z województwa poradzili sobie lepiej, niż uczniowie średnio w kraju. Z części humanistycznej statystyczny, małopolski uczeń zdobył 31,7 punktów, z części matematyczno przyrodniczej 25,1 punktów. Największą popularnością cieszył się język angielski (średni wynik: 30,2 punktów), który wybrało 85,1% ogółu zdających. Jako negatywny sygnał należy traktować fakt, że w stosunku do poprzedniego roku pogorszyły się wyniki egzaminu gimnazjalnego w województwie. Negatywnym sygnałem są także utrzymujące się różnice pomiędzy powiatami. Uczniowie ze szkół z miasta Krakowa otrzymali średnio o 5 punktów więcej z części humanistycznej

⁴⁸ Szkoły ponadgimnazjalne zorganizowane są najczęściej w zespoły szkół, gdzie występuje wspólne użytkowanie komputerów. Komputery wykazywane są raz przez jedną ze szkół. Por. Edukacja w województwie małopolskim w roku szkolnym 2008/2009. Informacja sygnałna, Urząd Statystyczny w Krakowie, 2009.

⁴⁹ Sprawdzian bada, w jakim stopniu uczniowie kończący szkołę podstawową opanowali umiejętności: czytania, pisanie, rozumowania, korzystania z informacji i wykorzystywania wiedzy w praktyce. Por. Sprawozdanie ze sprawdzianu w szóstej klasie szkoły podstawowej w 2010 roku. Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie, Kraków, maj 2010.

⁵⁰ Sprawozdanie ze sprawdzianu w szóstej klasie szkoły podstawowej w 2010 roku. Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie, Kraków, maj 2010.

i matematyczno – przyrodniczej, niż uczniowie ze szkół w powiecie dąbrowskim i aż o 7,9 punktów więcej z języka angielskiego, niż uczniowie z powiatu nowosądeckiego.

W 2010 zmieniła się struktura egzaminu maturalnego. Uczniowie obowiązkowo zdawali trzy przedmioty: język polski (część ustną i pisemną), język obcy nowożytny (część ustną i pisemną) oraz matematykę (część pisemną). Dodatkowo mogli zdawać maksymalnie 6 przedmiotów z listy przedmiotów dodatkowych. W pierwszym podejściu do egzaminu przystąpiło 34 581 osób z małopolskich szkół. 80,8% zakończyło egzamin sukcesem⁵¹. Przy czym w liceach ogólnokształcących zdawalność wyniosła 90,7%, w technikach 68,5%, natomiast w liceach uzupełniających jedynie 24,9%, a technikach uzupełniających jeszcze mniej bo 15,2%.

W ramach obowiązkowego języka obcego, 85% młodzieży zdecydowało się na angielski, 11% na niemiecki. Spośród przedmiotów obowiązkowych najlepiej wypadł język polski, który zdało 95% maturzystów, najslabiej matematyka (zdawalność 88%). Trzeba jednak pamiętać, że w 2010 roku matematyka pojawiła się na maturze pierwszy raz od ponad 25 lat i jej zdawalność była zaledwie o 1 procent niższa niż języka angielskiego. Jeśli chodzi o jakość wiedzy z dziedziny matematyki, to średni wynik w skali województwa wyniósł 59,4%, w tym w liceach ogólnokształcących 66,6%, w liceach profilowanych 44,2%, w technikach 49,9%, w liceach uzupełniających 26,5%, natomiast w technikum uzupełniających 25,5%.

Nadal najpopularniejszym przedmiotem dowolnie wybieranym przez młodzież pozostaje geografia (ponad 7 000 zdających łącznie na poziomie podstawowym i rozszerzonym). Ponadto, dużą popularnością cieszyły się w 2010 roku: biologia (ponad 5 000 zdających), angielski oraz wiedza o społeczeństwie (ponad 4 tysiące zdających każdy z przedmiotów)⁵².

Uczniowie kończący szkoły zawodowe (zasadnicze zawodowe, technika, szkoły policealne) powinni przystąpić do egzaminu zawodowego. Egzamin zawodowy sprawdza, czy zdający nabył wystarczające kwalifikacje do podjęcia pracy w swoim zawodzie. W 2010 roku do egzaminów organizowanych przez Okręgową Komisję Egzaminacyjną w Krakowie zostało zgłoszonych ponad 25 tys. uczniów w 112 zawodach. Z tego ponad 21 tys. podeszło do egzaminów. Z zasadniczych szkół zawodowych najwięcej osób przystąpiło do egzaminów w zawodach: kucharz małej gastronomii, sprzedawca oraz mechanik pojazdów samochodowych. Z techników i szkół policealnych w zawodach: technik informatyk, technik

⁵¹ Aby uzyskać świadectwo dojrzałości, maturzyści musieli zdać (otrzymać co najmniej 30% maksymalnej liczby punktów) egzaminy na poziomie podstawowym z trzech przedmiotów obowiązkowych. Dodatkowo wybierane przedmioty nie miały progu minimalnego. Por. Sprawozdanie z egzaminu maturalnego w 2010 roku. Centralna Komisja Egzaminacyjna.

⁵² Sprawozdanie z egzaminu maturalnego 2010, Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie, Kraków, czerwiec 2010.

ekonomista oraz technik mechanik.⁵³ Spośród tych, którzy w 2010 przystąpili do egzaminów, 88% zdało część pisemną, a 75% część praktyczną. Przy czym uczniowie techników i szkół policealnych lepiej poradzili sobie z teorią (zaliczyło 88% ogółu przystępujących) niż z praktyką (zaliczyło 68%). Natomiast uczniowie z zasadniczych szkół zawodowych lepiej z praktyką (zdali niemal wszyscy: 97%) niż z teorią (zdało 85%).

Egzaminy zawodowe organizują także izby rzemieślnicze. Według danych przekazanych przez izby rzemieślnicze z Małopolski, w 2009⁵⁴ roku do egzaminów czeladniczych przystąpiło 2 457 młodocianych pracowników, o 13% więcej niż rok wcześniej. Najwięcej młodocianych ubiegało się o tytuł czeladnika w zawodzie fryzjera i mechanika pojazdów samochodowych. Sukcesem egzamin zakończyło 92% z ogółu przystępujących osób⁵⁵.

5.4 SZKOLNICTWO WYŻSZE

W roku akademickim 2009/2010 w Małopolsce funkcjonowały 33 szkoły wyższe. Uczyło się w nich 212 139 osób, tj. o 0,4% więcej niż przed rokiem. Tym samym utrzymała się tendencja wzrostowa z poprzednich lat. Na 10 tys. mieszkańców województwa przypadało 643 studentów, podczas gdy średnio w kraju 493. We wszystkich typach uczelni (uniwersytety, szkoły pedagogiczne, ekonomiczne itp.) kształciło się więcej kobiet (ogółem 58%), za wyjątkiem szkół technicznych gdzie kształciło się więcej mężczyzn (69%). Zdecydowana większość małopolskich studentów uczyła się w szkołach publicznych (76% ogółu) oraz w trybie stacjonarnym (57% ogółu).

W 2008 roku Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego rozpoczęło realizację projektu „Zamawianie kształcenia na kierunkach technicznych, matematycznych i przyrodniczych”. Według danych ogólnopolskich z rekrutacji na rok akademicki 2010/2011, po raz pierwszy od lat, na każde wolne miejsce na politechnikach przypadło więcej kandydatów (3,9) niż na uniwersytetach (3,5). W pierwszej 20 najchętniej wybieranych kierunków znalazło się 7 z listy kierunków zamawianych uznanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego za strategiczne dla polskiej gospodarki.⁵⁶ Szczególnie dużą

⁵³ Dane OKE w Krakowie: w zawodzie kucharz małej gastronomii do egzaminu pisemnego przystąpiło 1 345 osób, do części praktycznej 1 270 osób, w zawodzie sprzedawca do egzaminu pisemnego przystąpiło 891 osób, do części praktycznej 876 osób, w zawodzie mechanik pojazdów samochodowych do egzaminu pisemnego przystąpiło 672 osoby, do części praktycznej 610 osób, w zawodzie technik informatyk do egzaminu pisemnego przystąpiło 1 671 osób, do części praktycznej 1 530 osób, w zawodzie technik ekonomista do egzaminu pisemnego przystąpiło 1 631 osób, do części praktycznej 1 659 osób, w zawodzie technik mechanik do egzaminu pisemnego przystąpiło 1 152 osoby, do części praktycznej 1 211 osób.

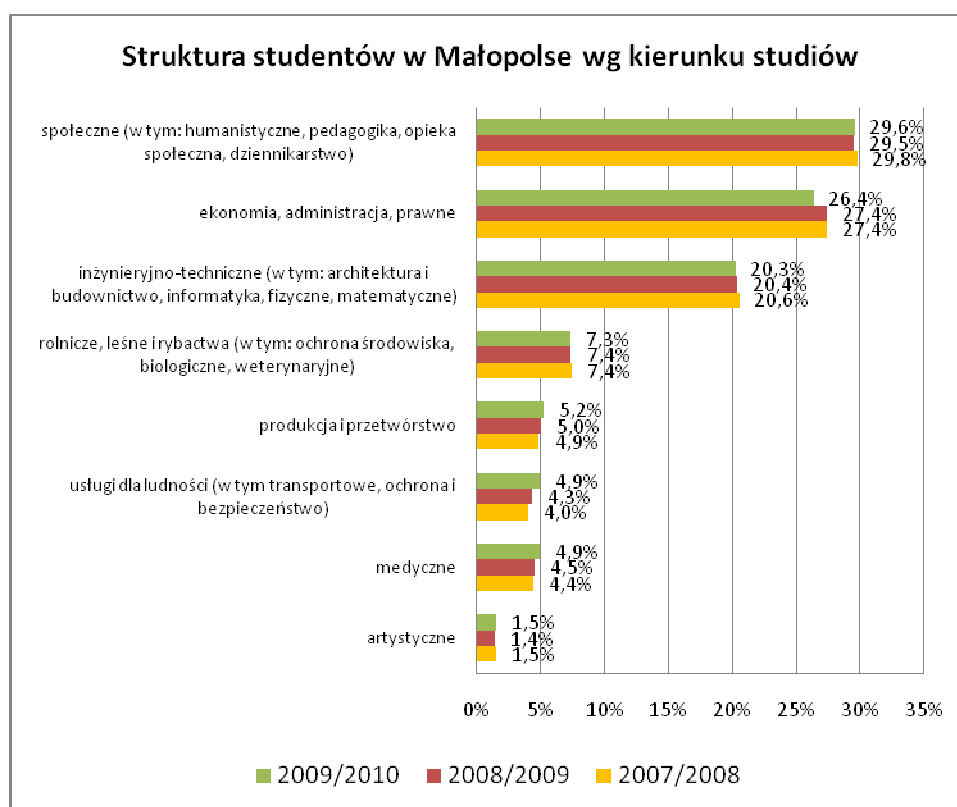
⁵⁴ W momencie przygotowywania opracowania nie były dostępne dane za rok 2010.

⁵⁵ „Nauka zawodu w małopolskich szkołach 2010”, Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie, Kraków, listopad 201.

⁵⁶ Listę kierunków zamawianych ogłosiło MNiSW w maju 2010 r., są to: Automatyka i robotyka, Biotechnologia, Budownictwo, Chemia, Energetyka, Fizyka, Informatyka, Inżynieria materiałowa, Inżynieria środowiska, Matematyka, Mechanika i budowa maszyn, Mechatronika, Ochrona środowiska, Wzornictwo oraz makrokierunki i kierunki unikatowe.

popularność zyskuje budownictwo, które w roku akademickim 2009/2010 awansowało z 11 na 4 pozycję, a w roku 2010/2011 znalazło się na 2 miejscu, po zarządzaniu⁵⁷.

Patrząc na strukturę studentów w województwie w roku akademickim 2009/2010 nie widać jeszcze efektów ministerialnego programu. Wśród małopolskich studentów nadal największą popularnością cieszą się kierunki społeczne (humanistyczne, pedagogika itp.) i ekonomiczne (administracja, prawne). W roku 2009/2010 studiowało je odpowiednio 29,6% i 26,4% ogółu studentów. Przy czym kierunki ekonomiczne odnotowały najbardziej widoczny spadek odsetka studiujących w porównaniu do ubiegłego roku (27,4%). Nieznacznie spadł odsetek kształcących się na kierunkach inżynierii technicznych (z 20,4% w 2008/2009 do 20,3% w 2009/2010) oraz rolniczych (z 7,4% do 7,3%). Na przestrzeni trzech ostatnich lat stopniowo wzrastał udział studiujących kierunki: produkcja i przetwórstwo (w 2009/2010 wyniósł 5,2%), usługi dla ludności oraz medyczne (po 4,9%).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Coraz więcej osób decyduje się kontynuować naukę po skończeniu studiów. W roku akademickim 2009/2010 na studiach podyplomowych kształciło się 18 066 osób, o 16% więcej niż rok wcześniej. Na studiach doktoranckich 4 782 osoby, o 12% więcej niż w roku ubiegłym. Niemal połowa doktoratów (49%) realizowana była na uniwersytetach, pozostałe na uczelniach technicznych (18%), w placówkach PAN (6%) i innych szkołach (28%).

⁵⁷ Por. Rekrutacja 2010/2011 - politechniki popularniejsze od uniwersytetów, http://kierunkistudiow.pl/rekrutacja/rekrutacja_2010/2011_-_politechniki_popularniejsze_od_uniwersytetow.html, dostępny: 04.01.2011.

Zarówno na studiach podyplomowych jak i doktoranckich większość stanowiły kobiety. Na studiach podyplomowych było ich aż 68%, na doktoranckich 52%.

Zadaniem studiów wyższych trzeciego stopnia – doktoranckich, jest kształcenie samodzielnych, profesjonalnych badaczy. W Polsce informacja na temat pozaakademickiej kariery zawodowej doktorantów jest trudno dostępna. Temat ten został poruszony w ramach międzynarodowego badania pt. „Transition from Univerist to Labour Market”, przeprowadzonych w ramach międzynarodowego projektu badawczego „Regions for Lifelong Learning”.⁵⁸ Podczas gdy doktoranci krajów wysokorozwiniętych przeważnie podejmują pracę poza sektorem akademickim (USA, Australia, Francja), mobilność zawodowa doktorantów w Polsce jest bardzo niska. Jednocześnie, skala zatrudniania doktorów w instytucji otrzymania doktoratu jest zdecydowanie wyższa niż w innych krajach europejskich. Nastąpiło już nasycenie etatów, zarówno na uczelniach publicznych jak i nowopowstałych uczelniach prywatnych i liczba miejsc pracy na uczelniach będzie maleć. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, od 1991 roku systematycznie rosła liczba nadawanych corocznie stopni doktorskich (1 500 w 1991 roku, 5 427 w roku 2008, od 2006 roku, kiedy to liczba nowych doktorów wyniosła 6 072, następuje spadek).⁵⁹ Jednocześnie, według badań OECD, Polska ma najniższy odsetek doktoratów uzyskiwanych w naukach przyrodniczych i technicznych – poniżej 20% spośród wszystkich, podczas gdy w krajach zachodnich ich udział sięga lub nawet przekracza 50%. Zespół ds. kształcenia doktorantów szacuje, że „w nauce w Polsce pozostaje około 80% doktorantów”. Jednocześnie około połowa z nich deklaruje, że zamierza podjąć pracę poza uczelniami⁶⁰.

5.5 KSZTAŁCENIE DOROSŁYCH

Kształcenie osób dorosłych to szereg rodzajów aktywności: od bardzo sformalizowanej – w szkołach dla dorosłych, poprzez podnoszenie kwalifikacji w trybie pozaformalnym - w ramach kursów, szkoleń i innych zorganizowanych form oraz w ramach kształcenia nieformalnego. W porównaniu z wynikami badań Eurostat, gdzie średnio około 12% Europejczyków doksztalca się, wynik oscylujący między 4 - 5% dla Polski świadczy o słabości tego systemu podnoszenia kwalifikacji lub też funkcjonowaniu innych form i narzędzi doksztalcania się, które nie koniecznie ujmowane są w ww. badaniu.

⁵⁸ Badanie zostało sfinansowane z funduszy europejskich w latach 2007 – 2010 przez Fundację Regionów na rzecz Badań i Innowacji nad Edukacją i Kształceniem Zawodowym w ramach Programu Leonardo da Vinci Wnioski z badań i ich opracowanie w: „Zarządzanie przejściem z uniwersytetu do życia zawodowego w kontekście kluczowych kompetencji doktorantów”, Grażyna Praweńska-Skrzypek, Grzegorz baran, Kraków 2010. Polska część projektu badawczego ograniczona była do uczelni i organizacji rynku pracy z województwie małopolskiego i przeprowadzana był w oparciu o kwestionariusz przygotowany przez międzynarodowy zespół badawczy. Wyniki badań, ze względu na ich niewielki zasięg należy traktować jako sondażowe i według autorów opracowania, wymagają dalszego pogłębienia.

⁵⁹ „Zarządzanie przejściem z uniwersytetu do życia zawodowego w kontekście kluczowych kompetencji doktorantów”, Grażyna Praweńska-Skrzypek, Grzegorz baran, Kraków 2010, str 37, 38.

⁶⁰ Ibidem, str 42.

W Małopolsce, w 2009 roku 4,1% dorosłych osób aktywnych zawodowo, pytanych w ramach badania BAEL deklaroowało, że w ciągu minionych 4 tygodni, wliczając jako ostatni tydzień badany, było uczniem lub studentem, uczestniczyło w kursach, seminariach, konferencjach, instruktażach, prywatnych lekcjach lub innych formach kształcenia pozaszkolnego.

Polską specyfiką jest bardzo duże uczestnictwo osób w wieku 24 lata, których nie dotyczy europejski wskaźnik uczestnictwa dorosłych w LLL. Z drugiej strony, na obniżanie tego wskaźnika wpływa niska aktywność zawodowa, a co za tym idzie edukacyjna osób powyżej 45 roku życia. Ponadto, w Polsce mało powszechne jest nowoczesne podejście do doksztalcania się on-the-job, nie odrywające od pracy. Polscy pracownicy szkolą się incydentalnie, punktowo, mało systematycznie co powoduje, że mają mniejszą szansę udzielić pozytywnej odpowiedzi na pytanie o doksztalcanie w przedziale 4 tygodni wstecz. Idea kształcenia ustawicznego obejmuje także samoksztalcanie (kształcenie incydentalne, nieformalne). Korzystanie z mediów, opracowań branżowych, mentoring, uczenie się na stanowisku pracy oraz inne formy samodzielnego podnoszenia swoich kwalifikacji są powszechne, natomiast nie obejmuje ich ww badanie. Zatem do tezy o niskim uczestnictwie Małopolan w kształceniu ustawicznym należy podchodzić z dużą ostrożnością.

Kształcenie w szkołach dla dorosłych

Do szkół dla dorosłych uczęszczają osoby wieku 18 lat i więcej, w tym także osoby kończące 18 lat w roku kalendarzowym, w którym przyjmowane są do szkoły. W roku szkolnym 2009/2010 w Małopolsce funkcjonowały w sumie 262 szkoły dla dorosłych, w których kształciło się łącznie 17 974 osób⁶¹. Dla porównania w roku szkolnym 2008/2009 było to 20 613 tys. dorosłych osób⁶², a więc o około 3 tys. więcej. Zauważa się także nieznaczną tendencję spadkową jeśli chodzi o liczbę placówek.

Szkoły dla dorosłych w Małopolsce w roku szkolnym 2009/2010

Typ szkoły	Liczba szkół	Liczba uczniów
Gimnazja	4	243
Zasadnicze zawodowe	9	268
Licea ogólnokształcące (w tym uzupełniające)	182 (102)	13 882 (6 814)
Licea profilowane	3	60
Technika (w tym uzupełniające)	64 (58)	3 521 (3 096)

Źródło: GUS

⁶¹ Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2009/2010, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2010.

⁶² Edukacja w województwie małopolskim w roku szkolnym 2008/2009. Informacja sygnałna nr 19, Urząd Statystyczny w Krakowie, 2009.

W porównaniu z rokiem poprzednim wzrosła liczba uczniów szkół gimnazjalnych i wynosiła 243 uczniów (w roku szkolnym 2008/2009 - 185). W tym czasie utworzono jedno gimnazjum. Niemal nie zmieniła się sytuacja w zakresie szkół zawodowych dla dorosłych – w przeciągu roku wzrosła ich liczba z 8 do 9, jednak liczba uczniów w porównaniu z rokiem szkolnym 2008/2009 w zasadzie nie zmieniła się i wynosiła 268 uczniów. Zmalała liczba liceów (w tym uzupełniających), zmalała także liczba ich uczniów z 15 370, a więc o ponad 2 tys. Zmalała także liczba uczniów liceów profilowanych z 93 do 60, pomimo, że uruchomiono nową szkołę. Spadek odnotowano w liczbie techników (o 10), o ponad 1 tys. zmalała także liczba uczących się w nich osób i w 2010 roku wynosiła 3 521 uczniów.

W roku szkolnym 2009/2010 naukę ukończyło: 79 absolwentów gimnazjów dla dorosłych, 3 289 osób licea dla dorosłych, w tym licea uzupełniające 1 735 osób, 89 absolwentów zasadniczych szkół zawodowych, 53 absolwentów liceów profilowanych, oraz 1 024 absolwentów techników (w tym uzupełniających).

Działalność instytucji szkoleniowych

Informacje zgromadzone w bazie danych „Rejestr Instytucji Szkoleniowych” (dalej RIS) w roku 2010 uległa istotnym zmianom: liczba instytucji rejestrujących się wrosła o 30% w stosunku do roku poprzedniego.⁶³ Na przestrzeni całego 2010 roku w Rejestrze Instytucji Szkoleniowych województwa małopolskiego aktywnych było 841 zarejestrowanych instytucji (a licząc oddziały i filie – 924 podmioty)⁶⁴. W ciągu roku ponad 130 zostało wykreślonych z rejestru⁶⁵. W efekcie, według stanu na dzień 30.11.2010, w RIS aktywnych było 705 instytucji szkoleniowych (nie licząc oddziałów i filii).

Nie uległy zmianie proporcje instytucji publicznych i niepublicznych rejestrujących się w bazie: około 90% instytucji zarejestrowanych w RIS to instytucje niepubliczne. Zdecydowana większość to jednostki prowadzone przez osoby fizyczne w ramach działalności gospodarczej (393), znacząca liczba (274) to stowarzyszenia, fundacje, spółki lub inne osoby prawne. Jako instytucje szkoleniowe zarejestrowało się także 20 szkół średnich i policealnych, 10 szkół wyższych, 22 zakłady pracy, 2 placówki naukowo-

⁶³ Zgodnie z artykułem 20 Ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (z późniejszymi zmianami), instytucja szkoleniowa oferująca szkolenia dla bezrobotnych i poszukujących pracy może uzyskać zlecenie finansowane ze środków publicznych na prowadzenie szkoleń po uzyskaniu wpisu do rejestru instytucji szkoleniowych, prowadzonego przez Wojewódzki Urząd Pracy właściwy ze względu na siedzibę instytucji szkoleniowej. Tryb dokonywania wpisu w rejestrze instytucji szkoleniowych określa Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 15 grudnia 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie rejestru instytucji szkoleniowych. (Dziennik Ustaw 10.241.1620). Na podstawie wyników badań: Górniak, Jelonek, Worek, Małodzińska, Krupnik „Kształcenie ustawiczne w Małopolsce w opiniach przedstawicieli instytucji działających w obszarze kształcenia ustawicznego” – badanie jakościowe, Kraków, 2007 oszacowano, że w bazie RIS rejestruje się ok 70% wszystkich instytucji szkoleniowych działających na rynku.

⁶⁴ Źródłem wszystkich danych dotyczących instytucji szkoleniowych zarejestrowanych w RIS jest baza danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie.

⁶⁵ Można przypuszczać, że instytucje te albo zawiesiły/zakończyły działalność szkoleniową, albo też nie są dłużej zainteresowane możliwością korzystania ze środków publicznych w ramach współpracy z powiatowymi urzędami pracy.

badawcze, 44 centra kształcenia ustawicznego lub praktycznego oraz 55 ośrodki doksztalcenia i doskonalenia zawodowego⁶⁶.

116 spośród wszystkich instytucji zarejestrowanych w RIS, czyli nieco ponad 12%, jest wpisanych do ewidencji prowadzonej przez jednostki samorządu terytorialnego, a tym samym podlegają przepisom Ustawy o systemie oświaty. Oznacza to znaczący spadek tej kategorii instytucji rejestrujących się w RIS w porównaniu z rokiem poprzednim, kiedy to znacznie większy procent wszystkich (ponad 200 instytucji) należał do tej kategorii.

W odpowiedzi na potrzeby pracowników i pracodawców społeczeństwa i gospodarki opartej na wiedzy z roku na rok poszerza się ilość i zakres oferty instytucji szkoleniowych. Z danych RIS wynika, że najwięcej instytucji szkoleniowych zarejestrowanych założonych zostało w latach 2006–2009 (w tych latach powstało odpowiednio 59, 68, 85 i 92 instytucje). Te niedawno powstałe instytucje stanowią zatem prawie 33% wszystkich. Instytucji szkoleniowych, które funkcjonują na rynku szkoleniowym ponad 10 lat jest 332, z czego 62 powstało przed 1989 rokiem - stanowią one niemal 36% wszystkich instytucji zarejestrowanych w bazie danych RIS.

Oferta instytucji zarejestrowanych w RIS to w przeważającej części kursy – 844 oraz warsztaty szkoleniowe – 637. Wśród najbardziej popularnych szkoleń dominują szkolenia miękkie z obszaru „rozwój osobowościowy i kariery zawodowej” – 760, z obszaru „zarządzanie i administrowanie” – 630 oraz z tematyki „informatyka i wykorzystanie komputerów” – 720.

Według deklaracji instytucji szkoleniowych, w roku kalendarzowym 2009 przeszkolonych zostało 51 923 osoby, w tym na zlecenie urzędów pracy 14 009⁶⁷. Jest to ponad czterdziestoprocentowy wzrost w porównaniu z deklaracjami za rok 2008, kiedy to instytucje przeszkoliły 29 070 osób⁶⁸.

Szkolenie osób bezrobotnych

W roku 2010 wzrosła liczba osób, które ukończyły szkolenia organizowane przez powiatowe urzędy pracy w Małopolsce. Szkolenia ukończyły 12 743 osoby (w tym 5 532 kobiety), to jest o 2 tys. osób więcej niż przed rokiem. Przeważały wśród nich osoby bezrobotne - 11 984, 737 spośród wszystkich to osoby niepełnosprawne⁶⁹, pojedyncze przypadki to osoby poszukujące pracy – 17. 1 995, czyli nieco ponad 15% spośród wszystkich osób, które ukończyły szkolenia to osoby uczestniczące w szkoleniach

⁶⁶ Pozostałe instytucje wskazały odpowiedź „inna forma”, w ramach której ujmuje się takie instytucje, jak: kościoły, spółdzielnie, związki zawodowe, partie polityczne, fundusze, instytucje kultury itp.

⁶⁷ Instytucje szkoleniowe posiadające wpis do RIS mogą współpracować z urzędami pracy w całym kraju, a zatem liczba przeszkolonych osób bezrobotnych deklarowana przez instytucje zarejestrowane w Wojewódzkim Urzędzie Pracy w Krakowie nie pokrywa się z liczbą osób bezrobotnych przeszkolonych w Województwie Małopolskim.

⁶⁸ Dane te wynikają oczywiście między innymi z faktu poszerzenia bazy danych o nowe instytucje.

⁶⁹ przeważanie także posiadające status osoby bezrobotnej – 652 spośród nich.

o tematyce wskazanej przez siebie. Najwięcej osób szkolących się za pośrednictwem urzędów pracy to osoby w wieku 25-34 lata (4 110 spośród wszystkich, które ukończyły szkolenia) oraz legitymujące się wykształceniem policealnym i średnim zawodowym (4 154 osoby).

Ogółem, w 2010 roku powiatowe urzędy pracy zorganizowały 2 182 szkolenia, przy współpracy z 571 instytucjami szkoleniowymi. Najwięcej organizowanych szkoleń (2 182) miało wymiar czasowy pomiędzy 30 a 80 godzin. W ramach tego rodzaju przeszkolono także największą ilość osób – 4 186. 73 szkolenia zorganizowane w regionie trwały powyżej 300 godzin (najdłuższy przewidywany wymiar godzinowy) i uczestniczyło w nich 440 osób. Najczęściej realizowane są szkolenia w tematykach:

- Prace administracyjno-biurowe oraz w zakresie przedsiębiorczości - szkolenia ukończyło 2 130 osób;
- Sprzedaż, obsługa kasy fiskalnej, telemarketing – szkolenia ukończyło 1 177 osób;
- Prawo jazdy różnych kategorii oraz obsługa wózków jezdniowych – 1651 przeszkolonych Małopolan;
- obsługa ciężkiego sprzętu budowlanego i inne szkolenia budowlane – 900 osób;
- Informatyka, w tym bazy danych, projektowanie stron www - 880 osób,
- księgowość - 652 przeszkolone osoby.

W województwie zorganizowano nieliczne szkolenia z obszaru „nauka języków obcych” – liczba osób, które podniosły kwalifikacje językowe w 2010 roku to 73. Powszechniejsze są natomiast szkolenia zawodowe (głównie z obszaru gastronomia lub sprzedaż) z elementami szkolenia językowego. Szacunkowa efektywność szkoleń za rok 2010 kształtuje się na poziomie ok. 42%. Wstępne dane wykazują, że efektywność będzie wyższa niż w 2009 roku, gdy wynosiła 36%⁷⁰.

21 130 osób rozpoczęło w okresie 2010 roku program stażowy u pracodawców, a jednocześnie 20 042 osoby ukończyły ten program. W rezultacie w 2010 roku, 7 743 osoby rozpoczęły pracę w trakcie lub po ukończeniu programu stażowego. Najpopularniejsze obszary zawodowe, w jakich organizowano staże, to: „prace sekretarskie i biurowe” (5 545 stażystów) oraz „sprzedaż marketing i public relations, handel nieruchomościami” (1 931 osoby) Inne popularne obszary, w jaki korzystano ze staży, to „rachunkowość, księgowość, bankowość, ubezpieczenia, analiza inwestycyjna” (868) oraz „usługi gastronomiczne” (742). Ponadto, 98 osób rozpoczęło program przygotowania zawodowego dorosłych (w ramach praktycznej nauki zawodu i przyuczenia do pracy).

⁷⁰ Pełne dane roczne o efektywności zatrudnieniowej szkoleń dostępne będą w kwietniu 2011. Zostaną one uwzględnione w raporcie *Usługi rynku pracy w Małopolsce*.

Jakość usług edukacyjno-szkoleniowych

Baza danych RIS zawiera ogólne informacje na temat jakości usług szkoleniowych. 129 instytucji (wraz z oddziałami i filiami) zarejestrowanych w Małopolsce posiada znaki jakości: akredytację kuratora oświaty lub inne znaki jakości (tj. ISO, PASE i inne). Niemal wszystkie instytucje szkoleniowe (wraz z oddziałami i filiami) - 851 - prowadzą badanie efektywności prowadzonych szkoleń. Najczęściej kursy, szkolenia i inne formy podnoszenia kwalifikacji odbywają się w wynajmowanych salach wykładowych, niemal zawsze wyposażonych w sieć teleinformatyczną. 602 spośród zarejestrowanych instytucji deklaruje, że posiada własny sprzęt komputerowy, znacząca część - 729 posiada własną bibliotekę lub co najmniej udostępnia na miejscu literaturę i materiały szkoleniowe. Zdecydowana większość szkoleniowców/ wykładowców – 12 851 zatrudnionych jest w niepełnym wymiarze czasu pracy, około 4 tys. pracuje na podstawie umowy o pracę. Instytucje deklarują, że udzieliły pomocy 6 526 osobom bezrobotnym i poszukującym pracy w zakresie znalezienia zatrudnienia. Dane te mają charakter nieprecyzyjny, ponadto należy podchodzić do nich z dużą ostrożnością, gdyż są to informacje o charakterze deklaratoryjnym, a więc nie poddane weryfikacji.

W ramach przygotowań do uruchomienia procesu mającego na celu podniesienie jakości usług edukacyjno-szkoleniowych w Małopolsce, który nie może przebiegać bez zaangażowania udziałowców rynku szkoleniowego, zapytano przedstawicieli małopolskich instytucji o prowadzone działania związane z zapewnianiem jakości usług edukacyjno-szkoleniowych⁷¹. Pytano o to, w jaki sposób instytucje dokonują analizy potrzeb szkoleniowych, jak przebiega proces oceny trenera, w jaki sposób sprawdza się satysfakcję klienta, wreszcie o metody badania efektywności szkolenia?

Uzyskane od respondentów odpowiedzi świadczą o tym, że firmy w większości przypadków wprowadzają elementy zapewniania jakości, dzieje się to często jednak w sposób niestrukturalizowany. W ramach analizy potrzeb szkoleniowych prowadzone są rozmowy z kierownictwem firmy zlecających szkolenia (85% pytanych), ankiety dla uczestników szkolenia (78%), jednakże często podejmowane działania nie wpływają na wysoką jakość szkolenia, np: analiza potrzeb szkoleniowych mylona jest z ogólnym rozeznaniem rynku pracy, zaś wywiady i ankiety podczas szkolenia nie mają żadnego już wpływu na zaplanowanie celów i przebiegu szkolenia. Analiza potrzeb szkoleniowych przeprowadzona jest najczęściej na poziomie osoby uczestniczącej w szkoleniu, rzadziej na poziomie organizacji i jej otoczenia. Niemal wszystkie pytane instytucje (91,5%) jako metodę badania satysfakcji klienta wskazują ankiety bezpośrednio po zakończeniu szkolenia, nieco

⁷¹ Ankietowanie przeprowadzono w ramach projektu Małopolskie partnerstwo instytucji w obszarze rynku pracy, edukacji i szkoleń. Ankiety zostały rozesłane do 570 instytucji szkoleniowych zarejestrowanych w bazie danych RIS, w odpowiedzi wpłynęły 83 anonimowe ankiety. Informacje zgromadzone w okresie czerwiec – lipiec 2010.

niej wywiady indywidualne (86%) i metodę obserwacji własnych (68%). Wszystkie firmy deklarują, że niezadowolony klient, który nie uzyskał zadowolających efektów po skorzystaniu z usługi ma możliwość złożenia reklamacji.

Elementem polityki Unii Europejskiej w zakresie uczenia się przez całe życie jest wdrożenie na poziomie państw członkowskich krajowych ram kwalifikacji w powiązaniu z Europejskimi Ramami Kwalifikacji (dalej ERK)⁷². Tym samym nastąpi wprowadzenie do programów edukacyjnych i szkoleniowych języka efektów uczenia się. Efektami uczenia w rozumieniu ERK są zarówno wiedza, umiejętności, jak i postawy. Docelowe osiągnięcie danego poziomu w ramach ERK jest oderwane od ścieżki kształcenia (formalnej, pozaformalnej, nieformalnej). Jest to znaczący krok w kierunku podnoszenia jakości uczenia i wzmacniania kształcenia pozaformalnego. W celu zapewnienia jakości usług edukacyjno-szkoleniowych przygotowywane jest systemowe rozwiązanie na poziomie regionalnym. Opracowany został model Standardów Usług Edukacyjno-Szkoleniowych⁷³. Model zawiera 20 standardów uporządkowanych w cztery grupy tematyczne:

- usługa edukacyjno-szkoleniowa;
- kompetencje i rozwój kadry szkoleniowej;
- infrastruktura, organizacja i obsługa klienta;
- zarządzanie instytucją szkoleniową.

Określono korzyści dla różnych grup odbiorców standardów⁷⁴:

<i>Grupy odbiorców</i>	<i>Korzyści</i>
<i>Firmy szkoleniowe świadczące usługi edukacyjno-szkoleniowych</i>	• doskonalenie działalności • wzrost zaufania klientów/prestiżu • zwiększenie konkurencyjności na rynku usług edukacyjno-szkoleniowych • zwiększenie motywacji trenerów do podnoszenia kwalifikacji • wzbogacenie oferty edukacyjnej, zwiększenie liczby słuchaczy
<i>Trenerzy</i>	• doskonalenie umiejętności • zwiększenie motywacji trenerów do podnoszenia kwalifikacji • wzrost zaufania klientów, prestiżu
<i>Indywidualni mieszkańcy Małopolski</i>	• informacje na temat możliwości oceny usługi szkoleniowej (trenera) • zwiększenie zaufania do firm edukacyjno-szkoleniowych • Znajomość wymogów dobrej jakościowo usługi • Korzystanie z wysokiego poziomu usług edukacyjno-szkoleniowych • Otrzymanie potwierdzenia ukończenia formy kształcenia,

⁷² Informacje dot. postępów prac w zakresie Polskich Ram Kwalifikacji na stronie www.kwalifikacje.org.pl.

⁷³ Model został opracowany przez zespół badawczy pracowników Uniwersytetu Jagiellońskiego pod kierunkiem prof. dr hab. Grażyny Pawelskiej Skrzypek i skonsultowany z przedstawicielami instytucji szkoleniowych, instytucji rynku pracy oraz służb zatrudnienia w ramach projektu pn. Małopolskie partnerstwo instytucji w obszarze rynku pracy, edukacji i szkoleń.

⁷⁴ Opracowanie: Zespół naukowy UJ.

	wydanego przez wiarygodny podmiot, uznawanego przez pracodawców
<i>Pracodawcy/firmy zlecające przeprowadzenie szkoleń</i>	• Zwiększenie zaufania do firm edukacyjno-szkoleniowych • Znajomość wymogów dobrej jakościowo usługi

Opracowany model Standardów poddano wstępnym badaniom pilotażowym wśród przedstawicieli środowiska edukacyjnego i szkoleniowego w Małopolsce, celem doprecyzowania wskaźników poszczególnych standardów oraz zarekomendowanie źródeł ich weryfikacji.⁷⁵

Uzyskane w toku jakościowego pilotażu opinie⁷⁶ potwierdzają, że sama idea wprowadzenia standardów w branży edukacyjno-szkoleniowej przyjmowana jest pozytywnie - zarówno w kontekście odczuwania potrzeby unormowania tego zróżnicowanego rynku, jak i w zakresie rozumienia zakresów tematycznych standardów, które mają bezpośredni wpływ na jakość usług. Szczególnie duże firmy szkoleniowe w większości akceptują zaproponowany model standardów, łącznie ze wskaźnikami. Ich zakres i idea nie odbiega od realiów funkcjonowania branży, firmy są powszechnie świadome jakości świadczonych przez nie usług oraz konieczności ustawicznego podnoszenia ich poziomu. Postrzegane korzyści z wprowadzenia standardów to uporządkowanie małopolskiego rynku usług edukacyjno-szkoleniowych, wyeliminowanie firm świadczących usługi złej jakości oraz stworzenie innowacyjnego w skali kraju systemu, który może stać się punktem odniesienia dla innych regionów.

Jednocześnie w opinii pytanym, przeważająca część małopolskiej branży usług edukacyjno-szkoleniowych nie jest aktualnie gotowa na proces standaryzacji w proponowanej formie. Obserwuje się jednak zmianę nastawienia w efekcie prowadzenia procesu konsultacji społecznych. Wprowadzenie standardów ze wskaźnikami na proponowanym poziomie stwarza obawę zmarginalizowania bądź wręcz wyeliminowania z rynku małych firm oraz trenerów prowadzących działalność gospodarczą. Branża usług edukacyjno-szkoleniowych posiada jednak duży potencjał rozwoju, wzmacniany przez przychylne nastawienie do całej koncepcji.

⁷⁵ Pilotaż został przeprowadzony w ramach projektu Małopolskie partnerstwo instytucji w obszarze rynku pracy, edukacji i szkoleń, techniką wywiadu pogłębionego na próbie 12 firm, z czego dwa wywiady składały się na pretest narzędzia. Respondentami byli właściciele firm szkoleniowych lub osoby z kadry menadżerskiej.

⁷⁶ Za: Pilotaż małopolskich standardów usług edukacyjno-szkoleniowych. Raport z badań

5.6 PODSUMOWANIE

Wśród mieszkańców Małopolski coraz większą grupę stanowią osoby z wykształceniem wyższym i zasadniczym zawodowym. Z punktu widzenia rynku pracy jest to pozytywny sygnał (por. rozdz. rynek pracy). Analizy i prognozy pokazują, że brakuje i będzie brakować przede wszystkim wykwalifikowanych pracowników fizycznych: stolarzy, cieśli, elektryków, spawaczy czy dekarzy⁷⁷ oraz wykwalifikowanych specjalistów tj. programistów, architektów, wdrożeniowców i menedżerów projektów w sektorze IT, dyrektorów kontraktów, kierowników i koordynatorów projektów w budownictwie a także handlowców⁷⁸. Ponad to z badania „Barometr zawodów” wynika, że w Małopolsce istnieje duże zapotrzebowanie na samodzielnych księgowych i diagnostów samochodowych⁷⁹.

Po długookresowym spadku liczby ludności w wieku szkolnym w roku 2009 odnotowano wzrost liczby dzieci w wieku 3-5 lat. W efekcie procesów demograficznych liczba dzieci w wieku przedszkolnym w kolejnych latach będzie wzrastać. Tym samym rozwój wychowania przedszkolnego będzie musiał postępować bardziej intensywnie, by nadal poprawie ulegała sytuacja w zakresie dostępności edukacji przedszkolnej. Rada Europy sformułowała zalecenie, że do 2020 roku wskaźnik upowszechnienia wychowania przedszkolnego w Europie wśród dzieci nie objętych obowiązkowym przygotowaniem przedszkolnym powinien wynieść 95%. Wskazuje to na skalę wyzwania przed którym stoi tak Polska, jak i Małopolska⁸⁰.

Po gimnazjum nadal największa część uczniów decyduje się kontynuować naukę w liceach ogólnokształcących. Jednakże w strukturze uczniów zachodzą widoczne zmiany. W roku szkolnym 2009/2010 kolejny raz zwiększył się odsetek uczniów technikum i szkół zasadniczych zawodowych. Co ważne w Małopolsce funkcjonują szkoły zawodowe, które nauczają na najwyższym poziomie. W ogólnopolskim rankingu techników, w pierwszej 10 znalazły się aż 3 technika z województwa⁸¹. Trzeba jednak zwrócić uwagę na kierunki, w których kształcą się uczniowie. Od kilku lat najwięcej absolwentów pojawia się w zawodach technik ekonomista, technik mechanik, czy w bardzo popularnym zawodzie

⁷⁷ Por. Będzie praca. Pracownicy niekoniecznie http://gospodarka.gazeta.pl/gospodarka/1,33181,8702631,Bedzie_praca_Pracownicy_niekoniecznie.html, dostępny: 22.11.2010, Kto naprawi nasze dachy, <http://www.dziennikpolski24.pl/pl/magazyny/kariera/1097577-kto-naprawi-nasze-dachy.html>, dostępny: 14.12.2010.

⁷⁸ Por. Kogo będą szukać pracodawcy, http://www.rp.pl/artykul/9,589083_Kogo-beda-szukac-pracodawcy-w-2011.html, dostępny 05.01.2011.

⁷⁹ Wyniki badania „Barometr zawodów 2011” dla całego województwa oraz poszczególnych powiatów dostępne są na stronie: WWW.obserwatorium.malopolska.pl

⁸⁰ Rada Europy przyjęła czterolatki jako grupę odniesienia ze względu na różnice w praktyce państw europejskich w zakresie ustalania wieku dla obowiązkowego wychowania przedszkolnego/szkolnego. W 2007 średni wskaźnik upowszechnienia edukacji dzieci w wieku 4 lat dla UE wynosił 88,6%, podczas gdy analogiczny wskaźnik dla Polski – 44,4%. Źródło: Dane Eurostat.

⁸¹ Ogólnopolskiego Rankingu Szkół Ponadgimnazjalnych, ogłaszany jest przez „Rzeczpospolitą” i „Perspektywy”, por. <http://www.rp.pl/artykul/592379.html>, dostępny: 14.01.2010.

technik żywienia i gospodarstwa domowego⁸². Podczas gdy na rynku pracy nie ma wystarczającej liczby ofert dla wszystkich zainteresowanych pracą w tych profesjach⁸³. Próbę właściwszego dopasowania kierunków kształcenia do wymagań rynku pracy podjęto w Krakowie. Uczniowie, którzy w roku szkolnym 2011/2012 zdecydują się na naukę w wytypowanych przez Urząd Miasta zawodach deficytowych⁸⁴ mają szansę na stypendium⁸⁵. Ważną inicjatywą wzmacniającą szkolnictwo zawodowe w całej Małopolsce jest projekt „Modernizacja kształcenia zawodowego”. W ramach projektu odbywają się m.in. specjalistyczne zajęcia zawodowe w strategicznych dla województwa branżach⁸⁶.

Maleje liczba liceów profilowanych i szkół policealnych, co jest efektem zarówno zmian demograficznych jak i wynikiem zmian w zakresie decyzji edukacyjnych, jakie podejmuje młodzież: zyskuje na popularności kształcenie zawodowe, z drugiej strony zgodnie z aspiracjami osób młodych, kształcenie na poziomie wyższym staje się coraz bardziej dostępne i popularne.

Patrząc ogólnie na małopolskie szkoły wszystkich typów widać, że w wielu sferach poprawiają swoją działalność m.in. obejmują obowiązkowymi lekcjami języka angielskiego coraz większą część uczniów, zapewniają coraz lepsze warunki do prowadzenia zajęć IT i lepiej niż średnio w kraju przygotowują do egzaminów końcowych (sprawdzianu po 6 klasie podstawówki i egzaminu gimnazjalnego). Utrzymują się wciąż jednak negatywne zjawiska. Nadal najgorzej wyposażone w sprzęt IT są zasadnicze szkoły zawodowe. Widoczna jest dysproporcja pomiędzy zdawalnością egzaminów zewnętrznych uczniów z dużych miast a resztą województwa. Wpływ na to może mieć jakość kształcenia w szkołach, kompetencje kadry nauczycielskiej lub aspiracje edukacyjne uczniów – zagadnienie to wymaga jednak pogłębionych badań. Zdawalność egzaminu maturalnego z przedmiotu matematyka jest stosunkowo wysoka, jednakże uczniowie z Małopolski średnio zdobywają nieco ponad połowę możliwych do zdobycia punktów. Wyniki w liceach i technikach uzupełniających są dalece niezadawalające. Inwestycje w kluczowe kompetencje matematyczne są zatem nadal potrzebne i uzasadnione.

Małopolska umacnia się jako jeden z głównych ośrodków akademickich w Polsce. W roku 2009/2010 ponownie zwiększyła się liczba studentów w Małopolsce, podczas gdy w większości województw spadła. W strukturze kierunków, studiowanych na małopolskich uczelniach, nie widać jeszcze efektów programu wspierającego kierunki ściśle⁸⁷. W roku

⁸² Por. Nauka zawodu w małopolskich szkołach.

⁸³ Por. „Barometr zawodów 2011”.

⁸⁴ Zawody deficytowe wytypowane przez Urząd Miasta Krakowa to m.in. blacharz-dekarz, technolog robót wykończeniowych w budownictwie, stolarz, lakiernik, spawacz.

⁸⁵ *Zawodówka to nie obciach?* Anna Kolet-Iciek Dziennik Polski. 09.12.2010.

⁸⁶ budowlanej, turystycznej – gastronomicznej, społeczno – medycznej, informatycznej – elektronicznej, mechanicznej – mechatronicznej, rolno-przetwórczej, usługowej.

⁸⁷ Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach rządowego programu kierunków zamawianych dofinansowuje kształcenie dodatkowych studentów w dziedzinach kluczowych dla rozwoju gospodarki kraju:

2009/2010 nadal ponad połowę stanowili studenci kierunków społecznych, humanistycznych i ekonomicznych. Niestety specjaliści ds. rekrutacji przewidują, że mogą mieć oni później trudności na rynku pracy, ponieważ od lat dla humanistów nie ma wystarczającej liczby ofert. Wyjątkiem mogą być kandydaci znający w stopniu bardzo dobrym dwa języki obce, którzy zdecydują się aplikować do centrów usług wspólnych lub BPO⁸⁸. Kierunki techniczne mają szansę zyskać na popularności w Małopolsce m.in. dlatego, że w 2010 roku krakowskie uczelnie dostały najwięcej pieniędzy na kierunki zamawiane w całej Polsce. Wśród 39 wniosków, które uzyskały dofinansowanie znalazły się: 4 zgłoszone przez Politechnikę Krakowską, 3 Akademii Górniczo-Hutniczej i 1 Uniwersytetu Pedagogicznego na łączną kwotę 44 mln zł. Pieniądze są przeznaczone nie tylko na stypendia dla studentów. Jak zaznacza rektor Politechniki Krakowskiej prof. dr hab. inż. Kazimierz Furtak są jedyną w swoim rodzaju okazją na powiązanie studiów z gospodarką. Dzięki dodatkowym środkom można zadbać o praktyki, wyjazdy studentów do dużych przedsiębiorstw, a także sfinansować wykłady praktyków znających nowoczesne technologie⁸⁹.

Coraz więcej osób po skończeniu studiów, dodatkowo podnosi swoje kwalifikacje na studiach podyplomowych i studiach doktoranckich. Liczba uczestników, w stosunku do roku ubiegłego wzrosła w 2009/2010 dynamicznie: o 16% w przypadku studiów podyplomowych i 12% w przypadku studiów doktoranckich.

Potrzebne jest efektywniejsze wykorzystanie wiedzy i kompetencji absolwentów dla potrzeb regionalnej gospodarki. Funkcjonujący w Polsce model kształcenia doktorantów ma na celu głównie przygotowanie absolwenta do kariery naukowej, nie bierze się natomiast pod uwagę potrzeb pracodawców i rynku pracy. Proces kształcenia nie jest otwarty na potrzeby otoczenia, jest on silnie sformalizowany. Wiedzę uważa się za podstawowe narzędzie wzmacniania innowacyjności i konkurencyjności gospodarek, tym samym oczekiwania w stosunku do doktorantów i ich roli na rynku pracy rosną. Wymagania te oznaczają konieczność modyfikacji na poziomie procesu kształcenia doktorantów oraz opracowania metod wsparcia ich w procesie przejścia do sfery rynku pracy, gdyż wraz z wydłużaniem procesu kształcenia rosną trudności z radzeniem sobie na rynku pracy. Brakuje instytucjonalnych rozwiązań w zakresie doradztwa przy planowaniu kariery pozaakademickiej.⁹⁰ Tymczasem w ramach większości uczelni funkcjonują Akademickie Biura Karier oferując usługi absolwentom, osoby dorosłe są wspierane przez doradców

matematycznych, technicznych i przyrodniczych. Por. <http://www.nauka.gov.pl/finansowanie/fundusze-europejskie/program-operacyjny-kapital-ludzki/kierunki-zamawiane/>

⁸⁸ Trudniej o posadę dla specjalisty od administracji, <http://www.rp.pl/artykul/295866,589216> Trudniej-o-posade-dla-specjalisty-od-administracji.html, dostępny: 05.01.2011.

⁸⁹ Por. Politechnika dostanie najwięcej na kierunki zamawiane, Aneta Zadroga, http://krakow.gazeta.pl/krakow/1.37650.7928729.Politechnika_dostanie_najwiecej_na_zamawiane_kierunki.html, dostępny: 24.05.2010.

⁹⁰ Za: „Zarządzanie przejściem z uniwersytetu do życia zawodowego w kontekście kluczowych kompetencji doktorantów”, Grażyna Praweńska-Skrzypek, Grzegorz Baran, Kraków 2010.

zawodowych pracujący w Centrach Informacji i Planowania Kariery Zawodowej Wojewódzkich Urzędów Pracy. Problemem być może jest zatem nie dostępność rozwiązań, lecz mała powszechność korzystania z nich lub użyteczność dla osób ze stopniem doktora.

Coraz częściej pada pytanie o model kształcenia młodych naukowców, nie tylko w wąskim kontekście zaspokajania potrzeb szkolnictwa wyższego, ale w szerszym kontekście potrzeb społeczeństwa opartego na wiedzy. Postuluje się,⁹¹ by obok kształcenia takich umiejętności, jak stawiania i rozwiązywania problemów, analitycznego i krytycznego myślenia, wzbogacić program nauczania o kształtowanie także innych umiejętności: komunikowania się, pracy w zespole międzynarodowym, rozumienia aspektów prawnych, etycznych i komercyjnych pracy naukowej i przedsiębiorczości akademickiej, umiejętności zarządzania projektem, ochrony własności intelektualnej, komercjalizacji badań. Ponadto potrzebna jest większa otwartość na transfer wiedzy pomiędzy uczelnią a innymi sektorami i współpracę z partnerami zewnętrznymi, w tym większe otwarcie na kontekst międzynarodowy. Wreszcie, rekomenduje się silniejsze związanie pracy badawczej z potrzebami konkretnego sektora przemysłu. W chwili obecnej „ani przedstawiciele uniwersytetów, ani doktoranci, ani nawet pracodawcy nie potrafią w pełni określić potencjału doktorów, nie umieją tworzyć możliwości jego wykorzystania. Co więcej, żadna ze stron nie rozumie, w jakich kontekstach zawodowych i w odniesieniu do jakiego typu zadań ludzie z wykształceniem badawczym mogliby być efektywnie wykorzystani.”⁹²

Wśród osób dorosłych maleje zainteresowanie kształceniem formalnym w szkołach dla dorosłych. Wynika to zapewne między innymi z faktu, że coraz mniej młodych Małopolan nie porzeka na edukacji podstawowej i gimnazjalnej, lecz kontynuuje edukację w wieku szkolnym. Z drugiej strony wzrasta oferta i zainteresowanie nieformalnym trybem podnoszenia kwalifikacji. Baza danych Rejestr Instytucji Szkoleniowych w coraz większym stopniu staje się narzędziem gromadzącym informacje o kształceniu pozaformalnym. Proporcjonalnie wzrasta bowiem lista instytucji prywatnych, działających w oderwaniu od systemu oświaty, oferujących kursowe i warsztatowe formy podnoszenia kwalifikacji.

Oferta instytucji szkoleniowych funkcjonujących w Małopolsce dotyczy przede wszystkim szkoleń miękkich, z zakresu rozwoju osobowości i kariery zawodowej, zarządzania oraz wykorzystania komputerów. Należy zauważyć, że podaż tego typu szkoleń jest adekwatną odpowiedzią na potrzeby pracodawców. Wg badania przeprowadzonych w czwartym kwartale 2009 roku⁹³, pracodawcy deklarujący potrzebę doksztalcenia swoich pracowników (43% spośród wszystkich badanych) na pytanie o braki w zakresie

⁹¹ Ibidem str. 43

⁹² Ibidem str. 144-145

⁹³ Badanie zapotrzebowania na pracowników wśród małopolskich pracodawców 2009, przeprowadzono w ramach projektu „Małopolskie Obserwatorium Rynku Pracy i Edukacji”, przeprowadzono w okresie X – XI 2009, na próbie 2 389 podmiotów działających na terenie województwa małopolskiego.

umiejętności i kompetencji, najczęściej (23%) wskazywali kompetencje indywidualne (psychologiczne), kompetencje interpersonalne (13%) oraz kompetencje komputerowe (11%). Pracodawcy wskazywali na takie kwestie, jak brak samodzielności i dążenia do podnoszenia kwalifikacji, nieumiejętność zarządzania czasem, problemy w kontaktach z klientami i z przekazywaniem informacji oraz w zakresie podstawowej obsługi komputera⁹⁴.

Wyniki tych badań można interpretować także jako potwierdzenie dużego znaczenia kształcenia nieformalnego. 57 % badanych pracodawców twierdziło, że umiejętności pracowników są w pełni zadowalające. Jednocześnie ci pracodawcy, którzy nie szkolili pracowników w przeciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie, pytani o powody tego stanu rzeczy, w przeważającej większości (78%) wskazywali, że kwalifikacje i umiejętności w pełni odpowiadają potrzebom przedsiębiorstwa. Wykonywanie z sukcesem zadań zawodowych wymagało zatem od pracowników zdobycia umiejętności w alternatywny w stosunku do kształcenia formalnego czy nieformalnego sposób. Istotne byłoby pogłębienie wiedzy na temat znaczenia i powszechności kształcenia nieformalnego. Wyniki badań z 2009 roku pokazują, że uczestniczy w nim ponad 46% respondentów⁹⁵.

W obszarze kształcenia pozaformalnego znacznie trudniej jest zapewnić wysoką jakość, rozumianą przede wszystkim jako osiągnięcie oczekiwanego efektu szkolenia. Wpływają na ten stan rzeczy takie czynniki, jak, duże zróżnicowanie potrzeb, ofert, indywidualizacja procesów szkolenia, krótki okres kształcenia i brak kontynuacji procesu uczenia przez te sam podmioty/osoby szkolące⁹⁶. Wraz ze wzrastającym znaczeniem i podażą oferty kształcenia pozaszkolnego, wzrasta potrzeba zwracanie szczególnej uwagi na jakość usług szkoleniowych.

⁹⁴ Pracodawca-Rynek-Pracownik, raport z badania zapotrzebowania na pracowników wśród małopolskich pracodawców 2009, Kraków, kwiecień 2010, str. 35.

⁹⁵ Górniak J., Worek B., praca zbiorowa, "Mieszkańcy Małopolski i ich poziom uczestnictwa w kształceniu przez całe życie" 2009 Kraków.

⁹⁶ Za: Małopolskie standardy usług edukacyjno-szkoleniowych, opracowanie w oparciu o raport przygotowany przez zespół Uniwersytetu Jagiellońskiego pod kierunkiem prof. dr hab. Grażyny Prawelskiej-Skrzypek, Kraków 2010.

6. REALIZACJA REGIONALNEJ POLITYKI RYNKU PRACY

Długoterminowe priorytety i cele regionalnej polityki rynku pracy zostały określone w *Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2007-2013*⁹⁷. Znajdują one odzwierciedlenie w zapisach *Regionalnego Planu Działań na Rzecz Zatrudnienia*⁹⁸, który wskazuje kluczowe kierunki polityki regionu w zakresie rozwoju zasobów ludzkich w danym roku. W roku 2010 województwo rekomendowało 10 kluczowych tematów polityki rynku pracy, które realizowane były w ramach 7 obszarów problemowych. Przyjęte obszary zostały uzupełnione poprzez politykę interwencyjną regionu ukierunkowaną na pomoc osobom i terenom dotkniętym skutkami powodzi i osuwisk w roku 2010. *Pakiet rozwiązań dla usuwania skutków tegorocznych powodzi oraz działań w zakresie prewencji przeciwpowodziowej z wykorzystaniem możliwości Funduszu Pracy i Europejskiego Funduszu Społecznego* został uznany za integralny element polityki rynku pracy w Małopolsce.

Regionalny Plan Działań na Rzecz Zatrudnienia obejmuje przedsięwzięcia, które w 2010 r. realizował Samorząd Województwa Małopolskiego i instytucje regionalne w celu rozwoju zasobów ludzkich w regionie, w tym również realizowane w ramach części regionalnej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Uszczegółowienie działań realizowanych w Małopolsce w ramach PO KL są Plany Działań PO KL. *Plany Działania* poprzez kryteria dostępu i kryteria strategiczne akcentują specyficzne potrzeby regionu, a zatem wskazują grupy wymagające wsparcia, obszary interwencji, działania możliwe do realizacji.

Na realizację zadań w ramach *Regionalnego Planu Działań na Rzecz Zatrudnienia* przeznaczono łącznie 735 mln zł, w tym 406,5 mln z Europejskiego Funduszu Społecznego oraz 248,7 mln z Funduszu Pracy. W efekcie 89% środków przeznaczonych na realizację regionalnej polityki rynku pracy finansowane jest z tych dwóch źródeł. Dzięki realizowanym działaniom:

- 11 735 osób podjęło pracę,
- 202 382 osób uzyskało wiedzę, umiejętności i kwalifikacje,
- utworzono 8 819 nowych miejsc pracy, w tym w formie samozatrudnienia.

⁹⁷ Począwszy od roku 2009 trwają prace nad aktualizacją *Strategii Rozwoju Województwa* obejmujące weryfikację przyjętych założeń i kierunków rozwoju Małopolski. Zaktualizowana Strategia ma zostać przyjęta w roku 2011.

⁹⁸ Opracowanie *Regionalnego Planu Działań na Rzecz Zatrudnienia na rok 2010* jest wykonaniem postanowień art. 3 Ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. Zgodnie z zapisami ustawy, samorząd województwa, na podstawie Krajowego Planu Działań na Rzecz Zatrudnienia, jest corocznie zobowiązany do opracowania regionalnego planu działań na rzecz zatrudnienia. Plan winien wpisywać się w kierunki polityki w zakresie rynku pracy określone w strategii rozwoju województwa, oraz określać priorytetowe grupy bezrobotnych i innych osób wymagających wsparcia w danym roku.

6.1 DZIAŁANIA ANTYKRYZYSOWE

Rekomendacja na rok 2010 – Powinny być kontynuowane działania antykryzysowe zapoczątkowane w roku 2009. W 2010 realizowany będzie nadal Program wsparcia pracodawców restrukturyzujących zatrudnienie. Sytuacja społeczno-gospodarcza nie wymaga jednak podejmowania nowych programów. Nadal realizowane będą działania w ramach środków zaangażowanych w roku ubiegłym oraz tegorocznych budżetów urzędów pracy. Ze względu na specyfikę procesów zachodzących na rynku pracy istnieje potrzeba położenia głównego nacisku na działania w zakresie outplacementu rozproszonego, czyli adresowania usług do osób zagrożonych utratą zatrudnienia i zwolnionych z różnych zakładów pracy.

W roku 2010 kontynuowane były działania zapoczątkowane w roku 2009 w ramach Programu wsparcia pracodawców restrukturyzujących zatrudnienie. Łączne środki przeznaczone na realizację działań w roku 2010 wyniosły ponad 17 mln zł. Program miał odpowiadać w sposób kompleksowy na pojawiające się wyzwania, gdyż zawierał nie tylko działania ukierunkowane na stałe monitorowanie sytuacji na rynku pracy, ale również gwarantował kompleksową informację dla pracodawców nt. możliwości pomocy w przeprowadzeniu procesu zwolnień pracowników, przy wykorzystaniu potencjału i możliwości publicznych służb zatrudnienia. Głównym założeniem Programu była partnerska współpraca pomiędzy instytucjami rynku pracy (wojewódzki i powiatowe urzędy pracy), związkami zawodowymi, organizacjami pracodawców, Okręgową Inspekcją Pracy oraz firmami konsultingowymi, świadczącymi w ramach PO KL usługi dla pracodawców przechodzących procesy modernizacyjne oraz ich pracowników. Realizowana polityka województwa o charakterze antykryzysowym adresowana była do:

- przedsiębiorstw doświadczających trudności w efekcie spowolnienia gospodarczego,
- pracowników zagrożonych utratą pracy w wyniku zmian restrukturyzacyjnych,
- osób bezrobotnych, które utraciły zatrudnienie w wyniku pogorszenia sytuacji ekonomicznej firmy.

W ramach monitoringu regionalnego rynku pracy do władz samorządowych różnego szczebla, Wojewody, małopolskich posłów i podmiotów zaangażowanych w działania wspierające pracodawców trafiło 48 tygodniowych raportów zawierających aktualne informacje o zagrożeniach na lokalnych rynkach pracy. Przekazano także 12 raportów miesięcznych prezentujących rozszerzoną informację o zmianach na rynku pracy w regionie przygotowaną w oparciu o wskaźniki PUP. Działania o charakterze informacyjnym obejmują także funkcjonowanie Punktu Informacyjnego w WUP Kraków jako miejsca pierwszego

kontaktu oferującego informacje dla pracodawców na temat form wsparcia ze strony urzędów pracy dla pracodawców i pracowników w okresie zwolnień; a także realizowanych projektów outplacementowych. Informacja udzielana była również podczas spotkań z pracodawcami, targów pracy, a także w odpowiedzi na zapytania pracodawców.

Założono również bezpośrednią pomoc dla pracodawców restrukturyzujących zatrudnienie i osób zagrożonych utratą pracy w ramach PO KL oraz Funduszu Pracy. Począwszy od II połowy roku 2009 realizowane są dwa projekty finansowane z PO KL przewidujące realizację programów zwolnień monitorowanych oraz oferujące szkolenia przekwalifikowujące dla osób zagrożonych utratą pracy. Na przestrzeni lat 2009-2011 projekty te będą realizowały działania pomocowe dla restrukturyzowanych przedsiębiorstw oraz ich pracowników na łączną kwotę 13,3 mln zł. Od początku realizacji projektów wsparciem zostało objętych 1268 osób i 48 przedsiębiorstw, w tym w 2010 roku 878 osób oraz 35 przedsiębiorstw. Głównymi formami wsparcia były szkolenia przekwalifikowujące i poradnictwo zawodowe. Ponadto 35 osób uzyskało środki na założenie własnej firmy, 19 osób otrzymało dodatki motywacyjne związane z podjęciem pracy za wynagrodzeniem niższym niż u dotychczasowego pracodawcy, a kolejne 5 osób odebrało dodatki mobilnościowe związane ze znalezieniem zatrudnienia w odległości powyżej 50 km od miejsca zamieszkania. Łączny koszt działań zrealizowanych w roku 2010 wynosi blisko 8 mln zł.

Kolejnym elementem polityki antykryzysowej są działania podejmowane przez powiatowe urzędy pracy w ramach środków Funduszu Pracy. Powiatowe urzędy pracy otrzymały z dodatkową pulę środków na kwotę ponad 4,1 mln zł dedykowanych aktywizacji osób bezrobotnych, które utraciły pracę w związku z trudnościami gospodarczymi lub niewypłacalnością pracodawcy w warunkach kryzysu finansowego. Powiatowe urzędy pracy objęły wsparciem 178 osób, które straciły pracę w wyniku restrukturyzacji przedsiębiorstw. Osoby te skorzystały głównie ze środków na podjęcie działalności gospodarczej, szkoleń z przedsiębiorczości i wsparcia w postaci Indywidualnych Planów Działania. PUP refundowały również pracodawcom zatrudniającym osoby, które utraciły pracę w wyniku restrukturyzacji firmy, koszty doposażenia lub wyposażenia stanowiska pracy dla skierowanych osób bezrobotnych. Łączne wydatki poniesione na aktywizację osób bezrobotnych, które utraciły zatrudnienie w wyniku restrukturyzacji firm zamknęły się kwotą 3,2 mln zł. Środki nie zostały w pełni wykorzystane, gdyż w trakcie roku okazało się, że pracodawcy wycofali się z przeprowadzenia znacznej części planowanych redukcji zatrudnienia, a zatem wielkość zrealizowanych zwolnień grupowych była niższa niż przewidywano.

Doświadczenia z pierwszego roku realizacji Programu wsparcia pracodawców restrukturyzujących zatrudnienie wskazywały, że istnieje potrzeba stosowania tzw. outplacementu rozproszonego, a zatem adresowania usług do osób zagrożonych utratą zatrudnienia i zwolnionych z różnych zakładów pracy. W związku z powyższym jeden z projektów finansowanych w ramach PO KL został zorientowany głównie na wsparcie osób, które były zagrożone zwolnieniami lub utraciły pracę z przyczyn leżących po stronie pracodawcy. Natomiast drugi z projektów obejmował wsparciem głównie przedsiębiorstwa doświadczające trudności ekonomicznych i restrukturyzujące zatrudnienie. Równocześnie widoczna jest potrzeba promowania działań w zakresie przewidywania i zarządzania zmianą gospodarczą. Pomocnym instrumentem mogą być tu strategie zarządzania zmianą w ujęciu lokalnym, czy branżowym. W roku 2011 preferowane będą projekty wspierające tworzenie partnerstw lokalnych z udziałem m.in. przedsiębiorstw, organizacji pracodawców, związków zawodowych, jednostek samorządu terytorialnego, urzędów pracy i innych środowisk, mających na celu opracowanie i wdrażanie strategii przewidywania i zarządzania zmianą gospodarczą na poziomie lokalnym i wojewódzkim

6.2 WSPIERANIE POWSTAWANIA I ROZWOJU FIRM

Rekomendacje na rok 2010 - *Istnieje potrzeba zróżnicowania bezpośredniego wsparcia w zakresie tworzenia nowych firm ze względu na źródło finansowania (Fundusz Pracy i Europejski Fundusz Społeczny). Środki Europejskiego Funduszu Społecznego powinny być nakierowane na tworzenie małych przedsiębiorstw wykorzystujących potencjał innowacyjny regionu, a z Funduszu Pracy - na samozatrudnienie. Na rok 2010 przyjęto rozwiązania polegające na preferowaniu osób, które zostały przygotowane (przeszkolone) do założenia innowacyjnych firm komercjalizujących wiedzę i technologię.*

Polityka województwa w zakresie podnoszenia konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw poprzez rozwój zasobów pracy przynosi zamierzone efekty. Obecnie wsparcie w 70% kierowane jest do MSP. Szczególny nacisk położony jest na doradztwo, co ma wspomagać dostosowanie firm do zmian zachodzących w gospodarce.

Regionalna polityka rynku pracy w obszarze wspierania powstawania i rozwoju firm realizowana jest na czterech głównych poziomach obejmujących:

- Wspieranie osób przedsiębiorczych poprzez doradztwo i szkolenia przygotowujące do rozpoczęcia działalności gospodarczej – W tym obszarze szczególny nacisk w roku 2010 położono na zgodność branż, w których powstaną nowe przedsiębiorstwa

z priorytetowymi kierunkami rozwoju określonymi w Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Małopolskiego⁹⁹.

- Bezpośrednie wsparcie tworzenia nowych przedsiębiorstw poprzez dotacje w ramach Funduszu Pracy i Europejskiego Funduszu Społecznego.
- Podniesienie konkurencyjności firm poprzez podniesienie kwalifikacji ich pracowników w formie kursów i szkoleń, a także usług doradczych. Preferencje skierowane były do mikro i małych przedsiębiorstw.
- Wspieranie innowacyjności przedsiębiorstw poprzez inicjatywy ukierunkowane na lepsze wykorzystanie małopolskiej nauki.

Łącznie w roku 2010 na działania podejmowane w zakresie przygotowania i tworzenia nowych firm wydatkowano blisko 154,8 mln zł, natomiast w ramach podnoszenia kwalifikacji pracowników przedsiębiorstw zrealizowano działania na kwotę 29,3 mln zł.

Pierwszy z obszarów odnosi się do tworzenia potencjału dla przedsiębiorczości, a zatem odpowiedniego przygotowania osób zainteresowanych podjęciem samozatrudnienia. Osoby takie mogą uzyskać wiedzę niezbędną do założenia i prowadzenia własnej firmy poprzez udział w szkoleniach i doradztwie. Działania te cieszą się ogromnym zainteresowaniem mieszkańców Małopolski, o czym może świadczyć liczba osób, które w 2010 dążyły do uzyskania wiedzy z zakresu rozpoczynania działalności gospodarczej. Łącznie blisko 7,9 tys. osób¹⁰⁰ poznało zasady i uwarunkowania tworzenia i prowadzenia własnej firmy. W ramach powyższej grupy do szczególnej kategorii należy zaklasyfikować osoby¹⁰¹, które chcą założyć firmy mające na celu komercjalizację innowacyjnych pomysłów lub technologii. Potencjał naukowo-badawczy Małopolski stanowi doskonałą podstawę dla rozwoju innowacyjnych pomysłów, a w następstwie również wysoce innowacyjnych przedsiębiorstw. W roku 2010 w szkoleniach przygotowujących do założenia firmy komercjalizującej wiedzę i innowacje uczestniczyło 399 osób. Projekty realizowane w regionie zakładają realizację szkoleń i doradztwa w zakresie rozpoczynania innowacyjnej działalności gospodarczej w obszarach określonych w Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Małopolskiego.

⁹⁹ W roku 2010 preferowane były projekty prowadzące do rozpoczęcia innowacyjnej działalności gospodarczej w obszarach zgodnych z RSI WM. Powyższe obszary to Inżynieria środowiska wraz z projektowaniem architektonicznym i przemysłowym, Infrastruktura techniczna i transport, Ochrona środowiska i krajobrazu, Energetyka odnawialna, Inżynieria materiałowa wraz z technologiami i technikami odlewniczymi oraz hutniczymi, Technologie i techniki w inżynierii chemicznej, Technologie i techniki w budownictwie, Ochrona zdrowia – przemysł uzdrowiskowy, rekreacja i turystyka, Technologie medyczne, Biologia i biotechnologia, Edukacja w kształtowaniu kultury innowacji, Technologie i techniki informacyjne.

¹⁰⁰ Przygotowanie osób zainteresowanych podjęciem samozatrudnienia realizowane jest przez PUP w ramach projektów systemowych PO KL oraz środków Funduszu Pracy; a także w ramach projektów realizowanych w Działaniu 6.2 PO KL i Poddziałaniach 8.1.2 oraz 8.2.1 PO KL.

¹⁰¹ Działania takie realizowane są w ramach Poddziałania 8.2.1 PO KL i są kierowane do studentów, absolwentów, doktorantów i pracowników sfery nauki.

Drugi poziom polityki regionu obejmuje tworzenie nowych firm poprzez przyznanie dofinansowania na rozpoczęcie działalności gospodarczej, a także zagwarantowanie wsparcia w pierwszych miesiącach działania nowego przedsiębiorstwa. Dotacja jest bezpośrednim impulsem do podjęcia samozatrudnienia, a często również znaczącą pomocą dla osób, które nie posiadają wystarczających środków do realizacji własnego pomysłu na biznes. W roku 2010 dzięki przyznanym środkom na rozpoczęcie działalności gospodarczej w Małopolsce powstało 6 874 firmy¹⁰², w tym 6 151 firm zostało utworzonych przez powiatowe urzędy pracy. Dzięki konsekwentnie realizowanej polityce województwa w kolejnych latach liczba ta będzie wzrastać. Z kolei dostępne dla nowych firm wsparcie pomostowe, w tym doradcze, powinno w korzystny sposób wpływać na trwałość nowo założonych przedsiębiorstw. Działania podjęte w roku 2010 w ramach polityki Województwa ukierunkowanej na wspieranie samozatrudnienia w ramach środków PO KL doprowadzą do powstania w kolejnych latach 771 nowych przedsiębiorstw, w tym 194 firmy utworzone zostaną przez osoby poszkodowane w wyniku powodzi z roku 2010¹⁰³. Dzięki środkom Funduszu Pracy i Europejskiego Funduszu Społecznego¹⁰⁴ w latach 2004 – 2010 utworzono łącznie blisko 24,5 tys. mikroprzedsiębiorstw, w tym 22,7 tys. Zostało założonych przez osoby bezrobotne wspierane przez PUP.

Trzeci poziom polityki regionu obejmuje kwestię rozwoju zasobów pracy, a zatem szkoleń dla firm i ich pracowników, które docelowo skutkują podniesieniem konkurencyjności przedsiębiorstw. Pracodawcy mogą samodzielnie, lub za pośrednictwem instytucji szkoleniowej, starać się o dofinansowanie projektów szkoleniowych i doradczych dla swoich firm. W Małopolsce realizowanych było 29 dedykowanych dla konkretnych przedsiębiorstw. Poza projektami dedykowanymi dla konkretnej firmy realizowane są również projekty oferujące dofinansowane szkolenia dla kadr zarządzających i pracowników przedsiębiorstw. Tym samym pracodawca ma możliwość delegowania pracowników na szkolenia tematyczne realizowane przez np. z zakresu zarządzania, marketingu i sprzedaży, zarządzania jakością, kompetencji w zakresie technologii informatycznych czy języków obcych, bez konieczności przygotowania odrębnego projektu szkoleniowego dla własnej firmy. Realizowanych było 71 projektów, w ramach których pracownicy delegowani przez pracodawcę mogli podnosić swoje umiejętności i kwalifikacje. Polityka województwa przyniosła zakładany skutek, gdyż połowa realizowanych projektów oferuje usługi szkoleniowe dla mikro i małych przedsiębiorstw z Małopolski. Działania wspierające rozwój zasobów ludzkich

¹⁰² Liczba ta obejmuje firmy powstałe w wyniku środków na rozpoczęcie działalności gospodarczej przyznawanych przez PUP w ramach środków PO KL i Funduszu Pracy, a także powstałe w wyniku dotacji w ramach Działania 6.2 PO KL.

¹⁰³ Dane odnoszą się do projektów wyłonionych do dofinansowania w ramach konkursów w Działaniu 6.2 z roku 2010.

¹⁰⁴ Środki EFS dedykowane na wsparcie przedsiębiorczości dostępne były w ramach Działania 2.5 ZPORR i Działania 6.2 PO KL.

przedsiębiorstw cieszyły się ogromnym zainteresowaniem, w związku z powyższym w roku 2010 kwota przeznaczona na ten obszar polityki regionu została zwiększona z 20 mln zł do 28,3 mln zł. Pozwoliło to na zakontraktowanie większej liczby szkoleń, które będą realizowane w kolejnych latach¹⁰⁵.

Działania w zakresie wspierania innowacyjności przedsiębiorstw wiążą się z dążeniem do lepszego wykorzystania potencjału małopolskiej nauki. Służyć temu mają m.in. przygotowanie studentów, doktorantów i pracowników naukowych do zakładania firm komercjalizujących wiedzę, technologię i innowacje. W roku 2010 katalog instrumentów wsparcia współpracy nauki i biznesu został rozszerzony o staże pracowników naukowych w przedsiębiorstwach oraz wspieranie tworzenia rozwiązań o charakterze sieciowym. 54 pracowników naukowych rozpoczęło staże w małopolskich przedsiębiorstwach, dzięki którym mają szansę na zdobycie wiedzy o nowoczesnych zastosowaniach technologii w gospodarce oraz wiedzy praktycznej na temat procesów produkcyjnych i technologicznych. Staż jest również korzystny dla przedsiębiorstw, gdyż pracownicy naukowcy mają wspierać firmy w rozwiązywaniu problemów oraz wdrażaniu innowacji związanych z procesem produkcji, udoskonaleniem wytwarzanego produktu lub usługi, zarządzaniem, czy też optymalizacją kosztów funkcjonowania. Docelowo w stażach weźmie udział 100 pracowników naukowych. Do realizacji wyłoniono również trzy kolejne projekty zakładające realizację staży w przedsiębiorstwach i dwa projekty przewidujące tworzenie platform współpracy i komunikacji pomiędzy nauką i biznesem.

Mikro i małe przedsiębiorstwa stanowią 99% ogółu firm działających w Małopolsce. Lokalna przedsiębiorczość jest podstawą zrównoważonego rozwoju regionu. Jest to rezultat silnego powiązania małych, rodzinnych firm z lokalną gospodarką i rynkiem pracy. Zarówno małe przedsiębiorstwa, jak i duże korporacje, są zależne od koniunktury gospodarczej. Przedsiębiorstwa zorientowane na rynek lokalny szybko odczuwają zmniejszenie dochodów swoich klientów, czy ograniczenie skali działalności kontrahentów. Tym samym konieczne jest równoległe prowadzenie działań z zakresu promowania przedsiębiorczości, jak i wspierania już działających przedsiębiorstw w drodze doradztwa i szkoleń. Kompleksowe wsparcie dla obecnych i przyszłych przedsiębiorców pozwoli zwiększyć poziom przeżywalności firm, a także będzie wzmacniać ich konkurencyjność, przyczyniając się do rozwoju małopolskiej gospodarki i rynku pracy.

¹⁰⁵ Do realizacji wyłoniono również 1 projekt oferujący usługi doradcze dla 180 mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, który realizowany będzie od roku 2011.

6.3 LEPSZE SZANSE EDUKACYJNE DLA DZIECI I MŁODZIEŻY

Rekomendacje na rok 2010 - Kontynuowane są działania w zakresie zwiększania dostępności wychowania przedszkolnego. Niezwykle ważne jest, by dzieci w wieku przedszkolnym miały dostęp do opieki przedszkolnej na terenie gminy, w której mieszkają. Dzięki dotychczas zrealizowanym działaniom liczba gmin, w których nie funkcjonuje żadna forma opieki przedszkolnej, została zmniejszona z 15 do 6. Działania podejmowane w kolejnych latach powinny doprowadzić do sytuacji, w której w każdej gminie Małopolski funkcjonować będzie co najmniej jedno przedszkole.

Samorząd wojewódzki i samorządy lokalne powinny zadbać o trwałość działań podejmowanych w zakresie opieki przedszkolnej i wyrównywania oraz zwiększania szans edukacyjnych uczniów, poprzez wypracowanie wspólnego systemu rozwiązań wspierających placówki przedszkolne i szkolne po okresie gwarantowanego dofinansowania ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

Polityka województwa wyraźnie akcentuje potrzebę kreowania nowych szans edukacyjnych dla dzieci i młodzieży na każdym etapie edukacji. Działania realizowane są na trzech głównych poziomach:

- Wsparcie dla obszarów edukacyjnie zaniedbanych, w tym w roku 2010 ukierunkowane było ono na:
 - o upowszechnienie edukacji przedszkolnej w gminach, w których mniej niż 30% dzieci w wieku od 3 do 5 lat jest objętych wychowaniem przedszkolnym.
 - o realizację programów rozwojowych w szkołach, które dotychczas nie korzystały z możliwości PO KL, w szczególności wsparcie szkół podstawowych i gimnazjów zlokalizowanych na obszarach wiejskich oraz szkół średnich, w których poziom zdawalności matury w roku 2009 wynosił poniżej średniej w województwie
- Rozwoju kompetencji kluczowych uczniów w zakresie kompetencji naukowo-techniczne, a także przedsiębiorczość i inicjatywność¹⁰⁶.

Wspieranie młodzieży zdolnej poprzez bezpośrednie rozwijanie zainteresowań i uzdolnień, a także tworzenie nowych rozwiązań systemowych pracy z uczniem zdolnym.

Łącznie w roku 2010 na działania podejmowane w zakresie wsparcia obszarów edukacyjnie zaniedbanych i rozwoju kompetencji uczniów wydatkowano blisko 58,8 mln zł. Zrealizowano również działania na kwotę 7,9 mln zł w zakresie wspierania uzdolnień.

¹⁰⁶ W ramach Poddziałania 9.1.2 POKL wprowadzono kryterium dostępu, iż programy rozwojowe szkół obligatoryjnie zawierać muszą zajęcia pozalekcyjne w zakresie przedmiotów matematyczno-przyrodniczych i/lub przedsiębiorczości. Kryterium dostępu musi być obligatoryjnie spełnione przez wszystkie projekty złożone w odpowiedzi na dany konkurs.

Pierwsza z dziedzin polityki województwa w zakresie edukacji obejmuje wsparcie dla obszarów edukacyjnie zaniedbanych. Działania realizowane są na poziomie edukacji przedszkolnej oraz szkolnictwa ogólnego. Wsparcie opieki przedszkolnej kierowane było do gmin, w których wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej¹⁰⁷ był niższy niż 30%. Podjęte działania zaowocowały powstaniem 30 przedszkoli i punktów przedszkolnych na obszarach o utrudnionym dostępie do opieki przedszkolnej oraz wsparciem dla 7 działających przedszkoli. Oferują one zajęcia przedszkolne dla ponad 1,4 tys. dzieci. Co ważne, przedszkola i inne formy opieki przedszkolnej zostały utworzone w 12 z 15 małopolskich gmin, w których w roku 2006 dzieci w wieku od 3 do 5 lat w ogóle nie miały możliwości korzystania z opieki przedszkolnej¹⁰⁸. Warto natomiast podkreślić, że samorządy lokalne dbają, by nowo utworzone przedszkola kontynuowały działalność po zakończeniu finansowania w ramach PO KL. Na pięć zakończonych projektów edukacji przedszkolnej cztery przedszkola kontynuują działalność jako jednostki publiczne, jedno w formie niepublicznej.

Równolegle prowadzone są również działania ukierunkowane na zwiększanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży. W latach poprzednich szczególny nacisk położony był na wspieranie programów rozwojowych szkół, których uczniowie osiągalni średni wynik w ramach egzaminów zewnętrznych, niższy od średniej wojewódzkiej¹⁰⁹. 95 takich projektów kierowanych do szkół prowadzących kształcenie ogólne wyłonionych w latach 2008 - 2009 było realizowanych w roku 2010. Działania podjęte w roku 2010 zostały zogniskowane na wsparciu dla szkół, które dotychczas nie finansowały programów rozwojowych ze środków PO KL. Podniesienie jakości kształcenia, poprzez organizację zajęć dydaktyczno-wyrównawczych i dodatkowych, nie tylko wpłynie na poziom wiedzy uczniów, to także pierwszy krok do pobudzania zainteresowań, a zatem wsparcie wszechstronnego rozwoju uczniów i identyfikacja obszarów ich uzdolnień. W roku 2010 78% (39 projektów) przewidzianych do realizacji projektów obejmujących programy rozwojowe szkół prowadzących kształcenie ogólne kierowanych było do szkół podstawowych i gimnazjów zlokalizowanych na terenach wiejskich, a 3 projekty kierowane były do liceum, których uczniowie uzyskali w roku 2009 wyniki z matury niższe od średniej wojewódzkiej. Rokrocznie, małopolscy uczniowie uzyskują niższe wyniki egzaminów zewnętrznych w części matematyczno-przyrodniczej. Potwierdza to diagnoza potrzeb edukacyjnych

¹⁰⁷ Udziału dzieci w wieku od 3 do 5 lat w opiece przedszkolnej spośród ogółu dzieci w tym wieku.

¹⁰⁸ Statystyka publiczna wskazuje, iż w 2009 r. w Małopolsce istniało 9 gmin, w których nie istniała żadna forma edukacji przedszkolnej dla dzieci w wieku 3-5 lat, lecz po zestawieniu tych informacji z wynikami konkursów w Poddziałaniu 9.1.1 z lat 2009 i 2010 należy oczekiwać, iż na mapie Małopolski pozostaną tylko 3 "białe plamy" w zakresie edukacji przedszkolnej. Gminy Raclawice, Słaboszów i Gródek nad Dunajcem nie zostały objęte działaniami projektowymi dofinansowanymi w ramach Poddziałania 9.1.1 PO KL.

¹⁰⁹ Egzaminy zewnętrzne rozumiane są jako: w przypadku szkół podstawowych – sprawdzian szóstoklasistów; w przypadku szkół gimnazjalnych – egzamin gimnazjalny; w przypadku szkół średnich – poziom zdawalności matury.

uczniów przedstawiona przez jednostki oświatowe wskazuje. Największe zapotrzebowanie występuje w zakresie zajęć dydaktyczno-wyrównawczych z przedmiotów matematyczno-przyrodniczych (86% projektów zakłada realizację zajęć w tym zakresie), następnie z przedmiotów humanistycznych (60%) i języków obcych (48%).

Drugim, niezwykle ważnym obszarem interwencji w ramach polityki województwa jest nacisk na wspieranie kompetencji kluczowych¹¹⁰ na wszystkich poziomach edukacji. Kompetencje kluczowe to połączenie wiedzy, umiejętności i postaw odpowiednich do sytuacji. Są one niezbędne do samorealizacji i rozwoju osobistego, bycia aktywnym obywatelem, integracji społecznej i zatrudnienia. Wspieranie programów rozwojowych szkół umożliwiających wzrost poziomu kompetencji kluczowych uczniów jest długoterminowym celem polityki województwa, przy czym szczególny nacisk został położony na kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne oraz przedsiębiorczość. Znalazło to odzwierciedlenie w przygotowanych programach rozwojowych szkół, gdyż najczęściej występującą formą wsparcia uczniów są zajęcia dodatkowe rozwijające kompetencje matematyczno-przyrodnicze (90% projektów zakłada realizację zajęć pozalekcyjnych w tym zakresie). Wśród zajęć rozwijających kompetencje kluczowe przewidziano także rozwój kompetencji w zakresie komunikacji w językach obcych (86%), ekspresji kulturalnej (74%), kompetencji informatycznych (72%), kompetencji humanistycznych (56%), przedsiębiorczości (20%) i umiejętności uczenia się (8%). Udział w zajęciach dodatkowych z zakresu kompetencji kluczowych angażuje uczniów do czynnego udziału w zdobywaniu wiedzy, rozwija ich kreatywność i inicjatywność, formuje umiejętności praktycznego działania.

Kolejnym długoterminowym priorytetem polityki jest wspieranie młodzieży uzdolnionej. Działania w tym zakresie oparte są o dwa założenia. Pierwszym z nich jest bezpośrednie wspieranie uczniów uzdolnionych w ramach Małopolskiego Programu Stypendialnego dla uczniów szczególnie uzdolnionych. W ramach Programu wspierani są uzdolnieni uczniowie szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych, których niekorzystna sytuacja materialna stanowi barierę w rozwoju edukacyjnym. We współpracy z nauczycielem tworzą oni i realizują plany rozwoju zainteresowań i programy badawcze rozwijając w ten sposób swoją wiedzę i uzdolnienia. Uzyskane stypendium pozwala im na prowadzenie badań własnych lub zakup pomocy naukowych niezbędnych do realizacji planu pracy. Natomiast opiekun stypendysty uzyskuje dodatkową gratyfikację za zaangażowanie i czas

¹¹⁰ Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie z dnia 18 grudnia 2006 r. wskazują na osiem kompetencji kluczowych: 1) porozumiewanie się w języku ojczystym; 2) porozumiewanie się w językach obcych; 3) kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne; 4) kompetencje informatyczne; 5) umiejętność uczenia się; 6) kompetencje społeczne i obywatelskie; 7) inicjatywność i przedsiębiorczość; 8) świadomość i ekspresja kulturalna.

poświęcony na rozwój zainteresowań podopiecznych. W roku 2010 wsparciem objętych było 283 stypendystów.

Drugim elementem polityki na rzecz uczniów uzdolnionych są działania wspierające system edukacji, a zatem przygotowanie nauczycieli do skutecznej identyfikacji uzdolnień, a także efektywnej pracy z uczniem zdolnym. Celowi temu służy projekt DiAMEnT – Dostrzec i Aktywizować Możliwości, Energię, Talenty, który ma za zadanie wypracowanie kompleksowego i innowacyjnego narzędzia - Regionalnego programu wspierania uzdolnień dzieci i młodzieży w zakresie kompetencji kluczowych. Program, oraz przygotowani do jego stosowania nauczyciele, zostanie sprawdzony pod względem skuteczności właśnie w formie pracy z uczniami uzdolnionymi. W roku 2010 zdiagnozowano pod kątem uzdolnień w zakresie kompetencji kluczowych 26 358 uczniów. Efektem przeprowadzonej diagnozy było zakwalifikowanie 12 497 uczniów do udziału w zajęciach w 150 Powiatowych Ośrodkach Wspierania Uczniów Zdolnych (POWUZ) oraz uczestniczenia w e-learningowych zajęciach kół naukowych¹¹¹. Ponadto przeszkolono 3 148 nauczycieli, w tym: 923 nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej do realizacji programu z zakresu twórczego myślenia, 1478 nauczycieli różnych specjalności w zakresie pracy z uczniem zdolnym, a także 747 nauczycieli prowadzących zajęcia w POWUZ.

Edukacja i rynek pracy to dwie wzajemnie zależne sfery. Wynika to z faktu, iż to właśnie w procesie edukacji młodzi ludzie nabywają wykształcenie i umiejętności niezbędne im na rynku pracy. Jest to również okres kształtowania postaw społecznych, które później znajdują odzwierciedlenia w decyzjach edukacyjnych, czy ścieżce rozwoju zawodowego. Współcześnie coraz większe znaczenie ma zdolność do zaadaptowania się do nowych warunków i zmian na rynku pracy. Zapewnienie młodym ludziom warunków do rozwinięcia kompetencji kluczowych na poziomie przygotowującym ich do dorosłego życia oraz stanowiącym podstawę dla dalszej nauki i życia zawodowego, a także wyrównywanie szans w dostępie do wysokiej jakości edukacji, są kluczowe dla poprawy jakości kapitału ludzkiego Małopolski. Preferowanie kompetencji matematycznych i naukowo-technicznych pozwoli w dłuższej perspektywie zwiększyć udział osób z wykształceniem technicznym na małopolskim rynku pracy. Niezwykle ważnym czynnikiem jest również identyfikacja talentów oraz stworzenie warunków dla rozwoju uzdolnień, gdyż decydują one o przyszłych perspektywach dla rozwoju regionu.

¹¹¹ Zrealizowano 128 godz. kół naukowych oraz 4270 godz. zajęć pozalekcyjnych w POWUZ.

6.4 POWIĄZANIE SEKTORA EDUKACYJNEGO Z RYNKIEM PRACY

Rekomendacje na rok 2010 - W 2010 r. preferowane będą programy szkolne z udziałem pracodawców. Szkoły zawodowe w Małopolsce włączane będą w proces promowania postaw uczenia się przez całe życie.

Wspieranie lepszego powiązania edukacji z rynkiem pracy jest szczególnie ważnym obszarem w polityce regionu. Realizowane działania mają charakter komplementarny, tak by proces obejmował możliwie najszerszą perspektywę. Do działań o charakterze bezpośrednim należy zaliczyć:

- tworzenie programów rozwojowych szkół ukierunkowanych m.in. na modernizację oferty kształcenia zawodowego i dostosowanie jej do potrzeb regionalnego rynku pracy. W 2010 roku podjęto decyzję o realizacji projektu systemowego realizowanego przez samorząd województwa w partnerstwie z organami prowadzącymi szkoły zawodowych.
- wspieranie uczniów poprzez realizację zajęć dydaktyczno-wyrównawczych i specjalistycznych służących wyrównywaniu dysproporcji edukacyjnych, a także zajęć dodatkowych ukierunkowanych na rozwój kompetencji kluczowych.
- podwyższanie kwalifikacji nauczycieli szkół zawodowych.

Łącznie w roku 2010 na działania bezpośrednie prowadzące do lepszego powiązania edukacji z rynkiem pracy wydatkowano ponad 28,8 mln zł.

Wsparciem dla działań o charakterze bezpośrednim są przedsięwzięcia analityczno – badawcze obejmujące:

- prowadzenie badań i analiz wspierających proces modernizacji kształcenia zawodowego,
- dostarczanie informacji o możliwościach kształcenia w regionie,
- promowanie korzyści wynikających z uczenia się przez całe życie na poziomie lokalnym,
- systemowe zapewnienie jakości usług edukacyjno-szkoleniowych.

Problemem szkolnictwa zawodowego jest niedostosowanie kompetencji i umiejętności absolwentów do wymogów stawianych przez pracodawców - przedsiębiorstwa wymagają od absolwentów konkretnych kwalifikacji zawodowych, ale również umiejętności interpersonalnych i kompetencji kluczowych. Mały dostęp do nowoczesnej bazy dydaktycznej i nowoczesnych technologii w trakcie nauki zawodu powoduje, iż absolwenci szkół zawodowych nie uzyskują w procesie edukacji umiejętności adekwatnych do wymagań pracodawców. Modernizację szkolnictwa zawodowego jest jednym z kluczowych kierunków polityki województwa małopolskiego. Świadczą o tym zarówno środki przeznaczane bezpośrednio na wsparcie szkół zawodowych rozwijających programy kształcenia, jak i wsparcie o charakterze pośrednim – poprzez realizację badań wspierających spójność procesu edukacji z potrzebami regionalnego rynku pracy. W roku 2010 Województwo

Małopolskie rozpoczęło realizację nowatorskiej koncepcji działań mających na celu kompleksowe wsparcie szkolnictwa zawodowego w regionie. Obejmuje ona dwa projekty zakładające równoczesne wsparcie uczniów, jak również kadry pedagogicznej i szkół zawodowych kształcących w 7 kluczowych dla województwa branżach tj. mechaniczno-mechatronicznej, budowlanej, informatyczno-elektronicznej, turystyczno-gastronomicznej, rolno-przetwórczej, społeczno-medycznej oraz usługowej. Projekt *Modernizacja kształcenia zawodowego w Małopolsce* to przedsięwzięcie o wartości 140 milionów zł zaplanowane na lata 2010 - 2014. Projekt obejmie wsparciem 200 szkół zawodowych i placówek prowadzących kształcenie w branżach kluczowych dla rozwoju regionu. Szczególny nacisk położony będzie na organizację zajęć pozwalających na doskonalenie umiejętności zawodowych z wykorzystaniem nowoczesnej bazy dydaktycznej. Szkoły zostaną wyposażone w specjalistyczny sprzęt oraz nowoczesne materiały dydaktyczne służące podniesieniu jakości i atrakcyjności kształcenia zawodowego. Przewidziano również prowadzenie zajęć u przedsiębiorców, aby uczniowie mogli zapoznać się z realnym warsztatem pracy obranego przez siebie zawodu. W pierwszym etapie projektu wsparciem zostaną objęte szkoły kształcące w branżach budowlanej, turystyczno-gastronomicznej i społeczno-medycznej, a w kolejnych etapach projektu uruchomione zostanie wsparcie dla pozostałych branż: mechaniczno - mechatronicznej, elektroniczno-informatycznej, rolno-przetwórczej oraz usługowej. Z kolei wsparcie dla uczniów szkół zawodowych realizowane od roku 2010 obejmuje doradztwo zawodowe oraz prowadzenie dodatkowych zajęć, które pozwolą uczniom podnieść wiedzę i umiejętności w zakresie kompetencji matematyczno-przyrodniczych, informatycznych i języków obcych. W ramach projektu zaplanowano działania dla 37 670 uczniów.

Dopełnieniem działań na rzecz kształcenia zawodowego jest projekt *Modernizacja systemu doskonalenia kadr szkół zawodowych w Małopolsce*. Pozwoli on na objęcie wsparciem 3 023 osób należących do kadry pedagogicznej szkół z 7 branż kluczowych, w szczególności nauczycieli teoretycznych przedmiotów zawodowych i praktycznej nauki zawodu. Nauczyciele będą mogli uczestniczyć w seminariach i szkoleniach rozwijających kwalifikacje w zakresie wykorzystania nowoczesnych technologii w procesie kształcenia, prowadzenia zajęć metodą ćwiczeniową oraz metodą projektów, wykorzystania technologii informatycznych w procesie kształcenia zawodowego. Dzięki realizacji kursów i praktyk w wiodących firmach, zakładach rzemieślniczych i szkołach wyższych 960 nauczycieli będzie miało możliwość zapoznania się w praktyce ze współcześnie stosowanymi rozwiązaniami, a także najnowszymi osiągnięciami techniczno-technologicznymi w poszczególnych branżach. Łączny koszt działań zaplanowanych na lata 2010 – 2014 wynosi 10 mln zł.

Począwszy od roku 2008 programy rozwojowe wdrażało 372 szkoły i placówki kształcenia zawodowego¹¹², w tym 329 jednostek rozpoczęło realizację programów rozwojowych w roku 2010. Znaczący wzrost liczby szkół objętych modernizacją procesu kształcenia zawodowego był spowodowany realizacją projektu *Modernizacja kształcenia zawodowego w Małopolsce* oraz rozpoczynaniem się projektów partnerstw branżowych szkół zawodowych wyłonionych do realizacji w roku 2009. Środki przeznaczone na realizację powyższych programów rozwojowych w roku 2010 wyniosły 19,3 mln zł. W projektach tych w roku 2010 uczestniczyło ponad 9,9 tys. uczniów. W 2010 roku 130 szkół zawodowych współpracowało z przedsiębiorstwami w zakresie wdrażania programów rozwojowych.

Inicjatywy bezpośrednio ukierunkowane na modernizację szkolnictwa zawodowego pod kątem potrzeb regionalnego rynku wymagają wiarygodnej podstawy analityczno-badawczej, która pozwoli na wybór najkorzystniejszych kierunków zmian. Tym samym, niezwykle ważnym czynnikiem jest prowadzenie badań i analiz, które pozwolą na określenie obecnych potrzeb oraz kierunków rozwoju małopolskiego rynku pracy. Małopolskie Obserwatorium Rynku Pracy i Edukacji w 2010 opublikowało raporty *Twój zawód. Twoja przyszłość? Raport z badania uczniów ostatnich klas szkół zawodowych 2009/2010*, *Pracodawca – Rynek – Pracownik. Raport z badania zapotrzebowania na pracowników wśród małopolskich pracodawców 2009*, *Nauka zawodu w małopolskich szkołach 2010*. Równocześnie prowadzono szereg badań przydatnych w procesie modernizacji szkolnictwa zawodowego, w tym ponowiono *Badanie zapotrzebowania na pracowników wśród małopolskich pracodawców 2010*, a także *Barometr zawodów*. Pozwalają one na wskazanie potrzeb zatrudnieniowych pracodawców, a także deficytów w zakresie kwalifikacji przydatnych na rynku pracy. Obserwatorium przeprowadziło także drugą edycję badań uczniów ostatnich klas szkół zawodowych, które stanowi element monitorowania losów absolwentów małopolskich szkół zawodowych.

Jednym z ważnym punktów polityki łączenia edukacji z rynkiem pracy jest wsparcie polityki uczenia się przez całe życie. Wyrazem nadania priorytetowego znaczenia tematyce uczenia się przez całe życie w Małopolsce było podpisanie *Deklaracji Województwa Małopolskiego na rzecz Rozwoju Kształcenia Ustawicznego*. Działania w tym obszarze realizowane są przez Wojewódzki Urząd Pracy w ramach prac *Małopolskiego Partnerstwa na rzecz Kształcenia Ustawicznego*. Kształcenie ustawiczne jest mechanizmem łączącym sferę edukacji z rynkiem pracy, mającym niwelować brak spójności pomiędzy ofertą edukacyjną a potrzebami obszaru zatrudnienia. Badania przeprowadzone w 2009 roku

¹¹² Programy rozwojowe szkół prowadzących kształcenie zawodowe współfinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego są realizowane w ramach Działania 9.2 PO KL.

wskazują¹¹³, że jednym z głównych problemów jest potrzeba wzmocnienia motywacji Małopolan do doksztalcania. Odpowiedzią na te potrzeby są realizowane działania między innymi:

- dostarczanie informacji o możliwościach kształcenia w regionie - W roku 2010 uruchomiony został serwis internetowy „Małopolski Pociąg do Kariery” www.pociagdokariery.pl, rozsyłano newsletter o nowościach z zakresu kształcenia i poradnictwa całozyciowego. Przygotowano również pięć raportów dotyczących kształcenia ustawicznego w Małopolsce.
- systemowe zapewnienie jakości usług edukacyjno-szkoleniowych poprzez opracowanie, poddanie konsultacjom wśród małopolskich instytucji szkoleniowych, upowszechnienie oraz przygotowanie do wdrożenia (pilotażowa ocena i doprecyzowanie wskaźników) „Małopolskich Standardów Usług Edukacyjno-Szkoleniowych”.
- promowanie korzyści wynikających z uczenia się przez całe życie na poziomie lokalnym. Służy temu program Edukacyjna Gmina Małopolski, w którym biorą udział szkoły i samorządy lokalne. W roku 2010 program obejmował konkursy dla dzieci i młodzieży: literacki dla uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych, w którym wzięło udział 185 uczniów oraz konkurs rysunkowy dla uczniów szkół podstawowych klas 1-3 "Od zabawy do nauki", w którym udział wzięło 440 uczniów. Przeprowadzono również drugi z cyklu konkursów na Edukacyjną Gminę Małopolski, w ramach którego samorządy lokalne miały okazję przedstawić działania prowadzone dla mieszkańców ukierunkowane ich rozwój zawodowy i osobisty. Laureatem konkursu w 2010 roku została gmina Gorlice.

Ważnym elementem polityki uczenia się przez całe życie w Małopolsce jest również koordynacja działań w tym zakresie zarówno na poziomie regionalnym jak i wśród instytucji świadczących usługi lokalne. Pozwala to na szybki przepływ informacji o priorytetowych kierunkach rozwoju oraz prowadzeniu dialogu społecznego w tematyce kształcenia.

Kształcenie dostosowane do potrzeb rynku pracy jest jednym z największych wyzwań polityki regionu. Tym bardziej, iż gospodarka przechodzi proces dynamicznych przemian ze względu na zastosowanie technologii informatycznych i komunikacyjnych. Kształcenie zgodne z potrzebami pracodawców wymaga aktualizacji programów i metod kształcenia, a także wiedzy i umiejętności nauczycieli. Z drugiej strony, niezwykle ważnym czynnikiem jest kreowanie postaw absolwentów szkół zawodowych – otwartych na zmiany,

¹¹³ Badaniach przeprowadzone w ramach projektu „Diagnoza sytuacji w zakresie kształcenia i poradnictwa przez całe życie w Małopolsce w kontekście światowego kryzysu gospodarczego” (Działanie 2.1 ZPORR)

wyposażonych w kompetencje kluczowe, świadomych potrzeby podnoszenia i aktualizacji kwalifikacji i umiejętności.

6.5 WSPARCIE OSÓB MAJĄCYCH PROBLEM Z UTRZYMANIEM SIĘ LUB POWROTEM NA RYNEK PRACY

Rekomendacje na rok 2010 - Starzenie się społeczeństwa jest faktem, a zatem istnieje potrzeba redefinicji polityki rynku pracy. Niezbędne są zmiany na trzech poziomach: świadomości Małopolan odnośnie aktywności zawodowej, zmian prawnych wspierających aktywność osób starszych oraz poszukiwania nowych rozwiązań wydłużających aktywność zawodową, poprzez szersze zastosowanie elastycznych form zatrudnienia czy rozwój systemów aktualizacji kwalifikacji i umiejętności. Potrzebne jest stosowanie zróżnicowanego podejścia i różnych form wsparcia dla osób po 45 roku życia, poprzez kierowanie do tej grupy zindywidualizowanych działań, uwzględniających zróżnicowanie ze względu na wiek, poziom wykształcenia, stan zdrowia, czy inne czynniki warunkujące aktywność zawodową.

Ważnym obszarem polityki województwa są działania ukierunkowane na utrzymanie aktywności zawodowej osób, które mają problem z utrzymaniem się na rynku pracy, bądź z powrotem do zatrudnienia. Kluczowymi adresatami podejmowanych przedsięwzięć są:

- Pracownicy powyżej 45 roku życia – świadczy o tym widoczna w polityce regionu preferencja dla realizacji projektów szkoleniowych stwarzających możliwość podnoszenia kwalifikacji i umiejętności osób pracujących w wieku niemobilnym¹¹⁴.
- Osoby pozostające bez zatrudnienia w wieku powyżej 45 lat, na co wskazuje utworzenie subregionalnych „centrów” stwarzających możliwości aktywizacji i powrotu do zatrudnienia powyższej grupy¹¹⁵.
- Osoby niepełnosprawne, zarówno pracujące, jak i pozostające bez zatrudnienia.
- Osoby długotrwale bezrobotne, które są szczególnie wspierane przez powiatowe urzędy pracy.

Wspieranie aktualizacji kwalifikacji zawodowych osób pracujących po 45 roku życia jest elementem długofalowej polityki województwa. W roku 2010, podobnie jak i w roku 2009, preferowano projekty szkoleniowe kierowane właśnie do osób w wieku niemobilnym¹¹⁶.

¹¹⁴ W ramach Poddziałania 8.1.1 PO KL pośród projektów szkoleniowych skierowanych do pracowników zainteresowanych podnoszeniem kwalifikacji premiowane są projekty skierowane do osób pracujących powyżej 45 roku życia.

¹¹⁵ Jednostki świadczące kompleksowe usługi dla osób po 45 roku życia pozostających bez zatrudnienia (m.in. poradnictwo zawodowe, pośrednictwo pracy, szkolenia przekwalifikowujące, staże) zostały wyłonione w 6 subregionalnych konkursach ogłoszonych w ramach Poddziałania 6.1.1 PO KL w roku 2009.

¹¹⁶ W oparciu o przyjęte kryteria strategiczne w 2009 wyłoniono 11, a w 2010 8 projektów dedykowanych dla osób pracujących po 45 roku życia. Natomiast 30 projektów kierowanych do osób po 45 roku życia zostało wyłonionych w konkursach 2007 - 2008.

Osoby pracujące, zainteresowane podniesieniem kwalifikacji i umiejętności zawodowych, mogły wziąć udział w szkoleniach językowych, komputerowych, a także szkoleniach zawodowych m.in. z zakresu rachunkowości, kadr i płac, dla operatorów maszyn i urządzeń, czy przygotowujących do uzyskania licencji pracowników ochrony. Uzupełnieniem powyższych form wsparcia były szkolenia miękkie z zakresu umiejętności interpersonalnych czy technik pamięciowych. W latach 2008-2010 kwalifikacje zawodowe podnosiło blisko 7,6 tys. pracujących Małopolan w wieku powyżej 45 roku życia, w tym 4,2 tys. w roku 2010. Warty podkreślenia jest fakt, że pracownicy po 45 roku życia stanowią 53,5% ogółu osób podnoszących kwalifikacje zawodowe w ramach PO KL¹¹⁷. Struktura wiekowa powyższej grupy jednoznacznie wskazuje, iż zdecydowanie częściej w projektach uczestniczą osoby pomiędzy 45 a 54 rokiem życia. Blisko co piąty pracownik w wieku niemobilnym podnoszący kwalifikacje miał powyżej 55 lat.

Drugą osią polityki województwa kierowanej do osób w wieku niemobilnym było wsparcie dla osób pozostających bez zatrudnienia na regionalnym rynku pracy tj. bezrobotnych i biernych zawodowo. Kluczowym elementem działań aktywizujących osoby po 45 roku życia jest zindywidualizowana diagnoza ich kwalifikacji i umiejętności, ale także luk kompetencyjnych i barier w powrocie do zatrudnienia. Pozwala to na przygotowanie programu wsparcia odpowiadającego na potrzeby konkretnej osoby i uwzględniającego fakt, iż grupa osób po 45 roku życia nie ma charakteru jednorodnego i każda z osób napotyka na specyficzne problemy związane z m.in. poziomem kwalifikacji i wykształcenia czy stanem zdrowia. Podejście to stosowane jest zarówno przez publiczne służby zatrudnienia, jak i inne instytucje realizujące działania wspierające aktywizację osób pozostających bez zatrudniania¹¹⁸. W ramach 6 subregionalnych „centrów” wspierających osoby po 45 roku życia pozostające bez zatrudnienia pomocą w roku 2010 zostało objętych łącznie 1 007 osób. W ramach zindywidualizowanych programów aktywizacji zawodowej¹¹⁹ blisko 700 osób zostało objętych szkoleniami i kursami zawodowymi, 65 zostało skierowanych na staż. Ponadto osoby po 45 roku życia uczyły się aktywnego poszukiwania pracy, uzyskiwały wsparcie psychologiczno – doradcze, korzystały z usług poradnictwa zawodowego i pośrednictwa pracy.

Bezpośrednie wsparcie kierowane do osób po 45 roku życia powinno być uzupełniane przez działania kierowane do pracodawców promujące stosowanie strategii zarządzania wiekiem. W 2010 roku do realizacji wyłoniono projekt przygotowany przez

¹¹⁷ W oparciu o dane PEFS dot. Uczestników Poddziałania 8.1.1 PO KL.

¹¹⁸ Działania kierowane do osób bezrobotnych realizowane są przez PUP, natomiast działania na rzecz osób pozostających bez zatrudnienia (nie jest wymagany status osoby bezrobotnej) są możliwe do realizacji w ramach Poddziałania 6.1.1 PO KL.

¹¹⁹ Program aktywizacji zawodowej może obejmować pośrednictwo pracy i poradnictwo zawodowe, staże/praktyki zawodowe, szkolenia przekwalifikowujące i podnoszące kwalifikacje, subsydiowanie zatrudnienia.

partnerów społecznych, którego celem jest właśnie promowanie wśród przedstawicieli małopolskich organizacji pracodawców, związków zawodowych oraz instytucji rynku pracy koncepcji zarządzania wiekiem w miejscu pracy. Projekt zakłada przeprowadzenie badań pracodawców diagnozujących kwestie wykonywania pracy przez osoby starsze, w tym potrzeb w zakresie kwalifikacji i umiejętności pracowniczych, a także barier które napotykają na rynku pracy. Zostanie również przeprowadzony konkurs „Najlepsza praktyka zarządzania wiekiem w przedsiębiorstwie”, a także szkolenia w zakresie zarządzania wiekiem dla przedstawicieli organizacji pracodawców i związków zawodowych oraz cykl seminariów poświęconych temu zagadnieniu. Realizacja projektu rozpocznie się w roku 2011.

Osoby powyżej 45 roku życia są grupą społeczną doświadczającą trudności na rynku pracy, jednakże przyczyny tego zjawiska nie mogą być ujmowane holistycznie. Podstawowym założeniem musi być indywidualna analiza problemów zarówno w przypadku osób pracujących, jak i pozostających bez zatrudnienia. Grupa osób po 45 roku życia jest bardzo zróżnicowana wewnętrznie. Odmienne problemy w utrzymaniu aktywności zawodowej napotykają osoby, które mają przed sobą jeszcze 15-20 lat kariery zawodowej, innych trudności doświadczają osoby w wieku przedemerytalnym; w szczególności, jeśli są oni zagrożeni utratą pracy lub poszukują nowego zatrudnienia. Polityka regionalna ukierunkowana na osoby po 45 roku życia powinna więc być zdywersyfikowana i stwarzać możliwości elastycznego reagowania na zdiagnozowane potrzeby tej grupy Małopolan. Ważnym elementem polityki powinna być promocja zagadnienia zarządzania wiekiem, propagowanie elastycznych form zatrudnienia, ale także kształcenia kadr tzw. białego sektora którego znaczenie będzie rosło wraz ze starzeniem się społeczeństwa regionu.

Problemy, które dotyczą osób niepełnosprawnych mają charakter złożony. Są powiązane nie tylko ze stopniem niepełnosprawności, który determinuje zakres niezbędnego wsparcia, ale także z szeregiem barier infrastrukturalnych, społecznych i mentalnych, które ograniczają możliwości aktywnego funkcjonowania na rynku pracy. Polityka Samorządu Województwa ukierunkowana na aktywizację osób niepełnosprawnych ma charakter wielowymiarowy i obejmuje zarówno działania systemowe realizowane przez instytucje rynku pracy i pomocy społecznej, jak finansowanie różnorodnych inicjatyw rozszerzających ofertę kierowaną do osób niepełnosprawnych o nowe metody wsparcia indywidualnego i środowiskowego w obszarze integracji społecznej. Łącznie w roku 2010 usługami aktywizacji zawodowej i integracji społecznej zostało objętych blisko 2 600 osób niepełnosprawnych, 310 osób uczestniczyło w projektach edukacyjnych, a 80 niepełnosprawnych pracowników podniosło kwalifikacje zawodowe.

Działania mające na celu zapewnienie kompleksowego i zindywidualizowanego wsparcia dla osób niepełnosprawnych zostały zintensyfikowane w roku 2010¹²⁰. Wyłoniono do realizacji 10 projektów kierowanych do osób niepełnosprawnych pozostających bez zatrudnienia oferujących wsparcie dla 723 osób. Osoby niepełnosprawne zostaną objęte indywidualną diagnozą potrzeb, wsparciem psychologiczno-doradczym, zajęciami rehabilitacyjnymi, warsztatami z zakresu aktywnego poszukiwania pracy, szkoleniami zawodowymi i z zakresu kompetencji kluczowych, pośrednictwem pracy, stażami, praktykami zawodowymi, zajęciami reintegracji zawodowej u pracodawców lub subsydiowanym zatrudnieniem. W ramach projektów stosowane i upowszechniane będą również elastyczne i alternatywne formy zatrudnienia oraz metody organizacji pracy, a także tworzone będą podmioty integracji społecznej. Na ten cel przeznaczono 21 mln zł, które zostaną wykorzystane w najbliższych latach. Dodatkowo w roku 2010 w obszarach aktywizacji zawodowej osób pozostających bez zatrudnienia, integracji społecznej, podnoszenia kwalifikacji osób pracujących i edukacji preferowane były projekty przewidujące adaptację infrastruktury (np. podjazd dla osób niepełnosprawnych, winda, poręcze) oraz zakup sprzętu i wyposażenia ułatwiającego osobom niepełnosprawnym dostęp do udziału w projekcie¹²¹.

Również w ramach inicjatyw oddolnych¹²² występują projekty zorientowane na osoby niepełnosprawne. Wsparcie kierowane jest głównie do osób młodych. Projekty najczęściej oferują zajęcia o charakterze rehabilitacyjnym, w tym dogoterapię i arteterapię. Nie mniej jednak, dzięki realizacji różnorodnych zajęć i spotkań dla uczestników łączą one funkcje rehabilitacyjne z aktywizacją społeczną i zawodową osób niepełnosprawnych. Wartość projektów lokalnych jest tym większa, gdyż tworzą one nowe możliwości integracji i aktywizacji osób niepełnosprawnych zamieszkujących obszary wiejskie i małe miasta Małopolski, na których oferta taka jest znacznie mniejsza lub praktycznie nie występuje w porównaniu do dużych miast regionu. Przy czym należy mieć na uwadze, że ze względu na lokalny charakter są to projekty o niewielkiej skali i nie oferują one wsparcia o charakterze długoterminowym.

Długotrwałe bezrobocie to nadal jeden z istotnych problemów rynku pracy, szczególnie w rejonach o większym natężeniu bezrobocia. Działania kierowane do osób długotrwałe bezrobotnych realizowane głównie przez powiatowe urzędy pracy. W roku 2010

¹²⁰ Konkurs w ramach Poddziałania 6.1.1 PO KL ukierunkowany był wyłącznie na osoby niepełnosprawne, natomiast kryteria strategiczne przyjęte dla konkursu ogłoszonego w Poddziałaniu 7.2.1 PO KL spowodowały

¹²¹ Kryterium strategiczne „Minimum 50 % środków w ramach *cross-financingu* jest przeznaczona na adaptację infrastruktury (np. podjazd dla osób niepełnosprawnych, winda, poręcze) oraz zakup lub leasing sprzętu i wyposażenia ułatwiającego niepełnosprawnym kobietom i mężczyznom dostęp do udziału w projekcie” zostało zastosowane w konkursach w ramach Poddziałów 6.1.1, 7.2.1, 7.2.2, 8.1.1, 9.1.1, 9.1.2 PO KL.

¹²² W ramach oddolnych inicjatyw lokalnych w Działaniach 6.3, 7.3 i 9.5 PO KL możliwa jest realizacja projektów o wartości do 50 tys. zł, których okres realizacji, w oparciu o kryteria dostępu z roku 2010, mógł wynosić do 6 miesięcy (Działania 6.3 i 7.3 PO KL) lub do 12 miesięcy (Działanie 9.5 PO KL).

PUP objęły różnorodnymi formami wsparcia ponad 16,7 tys. osób długotrwale bezrobotnych, w efekcie grupa ta stanowiła blisko 32,5% ogółu objętych wsparciem aktywizacyjnym realizowanym przez małopolskie urzędy pracy.

Osoby powyżej 45 roku życia, osoby niepełnosprawne, jak i długotrwale bezrobotni to grupy które wymagają szczególnego wsparcia na rynku pracy. Kluczowymi czynnikami są tu zindywidualizowane podejście oraz kompleksowa diagnoza potrzeb, gdyż warunkują one dobór właściwych form wsparcia, a w konsekwencji skuteczność procesu integracji społecznej i aktywizacji zawodowej. Procesy demograficzne zachodzące w regionie jednoznacznie wskazują na stopniowe starzenie się społeczeństwa. Tym samym zachęcanie do dłuższej aktywności zarodowej, a także efektywne wspieranie osób, które mają trudności z wejściem lub powrotem na rynek pracy jest koniecznością. Kapitał ludzki jest podstawową przewagą konkurencyjną Małopolski, a jego wykorzystanie decydować będzie o perspektywach rozwoju regionu oraz poziomie życia mieszkańców.

6.6 ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ REGIONU

Rekomendacja na rok 2010 - Podstawą dla wspierania zrównoważonego rozwoju Małopolski powinno być określenie standardu poziomu życia i usług o charakterze edukacyjnym, integracyjnym i zawodowym, które pozwolą na precyzyjne kierowanie wsparcia i środków finansowych dla najbardziej potrzebujących obszarów.

Dysproporcje w poziomie rozwoju poszczególnych powiatów skutkują potrzebą realizacji działań tworzących nowe szanse dla poszczególnych terenów i ich mieszkańców. Polityka województwa ukierunkowana była na zapewnienie dostępności usług o charakterze edukacyjnym, integracyjnym i zawodowym, na obszarach najbardziej ich potrzebujących. Znalazło to odzwierciedlenie w:

- Działaniach na rzecz upowszechniania edukacji przedszkolnej w gminach, w których mniej niż 30% dzieci w wieku od 3 do 5 lat jest objętych wychowaniem przedszkolnym,
- Wspieraniu programów rozwojowych szkół, które dotychczas nie korzystały ze środków PO KL, w szczególności szkół podstawowych i gimnazjów zlokalizowanych na obszarach wiejskich¹²³,
- Wspieraniu spójności społecznej poprzez ukierunkowanie projektów z zakresu integracji społecznej na obszary charakteryzujące się znaczącym odsetkiem osób korzystających z pomocy społecznej¹²⁴.

¹²³ Zagadnienia odnoszące się do wyrównywania szans edukacyjnych zostały szczegółowo zobrazowane w podrozdziale 3.4 Lepsze szanse edukacyjne dzieci i młodzieży.

- Tworzeniu możliwości podnoszenia kwalifikacji osób pracujących poza stolicą województwa z zapewnieniem świadczenia usług szkoleniowych w powiecie właściwym dla miejsca zatrudnienia.
- Animowaniu i wspieraniu aktywności społeczności lokalnych z terenów wiejskich i małych miast Małopolski w obszarze edukacji, zatrudnienia i integracji społecznej.

W obszarze integracji społecznej w 2010 r. premiowane były projekty skierowane do mieszkańców powiatów, na terenie których powyżej 10% mieszkańców korzystało z pomocy społecznej tj. suskiego, tarnowskiego, nowosądeckiego, gorlickiego, dąbrowskiego, limanowskiego. Wyłoniono do realizacji 5 projektów o wartości 7,7 mln zł w całości skierowanych było do mieszkańców tych powiatów. Projekty te obejmą wsparciem 530 osób. Ponieważ analogiczne kryterium stosowane również było w roku 2009¹²⁵, łącznie wsparciem zostanie objętych blisko 2 tys. osób.

Badania w zakresie kształcenia ustawicznego mieszkańców Małopolski wskazywały, że mieszkańcy małych miejscowości rzadziej uczestniczą w różnych formach podnoszenia kwalifikacji. Zwiększenie dostępności usług szkoleniowych na poziomie lokalnym ułatwia osobom pracującym podnoszenie kwalifikacji, przyczynia się do poprawy ich sytuacji zawodowej oraz sprzyja wydłużeniu aktywności na rynku pracy. W roku 2010 preferowane były projekty szkoleniowe kierowane do osób pracujących poza Krakowem z zapewnieniem świadczenia usług szkoleniowych w powiecie właściwym dla miejsca zatrudnienia. Do realizacji wyłoniono 11 takich projektów na kwotę 10,8 mln zł. Oferują one różnorodne szkolenia zawodowe, językowe i rozwijające miękkie umiejętności pracownicze łącznie dla 2,6 tys. osób.

Niezwykle ważną dziedziną, w zakresie promowania zrównoważonego rozwoju regionu, jest również animowanie społeczności lokalnych poprzez wspieranie oddolnych inicjatyw o charakterze aktywizacyjnym, integracyjnym i edukacyjnym. Inicjatywy społeczności lokalnych skierowane są do mieszkańców obszarów wiejskich i miast do 25 tys. mieszkańców. W roku 2010 realizowanych było 18 inicjatyw lokalnych o charakterze aktywizacyjnym, 35 wspierających integrację społeczną na poziomie lokalnym oraz 200 edukacyjnych. Projekty aktywizacyjne najczęściej mają charakter szkoleniowy i adresują wsparcie głównie do osób bezrobotnych i biernych zawodowo. Projekty lokalne wspierające aktywną integrację zasadniczo kierowane są do osób nieaktywnych zawodowo (45%), przy czym w grupie tej wysoki jest udział dzieci i młodzieży. Pod względem form wsparcia projekty

¹²⁴ W ramach Poddziałania 7.2.1 PO KL wprowadzono kryterium strategiczne premiujące projekty, w przypadku których wszyscy uczestnicy zamieszkują obszar powiatu, na którym odsetek mieszkańców korzystających z pomocy społecznej wynosił powyżej 10%.

¹²⁵ W 2009 roku premiowano projekty skierowane do 10 powiatów: brzeskiego, dąbrowskiego, gorlickiego, limanowskiego, miechowskiego, myślenickiego, nowosądeckiego, tarnowskiego i suskiego.

te przewidywały przede wszystkim realizację zajęć integracyjnych (w tym również wyjazdy, pikniki, spektakle). Łączne środki przeznaczone na realizację inicjatyw oddolnych w roku 2010 wyniosły 11,8 mln zł.

W przypadku inicjatyw lokalnych o charakterze edukacyjnym można zauważyć, iż początkowo (tj. w roku 2007) oferowały one głównie szkolenia dla osób dorosłych. Natomiast w latach 2008-2010 wystąpiła wyraźna reorientacja w kierunku projektów edukacyjnych skierowanych do dzieci i młodzieży (łącznie 76% edukacyjnych inicjatyw oddolnych¹²⁶). Projekty o charakterze edukacyjnym często kierowane są do uczniów (42% ogółu inicjatyw oddolnych o charakterze edukacyjnym). Oferują one wsparcie w postaci kół zainteresowań i zajęć kulturalno – artystycznych (m.in. zajęcia muzyczne, plastyczne, fotograficzne czy tradycji regionalnych), ale także języków obcych, zajęć informatycznych, edukacyjno-wyrównawczych, czy rehabilitacyjno-sportowych. Drugą znaczącą grupę inicjatyw o charakterze edukacyjnym stanowią działania kierowane do dzieci w wieku przedszkolnym (38% ogółu inicjatyw oddolnych o charakterze edukacyjnym). Mają one na celu uatrakcyjnienie oferty istniejących przedszkoli poprzez realizację zajęć dodatkowych dla przedszkolaków, szczególnie w zakresie języków obcych, zajęć kulturalnych i artystycznych (m.in. teatr, muzyka, taniec, rytmika), a także logopedycznych i rehabilitacyjno-sportowych¹²⁷. Sześć projektów (5 projektów kierowanych do uczniów, jeden dla przedszkolaków) służy upowszechnianiu wiedzy o regionie, tradycjach i obyczajach ludowych (potrawy regionalne, gwara, legendy, stroje ludowe, taniec regionalny). Projekty edukacyjne przygotowane przez społeczności lokalne wspierają dzieci i młodzież zamieszkujące obszary wiejskie i małe miasta Małopolski, pozwalając im rozwijać pasje i zainteresowania, oferując możliwości, które są zazwyczaj bardziej dostępne na obszarze dużych miast.

Polityka województwa w całości dedykowana jest rozwojowi Małopolski, natomiast niezwykle trudną kwestią jest wybór optymalnej ścieżki rozwoju. Istnieje potrzeba zachowania równowagi pomiędzy wspieraniem centrów gospodarczych regionu a polityką zorientowaną na tworzenie nowych szans rozwojowych dla obszarów o niższym stopniu rozwoju gospodarczego. Niezwykle ważne jest, by prowadzona polityka nie ograniczała się wyłącznie do sfery gospodarki, ale wspierała szeroko rozumiany rozwój kapitału ludzkiego, a więc również edukację czy integrację społeczną.

¹²⁶ Część projektów zakłada realizację zajęć zarówno dla dzieci w wieku przedszkolnym, jak i uczniów.

¹²⁷ Inicjatywy te nie stanowią alternatywy dla projektów realizowanych w 9.1.1 PO KL, gdyż wsparcie edukacji przedszkolnej w 9.1.1 PO KL musi być związane ze zwiększonym uczestnictwem dzieci w edukacji przedszkolnej, a w tym wypadku mamy do czynienia wyłącznie z rozwojem oferty przedszkoli. Projekty w większości realizowane są w gminach o wskaźniku upowszechniania edukacji pow. 30%, przy czym należy pamiętać, iż są to obszary wiejskie, miejsko-wiejskie i miasta do 25 tys. mieszkańców.

6.7 WSPIERANIE PARTNERSKICH DZIAŁAŃ NA RZECZ ROZWOJU KAPITAŁU LUDZKIEGO MAŁOPOLSKI

Partnerska współpraca na rzecz rozwoju zasobów ludzkich Małopolski jest prawdopodobnie najskuteczniejszą metodą osiągania założonych celów. Tym samym polityka województwa kładzie szczególny nacisk na realizację działań o charakterze partnerskim. Świadczą o tym założenia przyjęte na rok 2010:

- Realizacja koncepcji modernizacji kształcenia zawodowego w Małopolsce w formie projektu wojewódzkiego, jednakże w partnerstwie z 33 organami prowadzącymi jednostek kształcenia zawodowego,
- Premiowanie partnerstw publiczno – społecznych służące wspieraniu współpracy różnorodnych podmiotów na poziomie lokalnym w celu stworzenia trwałych lokalnych polityk edukacyjnych dotyczących m.in. edukacji przedszkolnej.
- W zakresie działań ukierunkowanych na integrację osób zagrożonych wykluczeniem społecznym zastosowano preferencję dla inicjatyw realizowanych w partnerstwie z podmiotami ekonomii społecznej i/lub instytucjami pomocy i integracji społecznej.
- Lepszemu wykorzystaniu potencjału partnerów społecznych (związków zawodowych i związków pracodawców) dzięki realizacji partnerskich inicjatyw ukierunkowanych na zwiększanie zdolności adaptacyjnych pracowników i przedsiębiorców, w tym m.in. w zakresie organizacji pracy, czy też możliwości godzenia życia zawodowego i prywatnego.

Od 2008 roku funkcjonuje Małopolskie Partnerstwo na rzecz Kształcenia Ustawicznego, które ma na celu promowanie i rozwój uczenia się przez całe życie w Małopolsce. Partnerstwo ma charakter otwarty i do grona 96 instytucji tworzących Partnerstwo mogą dołączyć podmioty funkcjonujące w obszarze rynku pracy, edukacji i szkoleń. Partnerstwo pozwala między innymi na prowadzenie dialogu społecznego: z jednej strony dostarcza opinii, pozwala na konsultację planowanych decyzji, pozwala ocenić z różnych perspektyw problemy do rozwiązania. Z drugiej strony jest instrumentem o charakterze komunikacyjnym, pozwalającym na przekazanie instytucjom z obszaru rynku pracy, edukacji i szkoleń planowanych kierunków polityki regionalnej.

Także działania mające na celu stworzenie skoordynowanego systemu świadczenia usług dla inwestorów pozyskujących kadry oraz usług outplacementowych na małopolskim rynku pracy realizowane są w formule partnerskiej. W ramach projektu *Partnerstwo na rzecz świadczenia usług dla inwestorów pozyskujących kadry oraz usług outplacementowych*¹²⁸ powołano partnerstwo łączące podmioty takie jak publiczne służby zatrudnienia, jednostki

¹²⁸ Projekt jest realizowany przez WUP w Krakowie w ramach Poddziałania 6.1.1. POKL.

samorządu terytorialnego, organizacje pracodawców, akademickie biura karier, instytucje dialogu społecznego, czy otoczenia biznesu. W roku 2010 w ramach partnerstwa działało 108 podmiotów. Zastosowanie rozwiązań sieciowych oraz właściwe przygotowanie kadr instytucji¹²⁹ pozwoli na realizację modelu partnerskiej współpracy w zakresie obsługi inwestorów pozyskujących kadry oraz pracodawców przeprowadzających procesy outplacementowe.

Partnerska realizacja zadań jest trudniejsza, bardziej ryzykowana i czasochłonna. Jednym z głównych problemów jest również fakt, iż działania podejmowane w obszarze zasobów ludzkich rzadko kiedy przynoszą spektakularne efekty w krótkim czasie. Tym samym należy liczyć się z rezultatami odłożonymi w czasie, jednak partnerstwo może zapewnić zdecydowanie wyższą trwałość rezultatów.

6.8 WSPARCIE DLA MAŁOPOLAN I TERENÓW DOTKNIĘTYCH SKUTKAMI POWODZI

Powódź i osuwiska, która dotknęły Małopolskę w roku 2010, wpłynęły na wiele aspektów życia mieszkańców regionu. Działania prowadzone w obszarze rynku pracy miały charakter pomocniczy i były ukierunkowane na tworzenie nowych szans zawodowych dla osób poszkodowanych w wyniku klęsk żywiołowych, a także wsparcie samorządów przy usuwaniu skutków powodzi. W czerwcu 2010 powstał „Pakiet rozwiązań dla usuwania skutków tegorocznych powodzi oraz działań w zakresie prewencji przeciwpowodziowej z wykorzystaniem możliwości Funduszu Pracy i Europejskiego Funduszu Społecznego”. Przewidziane w pakiecie rozwiązania obejmowały:

- ukierunkowanie działań finansowanych z Funduszu Pracy dla organizacji miejsc pracy realizujących zadania związane z usuwaniem skutków powodzi, bądź zapobieganiem powodziom,
- wykorzystanie środków Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na aktywizację zawodową osób dotkniętych skutkami powodzi i osuwisk.

Siedemnaście urzędów pracy z powiatów, które odczuły najbardziej skutki powodzi uzyskały dodatkowe środki w wysokości 9,8 mln zł na dofinansowanie programów aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych przy zwalczaniu skutków powodzi w Małopolsce. Pozyskane środki pozwoliły na aktywizację 1 666 osób bezrobotnych, w liczbie tej 1 455 osób zostało skierowanych do robót publicznych przygotowanych przez samorządy lokalne i polegających na pracach pomocniczych przy odbudowie infrastruktury i porządkowaniu terenów popowodziowych. Osoby bezrobotne kierowane były również na staże i prace

¹²⁹ W ramach projektu w roku 2010 wypracowano charakterystyki lokalnych zasobów ludzkich dla 9 małopolskich powiatów. Przeszkolono 140 osób ze 108 podmiotów będących uczestnikami Partnerstwa, by przygotować kadry podmiotów działających na małopolskim rynku pracy do świadczenia specjalistycznych usług z zakresu obsługi inwestorów i pracodawców.

interwencyjne, by zapewnić wsparcie organizacyjne w gminach dotkniętych klęskami żywiołowymi. Łączne wydatki poniesione na realizację programów związanych z aktywizacją osób bezrobotnych na terenach, których miały miejsce klęski żywiołowe zamknęły się kwotą 9,4 mln zł.

Województwo Małopolskie od roku 2008 realizuje również projekt „Zielona praca”, który łączy kwestię aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych i pozostających bez zatrudnienia z działaniami z zakresu prewencji przeciwpowodziowej. Bezrobotni uczestniczący w projekcie nie tylko zdobywają umiejętności poszukiwania pracy, uczestniczą w kursach i szkoleniach podnoszących kwalifikacje zawodowe, ale również są zatrudniani na subsydiowanych stanowiskach pracy związanych z konserwacją i utrzymaniem wałów przeciwpowodziowych. W 2010 r. wsparciem objęto 48 osób pozostających bez zatrudnienia, a łączny koszt działań wyniósł 2,5 mln zł.

Powódź i osuwiska miały również wpływ na sytuację zawodową i materialną wielu Małopolan. Szansą dla wielu osób poszkodowanych na skutek klęsk żywiołowych mogła być własna firma utworzona dzięki wsparciu Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach PO KL. Zarząd Województwa Małopolskiego przeznaczył 30 mln zł na projekty wspierające przedsiębiorczość kierowane do osób bezpośrednio dotkniętych skutkami powodzi lub osuwisk w roku 2010. W efekcie podjętych działań realizowane są cztery projekty na łączną kwotę 13,1 mln zł¹³⁰. Pozwolą one 235 osobom uzyskać wiedzę niezbędną do rozpoczęcia działalności gospodarczej, w tym 194 osoby uzyskają dotacje w wysokości do 40 tys. zł na założenie firmy, a następnie wsparcie pomostowe w okresie od 6 do 12 miesięcy. W projektach uczestniczyć będą osoby z obszarów dotkniętych klęską żywiołową z terenu całej Małopolski, ze szczególnym uwzględnieniem powiatów: bocheńskiego, brzeskiego, dąbrowskiego i tarnowskiego, gdzie skala strat była największa.

Firmy dotknięte skutkami powodzi mogły korzystać z projektów pomocowych kierowanych do restrukturyzowanych przedsiębiorstw oraz ich pracowników. Elementem niezbędnym był właściwy przepływ informacji pomiędzy operatorami oraz firmami poszkodowanymi na skutek powodzi. Funkcję koordynacyjną pełnił Punkt Informacyjny dla Pracodawców w WUP w Krakowie, który pozyskiwał od urzędów pracy informacje o zidentyfikowanych przypadkach firm odczuwających skutki powodzi na terenie poszczególnych powiatów, a następnie przekazywał wiadomości zbiorcze do firm realizujących te działania.

¹³⁰ Konkurs cieszył się znacznie mniejszym zainteresowaniem niż ogłoszony równolegle analogiczny konkurs na wsparcie przedsiębiorczości, który nie zawierał ograniczenia grupy docelowej. Dodatkowo, Projektodawcy zwracali uwagę na trudność z pozyskaniem osób, które zostały poszkodowane przez powódź i osuwiska, a zatem w pierwszej kolejności skupiały się na zapewnieniu bieżących potrzeb. Do dofinansowania wyłoniono pięć projektów, jednakże jeden z beneficjentów odstąpił od podpisania umowy o dofinansowanie projektu.

Ważnym czynnikiem jest również kształcenie służb, które niosą pomoc poszkodowanym przez klęski żywiołowe. Doświadczenia roku 2010 wskazują, że członkowie lokalnych Ochotniczych Straży Pożarnych (OSP) są w równym stopniu zaangażowani w działania na terenach poszkodowanych przez powódź i osuwiska, jak i pracownicy służb publicznych. Przy czym ich zaangażowanie ma wymiar społeczny, a zatem nie są objęci kompleksowymi systemami podnoszenia kwalifikacji. W roku 2010 wyłoniono do realizacji siedem projektów przygotowanych przez gminy oraz OSP w oparciu o zdiagnozowane potrzeby lokalne o łącznej wartości 340,7 tys. zł¹³¹. Projekty te pozwolą na podniesienia kwalifikacji 241 członków OSP, w tym głównie w zakresie ratownictwa medycznego. 189 osób uzyskało niezbędne umiejętności w roku 2010, kolejnych 52 członków OSP podniesienie kwalifikacje w roku 2011.

Działania podjęte w obszarze rynku pracy akcentowały dwie perspektywy wsparcia dla osób i terenów poszkodowanych na skutek klęsk żywiołowych. W perspektywie krótkoterminowej niezbędne było zapewnienie bieżącej pomocy przy odbudowie infrastruktury i porządkowaniu terenów popowodziowych. Kolejnym elementem jest tworzenie nowych szans zawodowych dla osób poszkodowanych w wyniku klęsk żywiołowych z roku 2010 oraz prowadzone w perspektywie długofalowej inicjatywy o charakterze prewencyjnym i edukacyjnym. Znalazły one odzwierciedlenie również w działaniach zaplanowanych na rok 2011, gdyż konkursach w ramach inicjatyw oddolnych preferowane będą projekty mające na celu przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i reorientację zawodową osób z gmin dotkniętych skutkami powodzi w roku 2010, a także promujące postawy odpowiedzialności ekologicznej, w szczególności z zakresu ochrony wałów przeciwpowodziowych oraz zachowań w przypadku zagrożenia powodzią i w trakcie powodzi.

¹³¹ Są to projekty dla OSP z gmin Lanckorona, Oświęcim, Podegrodzie, Pałecznicza, Raciechowice, Szczepanów, Trzebinia.